

”Inn med morsmelka”

Historisk motivert ad hoc-frivillighet i møte med
flyktnings situasjonen i Kirkenes 2016

Evelyn Myrå Holmøy

Masteroppgave

Våren 2017

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

I løpet av sommeren 2015 ble Kirkenes sentrum for verdens oppmerksomhet som følge av den internasjonale flyktningkrisen da 5500 flyktninger kom syklende fra Russland over grensepunktet på Storskog. I november 2015 fattet Stortinget et hastvedtak om å returnere flyktningene til Russland. Denne masteroppgaven handler om en reaksjonene på dette vedtaket. Aksjonsgruppa Refugees Welcome to the Arctic ble opprettet for å stanse flyktningereturene fra Storskog til Russland i januar 2016. Denne oppgava studerer organisering og motivasjon blant de frivillige som ble med i aksjonsgruppa. Spørsmål om hvordan man organiserer frivillig ad hoc-arbeid for flyktningssaken står sentralt i diskusjonen. Oppgaven behandler også spørsmål om stedsforankret motivasjon til frivillig arbeid, og en utforskning av hvordan den sosiale konteksten påvirker de frivillige handlingene.

Oppgaven er basert på seks intervjuer gjennomført med sentrale medlemmer av aksjonsgruppa Refugees Welcome to the Arctic (RWTA) høsten 2016. Mitt fokus er på aktørnivå og jeg benytter sosiologen Erving Goffmans rammebegrep for å få en forståelse av informantenes subjektive meninger om frivilligheten i RWTA. I analysens første del studerer jeg hvordan informantene forklarte at de *gjorde* frivillighet i RWTA, og diskuterer i hvilken grad de presenterer sin frivillighet og organisering som moderne ifølge Anthony Giddens forståelse av modernitet og begreper om reflektiv frivillighet i moderniteten. I analysen anvender jeg også teorier om sosiale bevegelser og sivilsamfunn. Jeg argumenterer for at RWTA befinner seg i skjæringspunktet mellom å være en sosial bevegelse som utfører handlinger som best kan forstås fra et konfliktperspektiv og Francis Pivens begrep om ”disruptive action”, og å være en integrasjonsorientert sivilsamfunnsorganisasjon med tette samarbeidsbånd til de etablerte myndighetene i kommunen. Som del av analysen undersøker jeg også hvilken rolle sosiale medier spilte for organiseringen av ad hoc-frivillighet i RWTA.

I andre del av analysen undersøker jeg hva informantene mener *motiverte* dem til deltakelse i RWTA. Jeg diskuterer hvordan den historisk-geografiske konteksten og forestillinger om plassen er del av de frivilliges fortellinger om egen motivasjon for flyktningarbeid. Diskusjonen er informert av samfunnsforskeres undersøkelser av ”plassmyter” og stedsidentitet, og teorier om lokal identitet i Finnmark. Informantene kombinerer i sine fortellinger stedsidentitet og opplevelsen av et ”lokalt etos”, med andre motiverende faktorer som moral og solidaritet. Informantene hevder at det å hjelpe flyktningene var noe de ”måtte”

gjøre. De moralske og solidariske faktorene informantene gir uttrykk forstår jeg som et ”moral-solidarisk imperativ” som motiverte informantene til handling. Det moral-solidariske imperativet bidro til at denne saken for enkelte av disse frivillige fremsto som så meningsfull at de var villige til å bryte loven for å bidra til saken.

Denne todelte analysen åpner for å studere hvordan de frivillige i RWTA kombinerer refleksive og kollektive elementer som smelter sammen i en hybridfrivillighet. Analysen gjøres som en undersøkelse av spenningsforholdet i kontinuumet mellom det moderne og det tradisjonelle, mellom konfliktperspektivet og integrasjonsperspektivet. Jeg argumenterer for at empirien fra Kirkenes tilbyr nye nyanser til hvordan man skal forstå frivillighet i det moderne. Denne påstanden forankres empirisk i informantenes fortellinger som tydeliggjør hvordan påvirkningen av tradisjonelle og kontekstuelle elementer på sosial handling fortsatt er betydelig. Med utgangspunkt i empirien argumenterer jeg for at det er nødvendig med et nytt begrep om *historisk motivert ad hoc-frivillighet*. Historisk motivert ad hoc-frivillighet kombinerer tradisjonelle og moderne element i en virkningsfull frivilligcocktail som muliggjorde et kraftfullt engasjement i RWTA i Kirkenes i januar 2016.

(Antall ord i hovedteksten 34 672)

Forord

Det siste året har gått forbi fryktelig fort, samtidig som det tidvis har virket som det sneget seg avgårde. Det er en lang rekke mennesker jeg ønsker å takke for hjelpen. Først og fremst vil jeg takke mine informanter – uten dere, ingen oppgave. Takk for hyggelige møter og åpne samtaler. Takk til alle som hjalp meg i Kirkenes, i særdeleshet Lina og de andre hjelpsomme ansatte ved Sør-Varanger Bibliotek.

Dernest vil jeg takke veilederen min, Ann Elise Widding Isaksen, for god oppfølging og humoristiske kommentarer, og biveileder Susanne Bygnes for nyttige råd. Uten deres konkrete tilbakemeldinger og forslag til innsnevring ville antagelig hele prosessen blitt mer tåkete og abstrakt. Takk til IMER-nettverket, Ivar Eimhjellen, Synne Sætrang for uvurderlig verdifulle refleksjoner, tilbakemeldinger og innsikt fra deres arbeider.

Takk til gjengen på loftet på Sofie Lindstrøms hus for konstruktive – og mindre konstruktive – kollokvier, kaffepauser, smalahåve, og Fjordland-veggen.

En enorm takk rettes Mikkel Ekeland Paulsen for all oppmuntring, korrekturlesing, nistesmøring, sokkevask og en ikke ubetydelig innsats innen husholdningsoppgaver det siste året. Mine foreldre fortjener behørig takk for alltid å ha nøret opp under interessen for bøker og samfunnsrelaterte problemstillinger. Jeg vil takke min søster for at hun er en god lytter og for hennes urokkelige evne til å slappe av. Oppmuntrende ord, gode råd og tips har vært gode som gull!

Evelyn Myrå Holmøy

Bergen, mai 2017

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1 INNLEDNING	1
1.1 INTRODUKSJON	1
1.2 DEN STØRSTE FLYKTNINGKRISEN I MODERNE TID	4
1.3 REFUGEES WELCOME TO THE ARCTIC	4
1.4 TIDLIGERE FORSKNING	6
1.5 BAKGRUNNEN FOR PROSJEKTET	8
1.6 GANGEN I OPPGAVEN	9
KAPITTEL 2 KONTEKST	10
2.1 INNLEDNING	10
2.2 KIRKENES	10
2.2.1 Festning Kirkenes og "Evakueringa"	10
2.2.2 Grensesamfunn og arbeiderbevegelse	12
2.2.3 Historiens fotavtrykk i dagens Kirkenes	13
2.3 OM SIVLSAMFUNN I NORSK KONTEKST	14
2.4 OPPSUMMERING	15
KAPITTEL 3 TEORI	17
3.1 INNLEDNING	17
3.2 ANTHONY GIDDENS, MODERNITET OG REFLEKSIVITET	18
3.2.1 Modernitet	18
3.2.2 Det lokale i det moderne	20
3.2.3 Refleksiv frivillighet	21
3.3 KULTURELLE FORSTÅELSESRAMMER	22
3.4 SOSIALE BEVEGELSER OG SIVLSAMFUNN, KONFLIKT OG INTEGRASJON	25
3.5 PLASSMYTER	27
3.5.1 Lokal moral	29
3.5.2 Forestillingen om nordlendingen	30
3.6 OPPSUMMERING	31
KAPITTEL 4 METODE OG ETIKK	33
4.1 INNLEDNING OG BEGRUNNELSE FOR KVALITATIV METODE	33
4.1.1 Sosialkonstruktivismen	34
4.2 FORSKERENS ROLLE	36
4.3 HVA ER ET CASE?	36

4.4 UTVALG OG REKRUTTERING.....	38
4.4.1 Rekruttering.....	39
4.4.2 Generalisering	40
4.4.3 Begrunnelse for utvalg	40
4.5 GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE	41
4.6 PRAKTISK ANALYTISK FREMGANGSMÅTE.....	43
4.6.1 Analysering, og sammenheng mellom data, teori og analyse.....	44
4.7 TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET, OVERFØRBARHET OG SVAKHETER.....	45
4.8 FORSKNINGSETISKE PROBLEMSTILLINGER	45
KAPITTEL 5 DET MODERNE	48
5.1 INNLEDNING.....	48
5.2 TENKE GLOBALT, HANDLE LOKALT.....	49
5.2.1 Saksorientering.....	51
5.2.2 Aksjon og demonstrasjon	51
5.2.3 Relasjon til myndighetene.....	53
5.2.4 "Grenseaksjonist"	56
5.3 "FANTASTISKE FACEBOOK"	57
5.3.1 Forræderske Facebook?.....	60
5.4 "LITT HAT OG DRAPSTRUSLA OG SÅNN, MEN IKKE MOTARBEIDA"	61
5.5 DET BEGRENSENDE VED GRENSELØS FRIVILLIGHET.....	63
5.6 MODERNITETENS PÅVIRKNING, REFLEKSIV FRIVILLIGHET	64
5.7 OPPSUMMERING.....	66
KAPITTEL 6 DET TRADISJONELLE	68
6.1 INNLEDNING.....	68
6.2 GEOGRAFISK NÆRHET.....	70
6.2.1 Institusjonell avstand.....	72
6.3 KOLLEKTIV HUKOMMELSE OM HISTORISKE HENDELSER.....	73
6.4 PLASSMYTEN OM KIRKENES	77
6.4.1 "Det nysgjerrige bygdedyret"	77
6.4.2 "Der æ komme fra så lar vi ikke folk så ute i kulda og frys"	79
6.5 MOTIVERENDE FAKTORER	81
6.5.1 Et moral-solidarisk imperativ.....	81
6.5.2 Diskusjon av moderne, selvrefleksive motiver for frivillighet	83
6.6 OPPSUMMERING.....	84
KAPITTEL 7 HISTORISK MOTIVERT AD HOC-FRIVILLIGHET	87

7.1 INNLEDNING.....	87
7.2 DISKUSJON AV EMPIRI-TEORI-RELASJON OG MODERNISERINGSTEORIENS REKKEVIDDE	88
7.3 HVA OPPNÅDDE RWTA OG HVOR GÅR VEIEN NÅ?	91
7.4 STYRKER OG SVAKHETER VED STUDIEN, OG FORSLAG TIL VIDERE FORSKING.....	92
LITTERATURLISTE	93
VEDLEGG.....	98
VEDLEGG #1 INFORMASJONSSKRIV	98
VEDLEGG #2 INTERVJUGUIDE.....	100
VEDLEGG #3 GODKJENNING FRA NSD	102

Kapittel 1 Innledning

1.1 Introduksjon

Over tv-skjermen ruller kaotiske filmklipp av en folkemengde som løper, et gråtende barn på armen til en mann i en blodig t-skjorte, en hører lyden av skrikende stemmer og det som høres ut som avfyring av skudd i nærheten. Det er sand og støv i luften og vi ser konturene av knuste bygninger. Det neste filmklippet viser en ny folkemengde, disse løper ikke, men går i spredte klynger langs et jernbanespor, de bærer et par personlige eiendeler på ryggen, eller i en plastpose. En mann i slippers bærer en plastflaske med vann i hånden og et barn på skuldrene. Det neste klippet viser en ung gutt i t-skjorte som roper til en uniformert mann med hjelm og et stort våpen på armen, som er siktet mot mengden. På overarmen av uniformen har han det makedonske flagget. Nye klipp viser en mor som setter seg på jernbanesporet med et barn på armen. Hun gråter ikke, hun skriker ikke, hun ser tomt foran seg. De neste bildene viser en liten gutt med hodet ned i sanden, det neste klippet en kantrende båt omringet av bare hav, filmet ovenfra av et helikopter, en kan høre lyden av stemmene til de som er ombord i båten (Bistandsaktuelt, 2015; Kornberg, 2015; Kveldsnytt, 2015; Langberg, 2015; Solhjell, 2015; Stokke Nilsen, 2015).

Dette er utdrag fra mediebildet 2015. Bilder av folk på flukt hadde innen høsten 2015 blitt bilder som den allmenne befolkningen for lengst var blitt vant med. Nyhetene var preget av krigen i Syria som herjet på sitt femte år, masse migrasjon over Middelhavet, og varsler om ulykker og redningsaksjoner omtrent daglig. September 2015 ble verden rystet av bildet av den unge gutten Aylan som ble skylt i land på stranda i Tyrkia. Omtrent parallelt begynte en underlig vending i migrasjonsstrømmen å gjøre seg gjeldende. Etter at stadig flere europeiske land hadde stengt grensene sine i løpet av 2015 – Kroatia, Makedonia, Slovenia, Ungarn, Polen – åpenbarte en ny fluktrute seg. Flyktningkrisa kom til hjuls til Norge over Russland-grensa på Storskog, i Sør-Varanger kommune i Finnmark.

Gjennom å studere reaksjonene på hendelsene ved Storskog 2016 ønsker jeg å belyse hvordan enkeltpersoner handler i møte med makrososiale hendelser som internasjonale konflikter og kriser medfører. Den omtalte ”flyktningstrømmen” over Storskog er nettopp en følge av den internasjonale flyktningkrisen etter krigen i Syria. For å få innblikk i hvilke reaksjoner slike hendelser får på individnivå, vil jeg studere erfaringene som medlemmene av

grasrotorganisasjonen Refugees Welcome to the Arctic (RWTA) gjorde seg vinteren 2016. Jeg vil i denne oppgaven se på de frivilliges fortellinger om egen frivillighet hvordan de møtte den flyktningstrømmen og hvordan de opplevde å være inspirert av en stedsidentitet fundert i deres lokalmiljø, som plutselig ble en arena for storpolitikk.

Tid og rom er tilstede som sentrale premiss i oppgaven ved at jeg på den ene siden ønsker å se hvordan oppfattelsen av rom, altså geografisk kontekst, er tilstede i informantenes beretninger, i tillegg til at jeg ønsker å studere hvordan moderne tid og modernitetens utvikling påvirker måten individer *gjør* frivillighet på i moderniteten.

Denne todelte analysen muliggjør å studere hvordan de frivillige i RWTA kombinerer refleksive og kollektive element som smelter sammen i en ny frivilligcocktail.

Etter analysen av gruppas organisering, vil jeg diskutere dette datamaterialet i henhold til debatter om hvordan Giddens individualiseringsteori og modernitetsteori kan relateres til frivillighet. Hustinx og Lammertyn (2003) skriver at tradisjonell frivillighet er i endring hva gjelder både organisering, motivasjoner, ledelse og saksområder, og at endringene er en konsekvens av moderniteten hvor bånd mellom mennesker blir løsere og mer organiske. Deres diskusjon vil kanskje kunne bidra til å forstå handlingsrommet og organiseringen som presenteres av informantene fra RWTA (Hustinx og Lammertyn, 2003; Giddens, 1990; Giddens, 2011).

Den overordnede problemstillingen for oppgaven er: ”Hva kjennetegner deltakerne i RWTAs syn på eget engasjement?”. I besvarelsen av denne har jeg to problemstillinger jeg ønsker å strukturere analysen med, og disse er: ”Hvordan beskriver deltakerne i RWTA sin egen frivillige organisering?” og ”Hva var det som motiverte de frivillige i RWTA til engasjement for flyktningene?”. For å besvare disse problemstillingene er det et knippe andre spørsmål som er relevante for den videre diskusjonen. Er informantenes fortellinger preget av et konflikt- eller integrasjonsperspektiv? Er det riktig å forstå RWTA som en sosial bevegelse eller som en sivilsamfunnsorganisasjon? I hvilken grad er det riktig å forstå RWTAs organisering som moderne? Hvordan påvirker informantenes kulturelle forståelsesrammer deres forståelse av egen frivillighet? I hvilken grad er Kirkenes’ krigshistorie en del av informantenes kulturelle forståelsesrammer? I besvarelsen av problemstillingene vil jeg ta utgangspunkt i de frivilliges egne beretninger om hendelsene i Kirkenes januar 2016 og undersøke hvordan forståelsesrammene som de bruker for å skape mening av sine hverdagsliv kommer frem gjennom fortellingene om egen frivillighet.

Rune Rafaelsen, som tok over som ordfører i Sør-Varanger kommune høsten 2015, har ved flere anledninger benyttet narrativet om Kirkens flyktningehistorie i offentlige uttalelser om hvorfor det positive engasjementet var så stort i Kirkenes i møte med flyktningstrømmen (Rafaelsen, 2015). Likevel kan det potensielt være stor avstand fra uttalelser gjort av en offentlig maktperson i en etablert institusjon som kommunen, og medlemmer av en sosial bevegelse på grasrotnivå. Danielsen og Lundberg sier at definisjonsmakt over en plass ikke er ”naturlige eller selvsagte, men blir konstruert av aktører med mer makt enn andre til å definere hvordan plassen skal være, hva som er passende der og hvem som hører til.“ (2010:119). Det var altså ikke sikkert at forståelsesrammen av den historiske fortellingen som ordføreren presenterer, ville gi resonans hos de frivillige i RWTA. Dette var utgangspunktet for den eksplorerende intervjuguiden som jeg strukturerte datainnsamlingen med.

Like før nyttår 2016 publiserte Synne Sætrang den første norske rapporten om Refugees Welcome-nettverket (RW) i Norge. I rapporten ”Ikke bare en Facebook-gruppe” gjør Sætrang bruk av kontekstuelle og organisatoriske rammer og forståelsesrammer for å få en bredere forståelse av engasjementet i RW. Rammebegrepet er hentet fra sosiologen Erving Goffman, som utviklet begrepet for å forstå hvordan individer, både bevisst og ubevisst, fatter beslutninger om egne handlinger i sine hverdagsliv på bakgrunn av tidligere erfaring (Goffman, 1974). I hennes analyse legges det imidlertid ikke vekt på betydningen som informantene forstår av stedsidentitet kan ha. Jeg argumenterer for at stedsidentitet kan være en viktig del av handlingenes «kulturelle forståelsesrammer» og kontekstens påvirkning på frivilligheten. Etersom stedsidentitet ikke er viet noen plass i studier av RW-nettverket, ønsket jeg å undersøke om stedsidentitet ble trukket frem som del av motivasjonen til de frivillige i RWTA på samme måte som ordføreren presenterte det som i media.

I løpet av denne oppgaven vil jeg vise utviklingen av et nytt begrep på den typen frivillighet som informantene i RWTA forteller om. Med begrepet ”historisk motivert ad hoc-frivillighet” søker jeg å belyse den dualiteten som jeg leser ut av informantenes beretninger om egen frivillighet. Dualiteten favner om måten informantene kombinerer moderne og tradisjonelle elementer, konsensus- og konfliktorienterte handlinger som en reaksjon på den situasjonen de plutselig sto midt oppi, som de opplevde som urett. Begrepet søker å favne om hvordan informantene kombinerte konfliktartet handling med et integrasjonsperspektiv. Videre skal vi

se at beretningene deres i tillegg til sterk vektlegging av stedsidentitet også orienterer seg om det jeg har kalt et ”moral-solidarisk imperativ”, et konsept jeg utviklet som en samlebetegnelse på utsagn om nettopp moral og solidaritet som motivasjonsfaktorer som gikk igjen hos informantene for hvorfor de ville hjelpe flyktingene.

1.2 Den største flyktingkrisen i moderne tid

Borgerkrigen som har herjet i Syria siden 2011 har drevet 8 millioner mennesker på flukt, mange har satt kursen mot Europa, og mange av disse har valgt en farefull rute over Middelhavet. I 2015 var 65 millioner mennesker på flukt verden over. 24,3 millioner mennesker – flere enn det totale innbyggertallet i Norden – var på flukt i andre land enn sitt eget som følge av konflikt i hjemlandet, og situasjonen er kalt den verste flyktingkrisen i moderne tid (FN, 2017).

Etter hvert som europeiske land i 2015 stengte grensene sine, ble det registrert at store grupper med mennesker tok stadig mer risikable ruter for å komme vekk fra konfliktrammede områder i Midtøsten og til Europa. Flukt og menneskehandel over Middelhavet ble som illustrert innledningsvis viet stor medieoppmerksomhet i Europa generelt, hvor bildet av gutten Aylar på stranda i Bodrum i Tyrkia fra 2015 allerede har gått inn i historien som et av de tydeligste bildene på krisen. Høsten 2015 ble en rute gjennom Russland til grensestasjonen Storskog ved Kirkenes brukt av 5500 mennesker for å komme seg til Schengen og Norge (Fladmoe et al., 2016). Dette danner bakteppet for opprettelsen av RWTA.

1.3 Refugees Welcome to the Arctic

For å få bakgrunnen for opprettelsen av RWTA må vi imidlertid til Tøyen i Oslo 2015. Det norske mottakssystemet ble raskt sprengt som følge av den uventede økningen i asylsøknader, og utenfor kontorene til Politiets Utlendingsenhet (PU) ble det i løpet av sommeren 2015 dannet lange køer (Sætrang, 2016). Køene besto av asylsøkere som avventet nærmere beskjed om behandling og bosetting. Etter hvert bestemte en gruppe Oslo-innbyggere seg for å arrangere hjelpetiltak for å bedre forholdene for de ventende asylsøkerne på Tøyen, ledet an av til dels profilerte nordmenn fra den kulturelle eliten i hovedstaden. Det begynte med vaffelsteking og klesinnsamling, og initiativet antok etter kort tid navnet Refugees Welcome to Norway.

Fortellingen om opprettelsen i Oslo er relevant både fordi det var ut fra dette første RW-initiativet i Norge at tilsvarende grupper med tilknytning til byer og tettsteder spredte seg til resten av landet, også til Sør-Varanger, og lokallaget Refugees Welcome to Kirkenes ble oppretta høsten 2015. Refugees Welcome to the Arctic ble imidlertid oppretta av en sentral person i RW-nettverket, bosatt i Trondheim. Det som var utslagsgivende for opprettelsen av ”aksjonsgruppa” RWTA var et politisk vedtak om å returnere flyktingene til Russland (Mørk og Baklund, 2015).

Som reaksjon på den store mengden asylankomster ble det nemlig 25. november 2015 fattet et hastevedtak om lovendring i Stortinget. Vedtaket gikk ut på å endre Utlendingsloven §32, vedrørende behandling av saker om opphold av beskyttelsesgrunner. Dette resulterte i at man nå kunne returnere flyktinger som hadde kommet over Storskog etter først å ha hatt opphold eller en form for visum i Russland, ettersom Russland ifølge regjeringen skulle anses som et trygt tredjeland (Mørk og Baklund, 2015). Hastevedtaket fikk merkbare konsekvenser i desember 2015 og januar 2016 da arbeidet med å returnere flyktinger i hvite busser over grensa til Russland startet i det som av PU ble kalt Operasjon Vinter 1 og 2. Det var etter at operasjonen ble kjent at sentrale personer i RW-nettverket opprettet Facebookgruppa ”Refugees Welcome to the Arctic”. Den hadde per januar 2017 94 medlemmer, hvorav flere er representanter fra media.

RWTA var spesiell i RW-sammenheng fra starten av, ettersom den var opprettet for å være en aksjonsgruppe, og ikke et lokallag (Sætrang, 2016). De orienterte seg følgelig også som gruppe mot andre aktiviteter enn de andre lokallagene i RW-nettverket, som typisk jobbet med bistand i akutfasen, innsamling av klær og aktiviteter på mottakene. RWTA var mer politisk eksplisitt i sine handlinger og arrangerte demonstrasjoner og aksjoner, både lovlige og ulovlige, for å gjøre det de mente var riktig overfor flyktingene, nemlig å gi dem realitetsbehandling av søknadene sine før de ble sendt av norske myndigheter tilbake over grensa til Russland. Forskjellene på RWTA og andre lokallag kan forklares med mer menneskerettighetsarbeid, mer aksjons- og demonstrasjonspreget, mindre leksehjelp, mindre klesinnsamling, i liten grad matutdeling, mer juridisk og politisk arbeid (Sætrang, 2016).

Alle de frivillige i oppgavens utvalg hadde engasjert seg for flyktingssaken i løpet av høsten 2015, altså *før* RWTA ble opprettet. Bakgrunnen for at de ble en del av RWTA skriver seg

dermed fra hva det var som motiverte dem til å bli med å jobbe for flyktningssaken i Kirkenes i forkant av januar 2016. Erfaringen med lignende arbeid innad i utvalget fordeler seg på denne måten: to har jobbet frivillig for flyktninger i utlandet, to meldte seg inn i Røde Kors i 2015 for å bidra til flyktningssaken gjennom den etablerte hjelpeorganisasjonen, tre av informantene var med på å starte opp et lokalt initiativ, ”Flyktninger i Kirkenes”¹ i 2015 som administrerte frivillig innsamling av klær, gjenstander og sosiale aktiviteter, og to av aktørene har som privatpersoner reist til Nikel med klær til flyktninger som ventet på å krysse grensa til Norge. Alle informantene med unntak av én hadde erfaring med frivillig eller politisk arbeid forut for 2015. I oppgaven bruker jeg termene informanter, frivillige, deltakere og medlemmer om hverandre avhengig av hva som diskuteres.

1.4 Tidligere forskning

Denne oppgaven skriver seg inn i en voksende sosiologisk og samfunnsvitenskapelig litteratur om frivillig sektor og sosiale bevegelser. I tillegg til en solid forankring innenfor sosiologiens rammer, er det anvendt et vidt og til dels tverrfaglig teoretisk rammeverk for å belyse empirien. Tidligere forskning som har vært relevant for denne oppgaven strekker seg fra klassiske teoretiske verk; om samfunnsstrukturer, modernitet, individualitet og globalisering (Giddens, 1990; Hustinx og Lammertyn, 2003), til identitetsforskning og perspektiver på nasjonalitet og identitet (Anderson, 1991; Guibernau, 2013), til forskning på sosiale bevegelser, frivillig sektor og sivilsamfunnets rolle i den moderne staten (Fladmoe et al., 2016; Sætrang, 2016; Wollebæk et al., 2015; della Porta og Diani, 2006; Diani, 1992; Piven og Cloward, 1979), til geografisk og antropologisk inspirerte perspektiver på kontekstuell funderte stedsidentiteter, ”sense of place” og plassmyter (Olsen, 2011b; Olsen, 2011a; Olsen, 2010; Danielsen og Lundberg, 2010).

Etableringen av forskning på sivilsamfunn og organisasjoner i Norge dateres til omkring 1980 (Lorentzen, 2007, i Nag, 2012). Forskningstradisjonen har orientert seg mot studiet av hvordan frivillige organisasjoner kan være produsenter av velferdsgoder i tillegg til å fungere som et mellomledd mellom staten og grasrota. Stat og frivillig sektor forstås som adskilte størrelser, og man kan dele studiet av dem i to retninger (Eimhjellen og Ødegård, 2016),

---

¹ For å ivareta anonymiteten til tredjepersoner som ikke har vært kontaktet i forbindelse med oppgaven er denne gruppa gitt et fiktivt navn.

² I vedleggene er arbeidstittlen på oppgaven ”Å møte fremmedfrykten i døra”.

³ Dette er grunnen til at en i ettertid har gitt de gjenværende av lokalbefolkningen tilnavnet

nemlig organisasjonene som promotører for demokrati og politisk styring (Tocqueville, 1835), og organisasjonene som interesseorganisasjoner som promoterer sivilsamfunnets interesser i statssystemer (Rokkan, 1987). Innen studiet av sivilsamfunnet har en gjerne også studert sosial tillit (Newton, 2001). Dag Wollebæk (2016) skrev nylig at innvandringen setter tillitskulturen på en historisk sterk prøve, at nabolagstilliten svekkes, altså tilliten til lokalmiljøet, mens den generaliserte tilliten, altså troen på at en stort sett kan stole på folk, holder seg stabil. Sivilsamfunnsorganisering og sosial tillit har også blitt fremstilt som forutsetninger for hverandre (Eimhjellen og Ødegård, 2016). Den svenske statsviteren Bo Rothstein forstår institusjonell kvalitet som den faktoren som i størst grad kan påvirke tilliten i et samfunn (1999). En annen studie har koblet samfunnsengasjement til hvilken rolle eller verdi man tillegger moral, både som enkeltperson og som samfunn (Sakslind og Skarpenes, 2014). Påstanden er riktignok ikke at høyere grad av frivillighet korreleres med høyere grad av moral.

I rapporten "Betingelser for frivillighet" fra 2015 finner Wollebæk og kolleger at frivilliges verdier og utsikter for å lære er det som i størst grad motiverer til frivillig arbeid, uavhengig av andre faktorer som alder eller utdanning (2015:91). Deretter følger "selvaktelsesgrunner", som favner om det å føle seg betydningsfull og å være fornøyd med seg selv. Det er en kombinasjon av egennyttige og uegennyttige faktorer som motiverer til frivillig arbeid, og endring over tid har kunnet vise at antallet motiverende faktorer har økt.

Fladmoe og kollegers rapport "Nordmenns bidrag i av flyktningsituasjonen 2015/2016" (2016) viser at hele en av tre nordmenn hadde bidratt på en eller annen måte i forbindelse med mottakelsen av flyktingene som kom til Norge høsten 2015. Synne Sætrang publiserte i desember 2016 den første rapporten om RW-nettverket i Norge, "Ikke bare en Facebook-gruppe" (2016). Sætrangs analyse avdekker en organisasjon som er i en overgangsfase fra å være løst organiserte digitale nettverk til å bli mer eller mindre formelt organiserte organisasjoner (2016:21). Hun benytter en flerdimensjonal prosessforståelse, som inkluderer de tre dimensjonene politiske mulighetsstrukturer, mobiliseringsstrukturer og forståelsesrammer for å gi innsikt i gruppenes fremvekst og utvikling. Sætrangs sentrale funn er at informantene i RW-nettverket opplever motstand mot deres arbeid, og at det er generelle verdier om medmenneskelighet som motiverer til det frivillige arbeidet for flyktingene.

Andre studier har sett på kontekstens betydning. Danielsen og Lundbergs (2010) studie av plassmyter i henholdsvis et ruralt og et urbant nabolag på Vestlandet kunne også vært nevnt under tidligere forskning, men jeg ønsker å gå i dybden på artikkelen deres og har derfor inkludert den i teorikapittelet.

Atter annen frivillighetsforskning i Norge har konkludert med at kontekst har liten betydning (Folkestad og Mjelde, 2016), og at ”egenskaper ved individene var mye viktigere enn egenskapene ved kommunene” (Wollebæk et al., 2015:15) Folkestad og Mjelde forstår ”konteksten” som sosiale, demografiske, politiske og økonomiske rammer, og de finner at kommunetilhørighet har liten forklaringskraft på frivillig arbeid. De inkluderer imidlertid ikke historiske trekk ved konteksten når de undersøker om aktivt medlemskap varierer etter kommunale kjennetegn. Det tenker jeg å gjøre i denne oppgaven.

1.5 Bakgrunnen for prosjektet

Oppgavens tematikk og problemstilling har utviklet og endret seg flere ganger siden prosjektets start. Jeg har latt meg inspirere av det siste årets samfunnsdebatt i valg av tema, og ulike spørsmål meldte seg som følge av mediedekningen av Storskog-saken (White, 2009). Ville graden av fremmedfrykt bli større eller mindre i møtet med den storstilte migrasjonen vi opplevde i Norge i 2015? Når media rapporterte om brenning av asylmottak, økt hatkriminalitet og fortsatt rasisme i norske bygder og byer, hva kunne da forklare tilstedeværelsen av en medmenneskelighet eller solidaritet? Med utgangspunkt i disse spørsmålene utviklet jeg oppgavens videre avgrensing gjennom spørsmål om hva det er som gjør at en gruppe enkeltpersoner setter seg fore å sabotere regjeringsvedtak om å tvangsreturnere flyktninger som kom over Storskog.

Den opprinnelige problemstillingen for oppgaven, med utgangspunkt i det samme caset, var hvorvidt fremmedfrykt øker eller minsker i møte med krise, migrasjon og ”den fremmede”.² Denne problemstillingen vektla et mye større fokus på holdninger til innvandring, i tråd med tidligere arbeider av for eksempel Hernes og Knudsen (1997) som studerer nasjonal identitet og spørsmål om fremmedfrykt og holdninger til innvandring. Da arbeidet med denne oppgaven startet var det foreløpig ikke skrevet noen rapporter om RW-nettverket i Norge. Da Fladmoe og kolleger (2016) rapport ble publisert like før datainnsamlingen skulle gjøres, lånte jeg inspirasjon fra dem og ”vrenget” problemstillingen om fremmedfrykt til fordel for å se på

---

² I vedleggene er arbeidstittelen på oppgaven ”Å møte fremmedfrykten i døra”.

hva som motiverte til positivt engasjement for flyktingene blant de frivillige i RWTA. Mitt fokus har vært på mikronivå og rettet mot enkeltindividenes beretninger om egen frivillighet.

1.6 Gangen i oppgaven

Det neste kapittelet presenterer Sør-Varanger kommune og Kirkenes som historisk sted og utviklingen av industrisamfunnet. Sentrale punkt i utviklingen er fagforeningen Nordens Klippe, brente jords taktikk og krigens herjinger på 40-tallet og erfaringer med å ta imot flyktinger fra internasjonale kriser frem til moderne tid. I kapittel tre presenteres sentrale teoretiske perspektiver på mikro-, meso- og makronivå som brukes i oppgaven. I kapittel fire diskuterer jeg metoden jeg har gjort bruk av i arbeidet med innsamling og analysing av data, hvilke etiske hensyn jeg har måttet ta høyde for, prosjektets troverdighet og generaliserbarhet, og begrunnelse for utvalget.

I kapittel fem presenterer jeg de ”eksepsjonelle” elementene ved caset – at den europeiske flyktingkrisen kom til Norge via sykkel over grensa fra Russland – og behandler de størrelsene ved caset som på overflaten virker ”moderne”. Her søker jeg å se hvordan eksisterende teori om modernisering og organisering kan bidra til å løfte frem nyansene i informantenes fortellinger. I kapittel seks diskuterer jeg de ”tradisjonelle” størrelsene ved caset. Giddens (1990) advarer mot å stille disse størrelsene skarpt opp mot hverandre som var de gjensidig utelukkende størrelser. Grunnen til at jeg har gjort denne inndelingen er for å behandle ”moderne” og ”tradisjonell” ikke som gjensidig utelukkende størrelser, men som ytterpunkter på et kontinuum (Giddens, 1990). Kapittel sju er viet avsluttende diskusjon av de empiriske funnene opp mot det teoretiske rammeverket, oppsummerende kommentarer og forslag til videre forskning.

Kapittel 2 Kontekst

2.1 Innledning

I dette kapitlet vil det gjøres et forsøk på å presentere den historisk-geografiske konteksten i Kirkenes. Beretninger om tidligere erfaringer med krig og flyktninger kommer distinkt til uttrykk i oppgavens datamateriale, og det har dermed virket hensiktsmessig å foreta et dykk i historien for selv å forstå og for å gi leseren innblikk i hva som preger den kollektive hukommelsen i Sør-Varanger kommune. Først presenteres en gjennomgang av sentrale krigshendelser i Sør-Varanger kommune under andre verdenskrig. Deretter presenteres fremveksten av det moderne industrisamfunnet Kirkenes, fra gruveetablering i 1906 til moderne grenseforhold og flyktningssituasjoner på 90-tallet. Sist vil jeg gi en kort oversikt over sivilsamfunnsforståelsen i Norge.

2.2 Kirkenes

Kirkenes er det administrative senteret i Sør-Varanger kommune i Finnmark, som grenser til Russland og Finland og innehar grensestasjonen Storskog, som markerer en av Schengens yttergrenser. Sør-Varanger er en mellomstor kommune etter norsk standard med drøye 10.000 innbyggere. Kirkenes er kommunens administrative sentrum med 3.500 innbyggere. Til sammenligning kom det i løpet av 2015 5500 flyktninger over grensepasseringen ved Storskog. Jeg kommer til å bruke Kirkenes og Sør-Varanger vekselvis i oppgaven, avhengig av om det er snakk om byen eller kommunen.

2.2.1 Festning Kirkenes og "Evakueringa"

Evakueringa i 1944 har skrevet seg inn i den kollektive bevisstheten i Finnmark og blitt en del av forestillingen om plassen Kirkenes. I Kjøllefjord Historielags bok om evakueringa presenteres det samme narrativet som vi senere skal se fortalt av informantene i RWTA, så vel som av dagens ordfører i Sør-Varanger kommune, og som ble en del av mediedekningen av den flyktningssituasjonen i Kirkenes 2015-2016: "Vi tror at kanskje har vi finnmarkinger større forståelse for problematikken og kjenner større medfølelse med flyktningene fordi vi selv i svært nær fortid har opplevd å være på flukt" (Kjøllefjord, 1994). De flyktningene det siktes til av Kjøllefjord Historielag er flyktningene fra Balkan-krigen, som jeg kommer tilbake til.

I 1940 ble Norge invadert av nazistene. Kirkenes ble trukket inn i krigen for å være forsyningshavn og taktisk holdepunkt for tyskerne som del av planen om å erobre Russland (Lunde et al., 1979:656). Kirkenes ble også bombet av allierte styrker for å sabotere for tyskerne. Bombingen bidro til å gjøre Kirkenes til en av de mest ødelagte nord-europeiske byene, selv om tyskernes brenning og sprenging under retretten fra Kirkenes antagelig ødela mer (Lunde et al., 1979:654). Sovjet ønsket å presse tyskerne tilbake fra Finnmark for å frata dem den truende posisjonen de hadde i kraft av å være stasjonert i Kirkenes med nærmere 200.000 soldater.

Da det utover 1944 ble klart for tyskerne at russerne hadde til intensjon å ta seg innover Norge, tok de grep. Tyskerne aktet å gjøre bruk av brente jords taktikk, og varslet at all bebyggelse i Finnmark ville brennes ned, og at sivilbefolkningen skulle følge med tyskerne sørover. Det var imidlertid bestemt fra tysk side at evakueringen sørover skulle skje frivillig, og tyskerne hadde ingen andre midler å legge press på lokalbefolkningen med annet enn skrekkehistorier om hva russerne kom til å gjøre med lokalbefolkningen når de kom over (Lunde et al., 1979:690). En del av befolkningen lot seg frakte nedover kysten av tyskerne. Noen dro i skøyter som de hadde skjult for tyskerne, men de fleste dro til fjells og søkte ly i hytter og jordgammer, og nærmere 3000 mennesker søkte tilflukt i en tunnel ved Bjørnevann (Kjøllefjord, 1994).³

Den 25. oktober 1944 ble Kirkenes befridd av sovjetiske styrker etter fire år med okkupasjon⁴. I tiden etter frigjøringen startet arbeidet med gjenoppbyggingen. De aller fleste hadde mistet hus og hjem, og mange ble derfor boende i jordgammene og hulene selv etter at behovet for å gjemme seg for tyskerne hadde avtatt. Mange søkte opphold i kirker som var blitt stående uskadet etter tyskernes ødeleggelser, og folk tok til å bygge provisoriske hytter eller skur som familien kunne tilbringe vinteren i. Mange fikk innkvartering hos venner og kjente, gjerne flere familier i den samme hytten (Wara, 1984).

---

³ Dette er grunnen til at en i ettertid har gitt de gjenværende av lokalbefolkningen tilnavnet "huleboerne" (Kjøllefjord, 1994).

⁴ Dette var den andre flyktningssituasjonen på fem år. Den forrige flyktningssituasjonen i regionen var i 1939 da Sovjet invaderte Finland, som resulterte i en massevandring av finner over til Finnmark. Flyktningene fra Finland ble tatt imot i Sør Varanger og fikk husly.

Til tross for at de sovjetiske styrkene var velkomne i 1944, hersknet relasjonen som kjent raskt mellom det globale vest og Sovjet, og vennskapsbånd og handelsbånd ble kuttet. Ferdsel over grensa Sovjet-Norge ble vanskeliggjort. Assimileringen og fornuksingspolitikken som rådet fra 1800-tallet til etter andre verdenskrig sørget for å fjerne sporene i Sør-Varanger av historie med flernasjonalt ferdsel, nord-samer og skoltesamer, russere, finner, og nordmenn som hadde ferdes i overenstemmelse i flere hundre år (Wikan, 1995; Wikan, 1980).

I 1989 faller østblokken og Sovjetunionen og det ble igjen åpnet for ferdsel over grensa, noe som tillot gjensyn med venner og familie. 1990-tallet brakte også med seg oppløsningen av Jugoslavia, og mange måtte flykte fra sine hjemland på Balkan for å unnslipe blodig borgerkrig og etnisk rensing. Kirkenes tok imot 8000 bosniske flyktninger, og mange av disse ble boende selv etter at det var trygt å reise hjem⁵. Kirkenesværingene fikk igjen erfaringer med å bistå mennesker som hadde fått ødelagt egne hus og måttet legge på flukt.

2.2.2 Grensesamfunn og arbeiderbevegelse

Etableringen av Kirkenes som et moderne industrisamfunn kan tidfestes til 1906 da gruvedriften startet på A/S Sydvaranger. Dette ble arbeidsplassen til en stor andel av beboerne ikke bare i Sør-Varanger kommune, men også i traktene rundt. Folk som tidligere hadde livnært seg av fiske eller jakt på den karrige jorda, fikk mulighet til å jobbe i gruva, som raskt ble en hjørnestensbedrift i regionen og folk valfartet dit for å få ansettelse. Ved gruva ble Nordens Klippe, fagforeningen for arbeiderne, etablert kort etter gruvearbeidets oppstart. Nordens Klippe har spilt en stor rolle for arbeiderne tilknyttet A/S Sydvaranger fra oppstarten i 1906 frem til oktober 2015, da gruva ble lagt ned (Wikan, 2006). Nordens Klippe har ifølge min informant Magne bidratt til å sette solidaritet på dagsorden i Kirkenes så lenge den har eksistert.

Dagens Sør-Varanger presenteres av informantene som ”internasjonalt”, med titalls nasjonaliteter representert som resultat av arbeidsinnvandring, nære bånd til Russland, geografisk nærhet til Finland, og immigrasjon som følge av tidligere flyktningkriser. Det ble etter hvert så mye russisk ferdsel i området at offisielle skilt i kommunen også står på russisk

---

⁵ Dette er ikke særegent for bosnere i Kirkenes, men ifølge SSBs statistikk ”typisk” for bosnierne i Norge, som også har blant de beste integreringstallene blant innvandergruppene i Norge, målt langs parametere som utdanning, arbeidslivsdeltagelse m.m.

fra 2001 (Mortensen, 2001; Grønn, 2007). I 2010 ble det vedtatt en ordning om grenseboerbevis for folk som bor i nærhet til grensestasjonen på norsk og russisk side (Justis og beredskapsdepartementet 2012). Ambisjonen bak ordningen var å lette ferdsel mellom statene for mennesker som har venner eller familie i nabolandet. Kirkenes er nærmeste ”sentrum” for mange russere, som drar til Kirkenes for å handle.

Det moderne sivilsamfunnet i Kirkenes beskrives av informanten Eva Hege som ”dynamisk”: ”Sykepleiera, lærera, alle de yrkan her, sant – det e folk som har kommet til utenfra, så det har vært veldig sånn dynamisk miljø her. Russlendera, Finnlendera, vi er over 30 nasjonaliteta her (...)”. Biblioteket i kommunen har en omfattende russisk avdeling, det er russisk nærradio og informasjonsavis, og sjømannskirken i Kirkenes har et eget tilbud for russiske sjømenn. Informantene presenterer at Russland i Kirkenes forstås som en nabo og venn. Dette kommer frem i beretninger om debatten i tida etter at regjeringen besluttet å behandle Russland som et trygt tredjeland og ville returnere flyktninger til Russland. ”*Det her med å sende dem inn i Russland har vært litt sånn todelt sak, at ”herregud, du kan ikke tenke så negativt om våre naboa Russland”*. Der mange i Norge, og også i Kirkenes, mente det var hårreisende å skulle sende folk tilbake til Russland og behandle landet som et trygt tredjeland, ble andre indignert på Russlands vegne over at folk kunne utvise sånn mistro til sin gode nabo. Dette følger både av frigjøringa fra nazistene og som følge av ulike samarbeid, som Folk til Folk-samarbeidet, Barentssekretariatet, Barentsportal, og Idrettens Barentssamarbeid (Svensgaard og Heitmann, 2015).

2.2.3 Historiens fotavtrykk i dagens Kirkenes

Historiske hendelser som de beskrevet her bidrar til et steds geografiske så vel som sosiale utforming og har preget den videre utviklingen av Kirkenes. Historikere som Knut Kjeldstadli peker på at en trenger å få en ”fornemmelse og forståelse av hvordan de ulike livene ble levd” for å forstå et steds identitet (Kjeldstadli 1995:69-70). Informantene i denne casestudien bruker historier om levd liv i fortellingene om frivilligheten sin, og i intervjuene fremstår historien som internalisert av informantene når de knytter egen frivillighet til fortidige hendelser, og viser til at forestillingen om stedet reproduseres ved at historien kommuniseres mellom generasjonene. Danielsen og Lundberg (2010) viser til at slike fortellinger om *plassen* alltid vil være levende og ikke-statiske fortellinger ettersom innbyggerne forhandler om hvilke verdier og hvilke historiske komponenter som skal inngå som en del av plassmyten i en

dynamisk og alltid pågående prosess. Jeg vil i analysen forholde meg til fortellingen om plassen slik den fortelles av informantene.

Ettersom Sør-Varanger gruve har vært en hjørnesteinsbedrift i regionen og Nordens Klippe har vært en sentral og synlig forening i kommunen har arbeidssolidaritet vært en sentral del av sivilsamfunnet. Denne arbeidssolidaritets og industrihistoriens plass i Kirkenes er mulig å se med det blotte øye selv etter gruvas nedleggelse; raffineriet hvor en utvant jernmalmen fra gruva rager nemlig på en høyde som er synlig fra alle steder i sentrum. Med utgangspunkt i informantenes fortellinger, og informert av tidligere forsknings antagelser om historiens påvirkning, er utgangspunktet for analysen at sivilsamfunns-tradisjonene som ble laget i krigens dager har blitt ”vevd inn i folkesjelen” i Kirkenes. Denne kroppsliggjorte kunnskapen har blitt vekket til live i nyere flyktningkriser, hvor innbyggernes forståelsesrammer gir dem redskaper for hvordan å handle i akutte krisesituasjoner (Goffman, 1974; Schutz og Luckmann, 1973). I oppgavens teorikapittel vil kulturelle forståelsesrammer, delt opplevelse av et sted, identitet, stedsidentitet og plassmyter diskuteres videre. Den neste delen av kapitlet vil imidlertid gi en fremstilling av ulike perspektiver på *sivilsamfunnet* i Norge.

2.3 Om sivilsamfunn i norsk kontekst

Norge kalles gjerne ”frivillighetslandet” og er på verdenstoppen over medlemskap i organisasjoner og politiske partier, selv om tallet på ordinære medlemskontingenter og møteaktiviteter har sunket globalt, også i Norge (Eimhjellen og Ødegård, 2016; Wollebæk et al., 2015). Det er mange måter å gjøre rede for norsk sivilsamfunn og frivillighet. Lorentzen (2007) har fremstilt den norske frivillighetskonteksten som stående på tre bein: dugnaden, kollektivismen og filantropien. Den norske dugnadsånden trekkes typisk frem som illustrasjon på den mer eller mindre lystbetonte, men like fullt pliktoppfyllende felleskapsaktiviteten som forener norske borettslag, idrettslag og skolekorps hver vår. Dugnaden har sine røtter i gårdsarbeidet fra gammelt av, dugnaden har i norsk kontekst vært en praktisk løsning på å få mye arbeid unnagjort. Filantropien er mer normstyrt, gjerne fundert i humanistiske eller kristne verdier, og kommer gjerne i form av pengegaver til gode for å hjelpe sine medmennesker. Kollektivismen er hierarkisk og målrasjonell, og individer blir engasjert i et kollektiv som jobber sammen for å oppnå et felles gode (Lorentzen, 2007).

Folkestad og kolleger motsetter seg ikke denne inndelingen når de sier at frivillighet gjerne kommer i fire former: den uformelle frivilligheten, frivillighet i frivillige organisasjoner, i statlige initiativ og i markedsstyrte initiativ (2015). Informantene i denne casestudien deltar både i uformelle frivillige aktiviteter og i aktiviteter i regi av en frivillig organisasjon. I norsk og skandinavisk sivilsamfunn er organisasjoner stort sett selvstyrt, med liten innblanding fra offentlige instanser. Siden 2000 har det imidlertid i Norge blitt rettet mer politisk oppmerksomhet til frivillig sektor, særlig mot kultur- og fritidssektoren (Folkestad et al., 2015). Tidligere sivilsamfunnsforskning har fokusert på sosial ulikhet i frivillig deltakelse, og vi vet at ressurssterke bidrar mer i forhold til ressursvake, og at menn bidrar mer enn kvinner. Likevel vet vi at frivillighet er ”langt frå berre eit spørsmål om individuelle ressursar og individuell motivasjon” (Folkestad et al., 2015:23). Frivillighet er avhengig av strukturelle faktorer som tilbudet eller mulighetene for frivillighet til enhver tid.

Frivillighet er ofte koblet til livsfase og familieliv, og sivilsamfunnsaktivitetene en bidrar til er gjerne påvirket av dette. Det norske organisasjonslivet er orientert mot skole, fritid, arbeid og ideelle saker (Folkestad et al., 2015). Dette skiller seg fra for eksempel organisasjoner i det amerikanske sivilsamfunnet, som er mer orientert mot helse og sosialfeltet (Wollebæk et al., 2015). Sivilsamfunnssektoren i Norge anses som både en motvekt og et supplement til statlige tjenester, og det er en forventning til at norsk sivilsamfunn skal bidra med velferdsproduserende tjenester. Rettighetsarbeid av typen RWTA jobber med, har jevnt over hatt liten oppslutning i norsk kontekst, ut fra tall i perioden 1998-2014 (Folkestad et al., 2015:27).

2.4 Oppsummering

Denne historiske gjennomgangen har søkt å sette Kirkenes og Sør-Varanger inn i en historisk-geografisk kontekst, for å belyse noen av de kontekstuelle elementene som inngår i informantenes kulturelle forståelsesrammer. Kirkenes grenser til både Russland og Finland og dette innebærer tette samarbeid på tvers av landene, og nærheten mellom nasjonene øker som følge av grenseboerbeviset som vedtas i 2010. Forestillingen om Russland som venn og god nabo er fortsatt en del av fortellingen om Kirkenes. Det er også arbeidertradisjonen som følge av Sør-Varanger Gruve AS sitt nesten hundre år lange virke og Nordens Klippes fagorganisering. Sør-Varanger er en Arbeiderparti-kommune med lang tradisjon for solidaritet

for arbeiderne, med folk fra andre siden av grensa, og flyktninger fra andre land. Kommunen er mellomstor i norsk sammenheng, og Kirkenes er en liten by i norsk sammenheng.

Det er mot bakteppet beskrevet i det dette kapitlet at returdramatikken på Storskog utspiller seg januar 2016, som kulminerer i etableringen av Refugees Welcome to the Arctic, som nevnt i oppgavens innledning. I neste kapittel vil jeg presentere studiens teoretiske rammeverk.

Kapittel 3 Teori

3.1 Innledning

Oppgavens sentrale problemstillinger søker å få innsikt i hvordan de frivillige i RWTA presenterer synet på sin egen organisering, og dernest hva som var motivasjonen for deres frivillighet. Teoriene som presenteres her vil på ulikt vis bidra i den teoretisk informerte analysen av empirien. De ulike teoretiske perspektivene har dels vært med siden utarbeidelsen av prosjektet, dels kommet til parallelt med innsamling av intervjudata og utvikling av analysen. Det viste seg for eksempel å være relevant å inkludere perspektiver fra sosial bevegelsesteori i analysen av RWTA på en måte som ikke var planlagt fra prosjektets start.

I dette kapitlet vil jeg først presentere moderniseringsteorien til den engelske sosiologen Anthony Giddens. Etter en kort introduksjon av hans bidrag til fagtradisjonen, vil jeg presentere hans moderniseringsteori, som utgjør fundamentet i denne sosiologiske analysen av frivillighet i RWTA. Deretter vil jeg presentere hvordan moderniseringsteorien videreutvikles av de belgiske frivillighetsforskerne Lesley Hustinx og Frans Lammetyn, for å gi innsikt i hvordan begrepet om ”refleksiv frivillighet” kan bidra til å besvare oppgavens første problemstilling (Giddens, 1997; Hustinx og Lammertyn, 2003).

Fordi jeg vil forstå hvordan individer gir mening til sosiale hendelser, vil jeg i analysen benytte Goffmans begrep om referanserammer, som jeg vil presentere i dette kapitlet. Deretter vil jeg kort presentere hvordan sosiale bevegelser kan forstås i et konfliktperspektiv (Piven og Cloward, 1979; della Porta og Diani, 2006; Diani, 1992), og hvordan ”social movements” ofte forstås som adskilt fra sivilsamfunnet i et integrasjonsperspektiv. I denne gjennomgangen trekker jeg inn teorier om frivillig organisering og tillit (Fladmoe et al., 2016; Sætrang, 2016; Wollebæk et al., 2015; Rothstein, 1999; Hustinx og Lammertyn, 2003; Eimhjellen og Ødegård, 2016), og jeg vil diskutere hvordan sosial bevegelsesteori og sivilsamfunnsteori på hvert sitt vis vil bidra til å løfte frem ulike elementer av RWTAs handlinger i analysen. Sist drøfter jeg perspektiver på hvordan stedsidentitet kan legge føringer for sosial handling ved å fungere som rettesnorer fundert i tidligere historiske hendelser fra det geografiske stedet man befinner seg på (Danielsen og Lundberg, 2010).

Jeg argumenterer for at de ulike perspektivene som diskuteres i dette kapittelet gjør det mulig å løfte fram hvor sammensatt og fragmentert en analyse av kollektiv handling og motivasjon for frivillighet for flyktningene i Kirkenes kan være.

3.2 Anthony Giddens, modernitet og refleksivitet

Diskusjonen av utviklingen fra de tradisjonelle samfunns fellesskapsfølelse til moderne samfunns rasjonalitet og upersonlighet har vært et tema i sosiologien siden fagets etablering, noe som innebærer at det sosiologiske feltet som omhandler modernitet er stort og mangslungent (Weber, 1905; Giddens, 1997:86). Siden diskusjonen av disse størrelsens påvirkning på frivillighet i RWTA er det mest sentrale spenningsforholdet i denne oppgaven, vil jeg presentere hva som menes med moderniseringsteori og en av nyere tids mest sentrale moderniseringsteoretikere, Anthony Giddens, som har skrevet mye om moderniteten og dens konsekvenser.

Tidlig i sin karriere utviklet Giddens sine teorier som en kritisk forlengelse av klassikerne innen sosiologisk teori, som Emile Durkheims perspektiv på kollektiv handling, Max Webers *fortolkende* sosiologi og Erving Goffmans forståelse av *samhandling* (Ritzer, 2005). Giddens ønsket å forene skillet mellom mikro og makro innen sosiologisk teori, blant annet gjennom ”strukturasjonsteorien”. Strukturasjonsteorien er en kritikk av strukturfunksjonalisten Talcott Parsons handlingsforståelse hvor fokuset primært er på ”systemets” påvirkning på ”aktøren”, og i liten grad på hvordan aktørens handling kan påvirke systemet (Ritzer, 2005). Giddens’ kritikk var at modellen nødvendigvis også må inkludere hvordan ”agenter” kan påvirke ”strukturen”. Han utvikler argumentet om globalisering, modernitet og individualisering i ”Runaway World” (2011), hvor han viser til at konsekvensene av økt individualisering og et større mangfold av valgmuligheter karakteristisk for senmoderniteten, er fremveksten av risikosamfunnet.⁶

3.2.1 Modernitet

Fokuset i denne oppgaven er på det som gjerne kalles Giddens’ tredje epoke (Calhoun, 2002), hvor han diskuterer hvordan moderniteten påvirker sosialt liv og samfunnsstrukturer. De

---

⁶ Risikosamfunnet og ”refleksiv modernitet” er begrep Giddens også har skrevet om i samarbeid med Ulrich Beck og Scott Lash i ”Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order” (1994), Polity Press, Cambridge.

sentrale av hans verk som utkom i denne epoken var ”Modernitetens konsekvenser” (1997[1990])⁷, og ”Modernity and Self-Identity” (1991). I ”Modernitetens konsekvenser” oppsummerer han mange av sine tidligere poeng og utdyper disse med eksempler på hvordan en ser at moderniteten påvirker sosialt liv, som for eksempel økende individualisering og forvitring av gruppetilhørighet⁸. Giddens avviser at vi lever i et postmoderne samfunn⁹. Vi befinner oss fortsatt i moderniteten, men i en mer utviklet og *ytterligere* avtradisjonalisert versjon. Det stadiet av modernitet vi befinner oss på kaller han for senmodernitet, høymodernitet eller refleksiv modernitet (Giddens, 1997). Jeg legger denne forståelsen til grunn, og kommer til å bruke ”modernitet” i analysen.

Med ”moderniteten” sikter Giddens til de omveltende samfunnsendringene som utviklet seg i Europa fra 1600-tallet og utover (Giddens, 1990). Utvikling av kommunikasjonsteknologi har siden da vært en drivende kraft i utviklingen av moderniteten. Oppfinnelsen av trykkekunsten på 1400-tallet var et premiss for den senere oppfinnelsen av telegrafien fordi disse tillot kommunikasjon utover de i sin tid etablerte begrensninger for tid-rom-interaksjon. Videre tidfester Giddens globaliseringen til 1970 og oppfinnelsen av satellitten, som ytterligere endrer måten vi kommuniserer på tvers av tid-rom.

Han strukturerer diskusjonen om moderniteten langs fire institusjonelle dimensjoner: kapitalismen, industrialisering, overvåking og kontroll over voldsutøvelse (Ritzer, 2005:324). Disse fire dimensjonene finner en parallell til i diskusjonen om globaliseringen. De to første dimensjonene finner en i de fleste teoretiseringer av moderniteten, mens overvåking og kontroll over voldsutøvelse er særegne for Giddens’ diskusjon.

Senmoderniteten kjennetegnes særlig av tre dynamikker: økende refleksivitet, adskillelse i tid-rom, og løsrivelsesmekanismer. Økende refleksivitet viser til at det blir økt bevissthet omkring de endringene ulike stadier av samfunnsutvikling har ført med seg, for eksempel økende bevissthet om mulighetene for konstruksjon av egen identitet. Økende refleksivitet

---

⁷ Jeg har brukt både originalutgaven fra 1990 og den norske oversettelsen fra 1997, og refererer til begge i oppgaven.

⁸ Boken har blitt kritisert for å presentere for mange abstrakte argumenter. Til denne kritikken svarer Giddens at abstraksjonsnivået er nødvendig for å få den ønskede innsikt i den sosiale virkeligheten (Fallding, 1991).

⁹ Han retter denne kritikken mot den kjente poststrukturalisten Jean-Francois Lyotard (Giddens, 1997:11). Denne debatten vies ikke noen plass her.

gjelder både for individet i dets hverdagsliv, og på institusjonelt nivå, og gir både muligheter og utfordringer: refleksivitet er tilknyttet større valgfrihet, som både oppleves som et gode, samtidig som det oppleves begrensende ved at det gir økt usikkerhet for individet (Giddens, 1990). Løsrivingsmekanismer kan eksemplifiseres med både penger og ekspertsystemer. Disse fungerer som løsrivelsesmekanismer ved at tidligere relasjonelle omgangsformer omgjøres til mer fremmedgjort byttehandel, som ikke lenger nødvendigvis innebærer nære bånd mellom individene som inngår i bytterelasjonen. Adskillelse av tid-rom sikter til nye muligheter for å etablere relasjoner utenfor den umiddelbare konteksten en befinner seg i, både hva gjelder tid og rom. Internett muliggjør for eksempel for kommunikasjon over enorme avstander og legger på den måten til rette for etablering av nye relasjoner, både mellom individ og stater. Hvordan disse kjennetegnene ved senmoderniteten kommer til uttrykk hos informantene vil utgjøre grunnlaget for analysen av informantenes syn på egen organisering og egen motivasjon.

3.2.2 Det lokale i det moderne

Giddens (1990) argumenterer for at individet i moderniteten er mer løsrevet fra sosiale nettverk, og geografiske plasser, enn i førmoderne tid. Gamle solidariske bånd og tilhørighet til sosiale grupper får mindre betydning. Løsrivelsen i tid-rom innebærer for Giddens at ”rommet tømmes”, rom løsrives fra den fysiske plassen samtidig som teknologisk utvikling bringer nærmere bevisstheten om fraværende andre, og sosiale, politiske og økonomiske aktiviteter strekker seg utover kloden. Enkelte lesere kjenner kanskje dette igjen fra den tyske sosiologen Ferdinand Tönnies’ begreper om Gemeinschaft og Gesellschaft, hvor førstnevnte sikter til mindre samfunn med nære og følelsesmessige bånd mellom individer som knyttes sammen av solidaritet; en skal utvise godhet ovenfor sin neste, og denne sympatien bidrar til samfunnsorden. Denne typen solidaritet blir av Durkheim (1964) gitt merkelappen ”mekanisk solidaritet” og kommer av at individer ”kjenner seg igjen” i sine medmennesker, enten gjennom at de utfører samme type arbeid, at de er fra samme sted eller deler familieopphav. I moderne samfunn, gesellschaft, utvikler en organisk solidaritet som konsekvens av at gamle gruppetilhørigheter så som klassetilhørighet har redusert betydning i moderniteten. Individet får altså større valgfrihet både i hvem en sosialiserer med, hvem en knytter nettverk til, uten at interaksjonen følger fastlagte mønstre som slektskap, yrkesgruppe, religiøsitet eller stedstilhørighet (Tönnies, 1988; Ritzer, 2005; Fallding, 1991)

I studier av sivilsamfunn og spenningsforhold mellom bygd og by, har en i tidligere studier snakket om ”det doble rommet” (Danielsen og Lundberg, 2010), som favner om en kombinasjon mellom det trygge fra bygda og det mangfoldige og nye fra byen. Denne dikotomien eller dobbeltheten som kalles ”det doble rommet” behandles også av Zygmunt Bauman (Bauman, 2000). Baumans har skrevet mye om moderniteten og individets plass som del av sosiale endringer, og det doble rommet fanger for Bauman motsetningen moderne individer erfarer mellom ønsket om mangfold og kravet om trygghet. I analysen ønsker jeg å undersøke om ”det doble rommet” inngår som en del av forestillingen om Kirkenes og om det kan ha påvirket informantenes handlinger for flyktningene.

3.2.3 Refleksiv frivillighet

Modernitetens konsekvenser for frivilligheten er utgangspunktet for Hustinx og Lammertyns teoretiske diskusjon av det de kaller en ”reflexive style of volunteerism” (2003). De mener moderne frivillighet mangler både teoretisk og empirisk utforskning og at det derfor er nødvendig å tilby en empirisk analyse nettopp av moderne ad hoc-frivillighet, om hvordan en skal forstå frivillighet i det moderne. De diskuterer teoretisk hvordan frivilligheten endrer seg og tradisjonelle organisasjonsmønstre viker for nyere, moderne organiseringsformer. De kombinerer institusjonelle og individuelle faktorer i sin diskusjon, og framhever hvordan de to nivåene står i et refleksivt forhold til hverandre: mer individuelt orienterte frivillige aktører skaper mer fleksible og mindre institusjonaliserte organisasjoner. I en globalisert verden hvor en rekke individualiserende prosesser virker parallelt, er det ikke overraskende at disse samme prosessene når inn også til frivillig sektor (Hustinx og Lammertyn, 2003).

Diskusjonen stilles opp langs seks dimensjoner: ”den biografiske referansrammen”, motivasjonsstruktur, engasjementstype, organisasjonsmiljø, saksorientering og relasjon til betalt arbeid. For det første går utviklingen i retning av at frivillighet i mindre grad er tilknyttet de de kaller den biografiske referansrammen (2003:171). Den biografiske referansrammen har likhetstrekk med det Wollebæk et al. (2015) klassifiserer som individuelle utgangsbetingelser, og struktureres av størrelser som klasses tilhørighet, sivilstatus og yrkesstatus. Hustinx og Lammertyn argumenterer for at siden klassehomogenitet er mindre viktig i moderniteten, vil gruppe-baserte identiteter derfor i mindre grad danne grunnlag for frivillighet. Det som derimot i økende grad danner grunnlag for frivillighet er individualiserte biografiske trekk. I tillegg blir motivasjonene for frivillighet flere, og selv om det blir flere

egennyttige eller selvrealiserende motiver for frivillighet, er det også et mangfold av altruistiske motiver for frivillighet (2003:174).

Den tredje konsekvensen av moderniteten på frivillighet innebærer en ”oppstykking” av engasjement i betydningen av at engasjement blir av mer kortvarig art og orientert mot ett eller få spesifikke mål (Hustinx og Lammertyn, 2003). Moderne frivillige ønsker stor grad av mobilitet og fleksibilitet slik at de smidig kan skifte mellom ulike saker, aktiviteter og organisasjoner, og en kan derfor se en dreining mot mer prosjektbasert og ad hoc frivillighet (2003:174). For det fjerde, i tillegg til at styrke og retning på engasjement endres, er også den organisatoriske strukturen for moderne frivillighet utsatt for endringer (2003:176). Der tradisjonelle organisasjoner som Røde Kors gjerne har et hierarki med en tydelig leder, fastsatte møtedatoer og en ordning for registrering av medlemskap og kontingent, er dette ifølge moderniseringsteori på vei til å eroderes bort i organisasjoner i det postindustrielle samfunnet. Frivillige initiativ går i retning av å være mer uformelle, selvorganiserte og desentraliserte med færre institusjonelle bånd utover det veldig lokale. Det femte utviklingstrekket Hustinx og Lammertyn (2003) adresserer ved moderne frivillighets- og organisasjonsarbeid, er skiftet bort fra partiprogram og helhetlige plattformer som organisasjonen jobber ut fra, og at det blir stadig vanligere at initiativ er organisert omkring en enkelt sak. Sist diskuterer de hvordan relasjonen til betalt arbeid påvirker hvem som *kan* delta og hvor mye den enkelte gjerne engasjerer seg i et frivillig initiativ. Jeg vil inkludere deres begreper om utvikling i frivilligsektoren i analysen av RWTAs organisering i kapittel fem.

3.3 Kulturelle forståelsesrammer

For å utfylle Giddens’ makrososiologiske perspektiv på modernitet og utvikling, vil jeg benytte Erving Goffmans rammebegrep (1974) for å søke å forstå den subjektive meningen de frivillige legger egen frivillighet. Erving Goffman er særlig kjent for sine bidrag til mikrososiologisk analyse og for sin videreutvikling av Herbert Blumers ”Symbolic Interactionism” (1969)¹⁰. Goffman bygget sitt teoretiske virke på Durkheims studier av hvordan samfunnet er mulig, og både Goffman og Durkheim vektlegger integrasjon som et

---

¹⁰ Herbert Blumer var student av George Herbert Mead, og inspirert av pragmatismen. Hans interaksjonsbegrep låner inspirasjon fra Simmels begrep om ”vekselvirkning”, at individer og deres handlinger er gjensidig bundet sammen med andre individer og deres handlinger. Begge har tilknytning til Chicagoskolen.

premiss for samfunnsorden (Calhoun, 2012). Dette betyr for det første at samfunnsorden er *samspill*, og at aktørers handlinger til en viss grad er avhengig av legitimering fra andre aktører. Det står i kontrast til et konfliktorientert perspektiv på samfunnet, som jeg vil presentere i neste delkapittel om sosiale bevegelser (Cox og Nilsen, 2014). Innen symbolsk interaksjonisme og integrasjonsperspektivet vektlegges det hvordan individet eksisterer i samspill med andre individ for eksempel ved at rollene vi har i samfunnet er avhengig av at andre individer anerkjenner vår rolle. En må blant annet forholde seg til normer i samfunnet, og disse reproduseres i sosialt samspill. Systemteoretikere som Talcott Parsons bygger også sin analyse omkring hvordan sosial orden opprettholdes av integrasjon, men står i kontrast til hvordan symbolske interaksjonister forklarer samfunn. Den viktigste forskjellen ligger i de ulike retningenes handlingsforståelse, der systemteori forstår handling som utenfra og inn, forstår symbolsk interaksjonisme handling som grunnleggende sosial, hvor all handling er *samhandling*, *interaction*, som kan påvirke systemet innenfra og ut.

Goffmans mikrososiologiske perspektiv søker å få innsikt i individers forståelser av virkeligheten og hvordan de fortolker denne. Goffman etablerte i ”Frame Analysis” (1974) begrepet om *rammer*, og han definerer rammer som et redskap for ”organisering av erfaring” (Goffman, 1974:11). En ramme sikter til et fortolkningskjema som bidrar til å forenkle verden ved å forhåndskode hendelser, situasjoner, gjenstander, relasjoner og opplevelser eller hele sekvenser av handlinger som har skjedd tidligere. For Goffman bidrar rammene til å gi individer fortolkningskjemaer som de ved hjelp av kan ”lokalisere, oppfatte, identifisere, og kategorisere” erfaring med (Goffman, 1974:21). Rammer bidrar derfor til forståelsen av hverdagslivet ettersom alle hverdagslige hendelser, opplevelsen, fortolkningen og videreformidlingen av disse preges av hvilke rammer den enkelte forstår sin verden ved hjelp av.¹¹

Rammene bidrar med andre ord til å gjøre den komplekse verden som omgir oss mindre overveldende ved at hver ny erfaring kan bidra til å danne rammer for videre handling. Goffman poengterer at kulturelle rammeverk påvirker handling mellom aktører innenfor dette rammeverket, og det er dette jeg ønsker å undersøke med utgangspunkt i mine informanters beretninger. Goffmans rammebegrep bygger på et sosialkonstruktivistisk paradigme, som vil forklares kort i metodekapittelet.

---

¹¹ I utviklingen av sine arbeider lånte og utvidet Goffman Alfred Schutz’ begrep om ”realiteter”, som betyr at en situasjon kan defineres på flere ulike måter (Ritzer, 2005).

Rammebegrepet er todelt: det refererer for det første til en situasjons ”indre logikk”, i tillegg til at det for det andre avgrenser en situasjon eller kontekst fra en annen situasjon. Jeg vil imidlertid innsnevre hans begrep til ”kulturelle forståelsesrammer”, som for denne studiens skyld sikter mer eksplisitt til summen av tradisjoner, verdier og myter som eksisterer i et samfunn. Kulturelle forståelsesrammer sikter til summen av alle elementene som utgjør konteksten de frivillige informantene i dette caset gjør frivilligheten sin i, men viktigst hvordan de *fortolker og forstår* denne konteksten og kontekstens betydning for deres engasjement. Kollektiv hukommelse om historiske forhold og hvordan historien reproduseres av individene i den gjeldende konteksten, vil for eksempel inngå i en kulturell forståelsesramme.

Goffmans fokus på *samhandling* har vist seg å gå godt sammen med studiet av sosiale bevegelser, hvor samhandling i relasjon til bestemte rammer er det som studeres. Teorier om framing har siden midten av 1980-tallet vært særlig utbredt innen studiet av sosiale bevegelser på grunn av måten framing muliggjør å tenke om frivillighet slik de frivillige selv forstår den (Ritzer, 2005). Framinganalytiske perspektiv er en etablert tradisjon innen studiet av sosiale bevegelser (Benford og Snow, 2000), men det rammebegrepet som ligger til grunn i framinganalyse og sosiale bevegelser, må ikke forveksles med det rammebegrepet jeg bruker her, selv om det er Goffmans rammebegrep som er utgangspunktet for begge forståelsene av rammebegrepet.

Sætrang (2016) bruker også forståelsesrammer som analytisk redskap for å forstå meningen aktørene knytter til frivilligheten og engasjementet. Frivillige aktører prøver å ”diagnostisere et problem (hvor en situasjon eller hendelse oppfattes som urettferdig, uakseptabel e.l.), hvem som har skylden eller ansvar for tilstanden, og hva som er løsningen på problemet (kollektiv handling).” (Sætrang, 2016:20). Det er sentralt å inkludere forståelsesrammer i analysen av frivillighet ”fordi den meningen aktørene knytter til situasjoner og hendelser påvirker både hvordan de opplever mulighetene for handling (mulighetsrommet er ingen objektiv størrelse) – og hvilke virkemidler som er mest effektive for å hankses med utfordringene”. Sætrang skriver videre at “en felles forståelsesramme innebærer ikke nødvendigvis oppslutning rundt en spesifikk ideologi eller identitet, men kan snarere knytte til seg individer og grupper med et mangfold av ulike orienteringer – med en felles forståelse av konkrete hendelser og problemer som samler dem (f.eks. «vi» som vil gjøre noe for flyktninger) bidrar til å mobilisere til

kollektiv handling.” (Sætrang, 2016:20).

3.4 Sosiale bevegelser og sivilsamfunn, konflikt og integrasjon

For å løfte fram dobbeltheten som jeg mener kommer frem i empirien, vil jeg som sagt inkludere perspektiver både på sosiale bevegelser og sivilsamfunn. Det finnes eksempler på at sosiale bevegelser og sivilsamfunn blir behandlet som det samme (Eimhjellen og Ødegård, 2016), men her behandles de som to *ulike* sider av samme sak, frivillig engasjement. Sosial bevegelsesteori og perspektiv på collective action vil være relevant for analysen av informantenes utsagn om ad hoc-organiseringen, det moderne og *disruptive* ved RWTAs handlinger. Og i analysen av de frivilliges syn på egen rolle i lokalsamfunnet i Kirkenes, vil jeg anvende teorier om ”sivilsamfunnet” til å belyse integrasjonsperspektivet, det tradisjonelle og ”konforme” i informantenes beretninger.

Det er flere ulike grener innenfor sosial bevegelsesteori, som på engelsk kalles social movement theory (SMO). For det første finnes det et skille mellom amerikansk og europeisk tradisjon, hvor den amerikanske kjennetegnes av å være mer teknisk, og hvor framingteori er mest utbredt. I denne oppgaven har jeg orientert meg mot den europeiske tradisjonen, med Diani (1992), della Porta og Diani (2006) og Piven og Cloward (1979).

For det andre finnes det ikke en hegemonisk definisjon av hvordan en skal forstå sosiale bevegelser. Jeg har valgt å benytte definisjonen som presenteres av den italienske samfunnsviteren Mario Diani (1992) som definerer en sosial bevegelse som ”nettverk av uformelle interaksjoner” mellom et mangfold av ulike aktører, enten grupper eller individer, som er involvert i en konflikt av kulturell eller politisk art og som forenes av en delt *kollektiv identitet* (Diani, 1992). Definisjonen hans er bred, men søker å avgrense sosiale bevegelser tydelig fra nettopp sivilsamfunnsorganisering som interessegrupper eller politiske partier, og for å kunne utvikle teorier for nettopp forskning på sosiale bevegelser (Diani, 1992). Diani og della Porta (2006) argumenterer for at det som skiller sosiale bevegelser fra andre grupperinger i samfunnet, som politiske partier, fagforeninger eller lignende, er følgende: at aktørene har en klart definert motstander, at de har muligheter for hyppig kommunikasjon og at de deler en kollektiv identitet. Jeg mener at dette er dekkende for RWTAs all den tid ”regjeringens asylpolitikk” forstått som ”Storskog-instruksen” (Regjeringen, 2016) er deres fiende, de kommuniserer med smarttelefoner og sosiale medier, og deler en kollektiv identitet orientert omkring fortellingen eller *plassmyten* om Kirkenes.

RWTA har blitt offisielt omtalt som en ”aksjonsgruppe”, som umiddelbart gir assosiasjoner til sosiale bevegelser, aksjoner, demonstrasjoner og disruptive action (Piven og Cloward, 1979). Sivil ulydighet er en type ”disruptive action” man gjerne finner i verktøykassen til sosiale bevegelser som eksisterer utenfor ”de etablerte” rammene av partisystem eller lignende, og som derfor gjerne kan ta i bruk virkemidler som bryter med normen. Dette er et av kjennetegnene ved RWTA som gjør at sivilsamfunnsperspektivet alene ikke er dekkende for å analysere deres organisasjon.

Studier av sivilsamfunnet utgjør i likhet med sosial bevegelser et stort teoretisk felt med ulike definisjoner. Her legger jeg til grunn forståelsen som presenteres hos Edwards (2011). Han beskriver sivilsamfunnet som rommet mellom staten og individet, sfæren der folk fritt inngår i relasjoner og samhandling med hverandre, og ”collective action”, kollektiv handling, gjøres av individer for både ”normative og materielle formål”. Denne handlingen gjøres uavhengig av både myndighetene og markedet (Walzer, 1998, 123–24, i Edwards, 2011:4). Definisjonen sikter til de deler av sosialt liv som ikke styres av statlige institusjoner, men av private og frivillige aktører, altså hjemmesfæren, kulturelle aktiviteter og politiske aktiviteter (Held, i Hall et al., 2006:57). Sivilsamfunnet oppfyller i moderne demokratier flere forskjellige roller (Edwards, 2005). Enkelte mener det er grunn til bekymring for at velferdsstaten begynner å ”lene seg på” frivillig sektor med en forventning om at frivillige initiativ fra sivilsamfunnet skal avlaste staten for noen av dens tjenesteytelser (Lorentzen, 2007). Rollen sivilsamfunnsorganisasjonene spiller overfor staten kan variere fra å videreforme medborgernes interesser oppover i systemet til makthavere, til å ivareta medborgernes frihet og beskytte individer og grupper fra overgrep fra staten.

Sivilsamfunnet favner dermed om mange av de organiseringsformene som Diani beskriver at sosiale bevegelser er adskilt fra. Innen sivilsamfunnsforskning er det tre ulike perspektiv: det ene fokuserer på sivilsamfunnet som en politisk og demokratisk arena, som en korporativ kanal hvor igjennom borgere kan fremme sine interesser overfor staten (Tocqueville, 1835; Rokkan, 1987). Det andre perspektivet anser sivilsamfunnet som medvirker til sosial integrasjon i samfunnet, ved å knytte bånd mellom mennesker, skape tilhørighet og opprettholde generell samfunnsorden (Eimhjellen og Ødegård, 2016; Goffman, 1974). Sivilsamfunnet er dermed arena for integrasjon i dobbel forstand: både for sosial integrasjon, og ved at arbeid med integrering kan inngå som oppgavene en frivillig organisasjon har i et

bestemt samfunn (Eimhjellen og Ødegård, 2016). I forbindelse med flyktningssituasjonen i 2015 så vi for eksempel at offentlige mottakssystem var overbelastet og det var akutt behov for bistand fra frivillige initiativ i sivilsamfunnet (Fladmoe et al., 2016). Dette illustrerer det tredje perspektivet på sivilsamfunnet, som er orientert mot sivilsamfunnet som økonomisk aktør, tjenesteleverandør og produsent av velferdstjenester. Mange av de andre lokallagene i RW-nettverket hadde nettopp slike funksjoner. Frivillige organisasjoner blir også framstilt som innehavere av en rolle som kritisk samfunnsaktør som opponerer mot staten. Sivilsamfunnet skal fremme borgernes rettigheter overfor staten, i tillegg til å være interesseforkjempere og ”skoler i demokrati” (Eimhjellen og Ødegård, 2016).

Olsen (2011) argumenterer med Giddens og Beck (1992:90, 199) for at politikken i moderne velferdsstater i økende grad overføres til sivilsamfunnet, og ut av det politisk-parlamentariske systemet. Det etablerte systemet erstattes med andre sub-politiske arenaer, som media, frivillige initiativ, foreninger, organisasjoner og nye sosiale bevegelser, noen innenfor rammene av det institusjonaliserte systemet, andre på utsiden (Olsen, 2011a:128). RWTA befinner seg i skjæringspunktet mellom disse; dels innenfor det institusjonaliserte, i kraft av samarbeid med kommune og politi om demonstrasjoner, dels utenfor i kraft av sivil ulydighet og de facto lovbrudd.

3.5 Plassmyter

Til nå har jeg presentert teorier om modernitet, subjektive forståelsesrammer og måter å forstå organisasjonsliv. Her vil jeg presentere teorier som behandler motivasjon for handling og forståelse av hvordan kollektiv identitet dannes. Identitet forstås ofte som konstruert og rotfestet i stedet man kommer fra (Guibernau i Berdún, 2013). Det er omfattende studier som tar for seg hvordan identitet skapes og opprettholdes, og hvordan det relaterer seg til ulike strukturelle faktorer som omgir livene våre, så som sted, land eller nasjon (Fenton, 2010; Guibernau i Berdún, 2013). Ved å sammenligne ulike måter innbyggerne fremhever verdier knyttet til bosted, oppdaget Danielsen og Lundberg at sikkerhet og mangfold var verdier som står sterkt både i urbane og rurale strøk, og at sikkerhet i samspill med usikre elementer tilsynelatende blir ansett som attråverdig, fordi det tillater innbyggerne selv å definere egen sosial tilhørighet (Danielsen og Lundberg, 2010). I likhet med denne oppgaven er Danielsen og Lundberg ute etter å studere ”innbyggerblikket”, og de gjør dette ved å se på kategorier og forestillinger innbyggerne posisjonerer seg i forhold til.

Det som gjør deres studie relevant for denne oppgaven er fokuset på plassmyter, altså hvilke elementer som inngår i innbygges konstruksjon av og relasjon til et sted. I analysen kommer jeg til å behandle plassmyter som del av informantenes kulturelle forståelsesrammer.

Konseptet om sense of place, som Danielsen og Lundberg gir den norske termen plassmyter, er utviklet av kulturgeografer for nettopp å forklare koblingen mellom sted og identitet. De benytter en definisjon av sted som setter sammen materielle, sosiale og kulturelle strukturer, forstått i en bestemt maktkontekstuell ramme (Creswell, 2004:12, i Danielsen og Lundberg, 2010:119).

Danielsen og Lundberg skriver at ”mennesker blir karakteriserte og/eller karakteriserer seg selv ut fra nasjonalitet, region eller by, ut fra plassen de vokste opp på, plassen de bor på eller flytter til” (2010:119). Videre er det ikke sånn at bånd mellom plass og identiteter er ”entydige eller automatiske. Det er ikke slik at plasser determinerer identiteter, men heller slik at synet på plasser og identiteter henger sammen. Begrepet plass gir perspektiv til å forstå meningsinnholdet innbyggerne gir byen både romlig og sosialt” (2010:119). Det er nettopp dette jeg vil gjøre i analysen, for å studere om meningsinnholdet informantene gir plassen, og en kollektiv opplevelse av stedsidentitet har vært påvirkende faktorer for arbeidet i RWTA.

Plassmyter forstås som kollektive forestillinger om plasser og som kraftfulle historier og innebærer en relasjonell dimensjon ved at plassmyten kontrasterer plassen i forhold til andre plasser, ”by sett i forhold til bygd, sentrum sammenlignet med periferi” (Danielsen, 2006:47, i Danielsen og Lundberg, 2010:119). Det oppsummerende sitatet “We need these myths to help us make sense of the world and our place in it» (Holloway og Hubbard, 2001, i Danielsen og Lundberg, 2010:117) inkluderer retorikk som er gjenkjennelig fra Goffman, og jeg forstår derfor plassmytene som en del av informantenes kulturelle forståelsesrammer, som påvirker identitetsdannelse og meningskonstruksjon. Goffman anser, i likhet med Giddens, tid og rom for å være organiserende premiss som handlende aktører strukturerer sine hverdagsliv etter (Giddens, 1984:36), og Giddens skriver at ”Lokaliteter er ikke bare plasser men settinger for interaksjon; Garfinkel har demonstrert særlig overbevisende at settinger brukes kronisk – stort sett på en ”tacit”, tatt for gitt-måte, av sosiale aktører for å kommunisere mening i kommunikative handlinger” (Giddens, 1984:xxv). Det er altså ikke sånn at Giddens hevder at rommet mister all mening som konsekvens av moderniteten, men at rommet tømmes for mye av den mening det tidligere har hatt.

Plassmyter har dermed relevans for analysen ved å favne om det stedsspesifikke ved kulturelle forståelsesrammer. Plassmyten gir analytiske redskaper til å forstå hvordan mine informanter forholder seg til ideen om lokalsamfunnets særegenhet hva gjelder plassering og historie.

3.5.1 Lokal moral

Motiverende faktorer som inngår i Sætrangs analyse (2016), er medmenneskelighet og moral. Skarpenes og Sakslind (2014) foreslår at moral i Norge bør forstås som et resultat av den historiske utviklingen i Norge. Kjernen i deres argument er at moral fremgår som et viktig aspekt ved dagens norske middelklasse, og koblingen mellom eliteholdninger og bondekultur har skapt en tydelig presedens for, nesten et press for, politisk korrekthet i Norge (2014:17). Sakslind og Skarpenes (2014) presenterer en idealtypisk dikotomi, hvor moral i den norske middelklassen gir seg uttrykk i form av ”den gode samaritan” eller ”den sosialt ansvarlige borger”. Den første av disse idealtypene kjennetegnes av et moralrepertoar med kristen-humanistisk anstrøk, den andre kjennetegnes av et repertoar av sosialt ansvar uten de religiøse referansene (Sakslind og Skarpenes, 2014:6).

Den norske sosialantropologen Bjørn Bjerkli (2000:162) har også skrevet om moral som et resultat av historien og viser til hvordan moral kan analyseres som noe kulturelt og geografisk forankret gjennom det han kaller et ”lokalt etos”. I hans studie ligger det lokale etoset til grunn for ”selvforståelse så vel som selvrepresentasjon” i lokalsamfunnet Manndalen i Troms. Bakgrunnen for Bjerklis begrep er opplevelse av rettferdighet og ressursbruk i folk-natur-relasjoner, som ikke kan overføres til denne case-studien. Jeg mener det likevel kan være nyttig å ha med begrepet om et lokalt etos fordi det viser hvordan fortellinger kan bli ”inntak til kollektive lokale forståelser, det vil si en lokal kultur og dennes moralske verdier.” (Olsen, 2011b:6). Jeg ønsker å undersøke om informantenes beretninger inneholder elementer av et lokalt etos gjennom uttalelser om en ”riktig” handlemåte i kommunen.

Giddens har også skrevet om motivasjon som handling som del av sin handlingsmodell, og han kritiserer Goffman for å ha neglisjert motivasjon i sine verk. Giddens forstår motivasjon for handling som prosessuelt, som innebærer et fokus på endring over tid (1984:50).

Motivasjon er ikke noe som plutselig inntreffer, men som formes av tidligere erfaring og individets refleksive tilnærming til egne handlinger. Motivasjon påvirkes i mindre grad av

underbevisstheten,¹² og bør forstås som mer relasjonelt enn psykologisk trigget. Her ser vi igjen at selv om Giddens mener historien har mindre betydning for nåtidig handling i det moderne, utelukker han ikke effekten av tidligere erfaring på motivasjon.

3.5.2 Forestillingen om nordlendingen

Den norske antropologen Kjell Olsen har skrevet om identitet fundert i geografisk sted og fortellingene om stedet, og at det innen antropologien er gjort flere studier av hvordan *fortellinger* synes å være av spesiell betydning for nordnorske identitetsprosesser, og viser til forskning av Bjerkli (Bjerkli 2000; i Olsen, 2011:6). Det sentrale for denne oppgaven er hvordan *fortellinger* gir pekepinner på hvordan å forstå og handle i samtiden (Olsen, 2011b:6), som jeg utdypet under kulturelle forståelsesrammer og plassmyter. Ettersom jeg i analysen vil studere informantenes fortellinger om hvordan de opplevde situasjonen i Kirkenes i januar 2016, er det også relevant å inkludere noen redskaper for å studere hvordan de kommuniserer normen eller hva som er gjengs adferd i sin kommune. Opplevde RWTA at folk flest i Sør-Varanger var hjelpsomme?

Begrepet «imaginative generalisations» brukes hos Danielsen og Lundberg (2010) for å beskrive hvordan folk ofte presenterer en idealisert og konvensjonell versjon av egen eller andres atferd (Valentine, 1999: 69, i 2010:118). Forestilte normaliteter presenteres som opplevelser av hva en mener er vanlig og uvanlig, og hvilke holdninger som for eksempel er utbredt eller ikke på stedet en bor. Dette vil diskuteres i analysen, i forbindelse med hvorvidt informantene opplevde å få støtte i lokalsamfunnet i Kirkenes. Å klassifisere informantenes beretninger som forestilte normaliteter må ikke forstås som et forsøk på å avskrive informantenes erfaringer som usanne. Jamført et sosialkonstruktivistisk perspektiv er det ikke mulig å oppnå en objektiv sannhet, eller *essens* av virkeligheten, og individers egne beretninger om egen virkelighet er den beste kilden vi har på hvordan nettopp disse individene opplever sin virkelighet (Danielsen og Lundberg, 2010:118). Jeg har en forventning om at forestilte normaliteter kan supplere kulturelle forståelsesrammer som analytisk redskap ved å belyse hvilke antagelser informantene gjør om *andres* forståelsesrammer.

---

¹² Giddens skriver dette som en kritikk av Freuds forståelse av motivasjon som drevet av underbevisstheten (1984:50).

Flere har skrevet om sosiale konstruksjoner og forhandling om egen identitet i Finnmark og Nord-Norge, så som antropologen Kjell Olsen (Olsen, 2011b; Olsen, 2011a; Olsen, 2010). Forestillingen om nordlendingen har ofte vært negativ, men det finnes også et positivt bilde av Nord-Norge. I 2010 utførte Universitetet i Tromsø en studie av stereotyper om Nordlendingen, hvor de konfronterte utvalget sitt med tolv beskrivelser av nordlendingen som utvalget skulle ta stilling til, for eksempel om folk i Nord-Norge oppfattes som mer "gjestfrie, drikker mer alkohol, banner mer enn folk ellers i landet, bor på landet, er bønder eller fiskere." I deres funn var forestillinger av nordlendingen som mer åpen og gjestfri sterkt representert (Berntsen, 2010:37).

En annen dimensjon som har blitt trukket frem i tidligere teoretisering av nordnorsk identitet er diskusjonen av hvorvidt Nord-Norge har et annerledes forhold til sentralmyndighetene enn andre landsdeler har (Bjerkli, 2000). Den historiske relasjonen mellom sentrum-periferi er riktignok ikke kjernetematikken i denne oppgaven, men i den grad konfliktperspektivet kommer frem i informantenes beretninger, er det i relasjon til nettopp sentralmyndighetene i Oslo. Bjerkli peker på at dette kan ha historiske røtter ettersom "Nord-Norge har bestått av flere folkegrupper som har vært offer for en hardhendt fornorskingspolitikk. Nord-Norge ligger dessuten langt unna hovedstaden og har vært behandlet både som anneks, stebarn og passiv mottaker av ytelser. (...) Det har også foregått en riksoppdragelse av nordlendingene, gjennom skole og kirkevesen. Fra gammelt av kom øvrighetspersoner til nord sørfra, og nordlendingene har tradisjon for å være i opposisjon mot disse." (Hellstad, 2010:23). Det er mulig dette er tilstedeværende dimensjoner i RWTAs forståelsesrammer.

3.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg gjennomgått fem ulike teoretiske perspektiver, noen er overlappende mens andre kanskje ikke er åpenbare følgesvenner. Felles for perspektivene er at de behandler fremgangsmåter for å forstå kollektiv handling og identitetsdannelse. Giddens' modernitetsperspektiv muliggjør analyse av individers handling i moderniteten, og tilbyr sensitivitet for hvorvidt individers forståelse og påvirkning av tradisjonelle størrelser som tid og rom er i endring i moderniteten. Refleksiv frivillighet videreutvikler moderniseringsperspektivet ved å se spesifikt på modernitetens konsekvenser på frivilligheten. Kulturelle forståelsesrammer er begreper som fanger opp hvordan man kan forstå hvordan individer gir mening til og forstår den konteksten de handler innenfor. Sosial bevegelsesteori åpner for analyser av kollektiv handling og uttrykk for motstand. Teorier om

sivilsamfunnet tilbyr perspektiver på hvordan maktforholdet mellom sivilsamfunnet og det institusjonaliserte statssystemet kan forhandles om. Sense of place-teori gir redskaper til hvordan å belyse hvordan kollektiv identitetsdannelse står i et refleksivt forhold til den geografiske og historiske konteksten. Ansvarsbevisste samfunnsborgere, gode samaritaner og dugnad i norsk kontekst illustrerer hvordan moral kan fungere som mobiliseringsgrunnlag for kollektiv handling.

Teoriene presentert her befinner seg på både mikro- meso og makronivå. Det kan være en ulempe all den tid teoriene har ulike utspring og er utviklet for ulike nivåer av samfunnsanalyse. På den andre siden kan det være en fordel ettersom det kan bidra til en helhetlig analyse av frivilligheten i RWTA, hvor teoriene kan være redskaper til å løfte frem ulike aspekter ved caset. Giddens' makroteori om modernitet og bredere samfunnsutvikling suppleres av Goffmans' mikrososiologiske perspektiv på forståelsesrammer for å forstå de subjektive meningene de frivillige tillegger handlingene sine. Teoriene om sosiale bevegelser og sivilsamfunnet befinner seg på mesonivå og gir redskaper for å forstå en gruppering som RWTA og hvordan de organiserer seg.

Kapittel 4 Metode og etikk

4.1 Innledning og begrunnelse for kvalitativ metode

For å få forståelse av hvordan medlemmene i RWTA ble organisert og motivert var det nødvendig å få innblikk i de frivilliges meninger og holdninger via deres egne fortellinger. Gjennom å innta et aktørperspektiv og delta i samtaler med flere frivillige har jeg prøvd å få innblikk i deres hverdagsliv og hvordan de opplevde, ga mening til og responderte på hendelsene i Kirkenes vinteren 2016. Kvalitativ metode var et selvskreivet valg for å få tilgang til nettopp denne typen data, og jeg gjennomførte seks kvalitative intervju med frivillige i RWTA. Dataene fra disse intervjuene ble etterpå gjennomgått og analysert flere ganger, for å hente ut eventuelle klassifiseringer og meningskonstruksjoner fra aktørens hverdagsperspektiv og sette dem inn i et bredere samfunnsperspektiv. Det epistemologiske utgangspunktet er her i tråd med det som kalles et fortolkende perspektiv der en ser samfunnsvitenskapelig kunnskap som utledet fra uttrykk og meninger i hverdagen (Blaikie 2011:116).

Jeg har benyttet det som kalles en abduktiv tilnærming til analyseprosessen i denne oppgaven. Abduktiv tilnærming innebærer å la empiri og teori inngå i et dialektisk forhold til hverandre, at det foregår en ”samtale” mellom empiri og teori. En kan derfor si at jeg har hatt ”theory in mind” i analyseprosessen (Layder, 1998). Et mulig problem med empirinært arbeid som dette, hvor forskeren tolker aktørers hverdagslige redegjørelser av egne handlinger, kan oppstå når forskeren skal gi egne merkelapper og kategorier på aktørens redegjørelser. En snakker gjerne om en ”dobbelt hermeneutikk” (Giddens, 1976), hvor forskeren skal fortolke aktørens allerede fortolkede opplevelser av sin livsverden.¹³ Om prosessen ikke er tilfredsstillende gjennomiktig og forskeren etterrettelig i sitt arbeid, kan en risikere å stifte uønsket kjennskap med Sylteviks (1993) begrep om ”mistankens hermeneutikk”, der verken aktørens eller forskerens fortolkninger er til å stole på.

Alfred Schutz (1962) diskuterte i flere av sine verk den store graden av usikkerhet som omgir virkeligheten og vår oppfatning av den. Hans postulat var følgelig at all kunnskap om verden er indirekte. Det nærmeste vi kan komme virkeligheten er skildringer eller typifiseringer av den. Skildringene fra informantens livsverden, eller common-sense verden som var Schutz’

---

¹³ Utrykket ”livsverden” er kjent fra fenomenologien, og føres tilbake til Edmund Husserl.

videreutvikling av Husserls' begrep, konseptualiseres i det vitenskapelige arbeidet som første- og andreordens konstruksjoner (Husserl, 1970). Førsteordens konstruksjoner er de undersøktes egne beretninger av og fra sin livsverden. Andreordens konstruksjoner er forskerens syntetisering eller abstraksjon av de undersøktes beretninger.

En annen, relatert, utfordring ved kvalitativ metode er at selv om forskeren har gjort et bevisst valg om å legge fra seg personlige holdninger og meninger utenfor forskningssituasjonen, vil hun likevel møte sine informanter på en viss måte. Det er vanskelig å tenke seg at noen vil kunne klare å oppnå et "gaze from nowhere", altså et syn på det man undersøker som ikke er preget av forskerens egne subjektive tanker og holdninger (Haraway, 1988). Dette handler om den observerende sine forståelsesrammer. Forskeren vil nødvendigvis forstå informantenes utsagn ut fra forskerens eget syn på virkeligheten (Bjerg, 1997).

Data som fremgår av kvalitative intervju burde derfor for det første ses i lys av konteksten det fremkom i (intervjuet), og den meningskonstruerende konteksten som opprettholdes i relasjonen som har blitt etablert mellom intervjuer og intervjuobjekt. Meningsuttalelser oppstår vanligvis ikke i et vakuum, meninger og dannelsen av dem er "verken predefinert eller absolutt unik", men en pågående prosess som intervjuer påvirker med sitt blotte nærvær (Gubrium og Holstein, 2003). Argumentet som fremmes her er i tråd med konstruktivismen, om at intervjudata må sees som nettopp dét; data som har oppstått i en konstruert kontekst, og at uttalelsene som kommer frem i intervjuet produseres som et resultat av, eller hvert fall påvirket av, forskerens initiativ og tilstedeværelse. I denne oppgaven vil ikke intervjudata behandles som en "essens" av virkeligheten, men som representasjoner av og fra informantenes livsverden (Gubrium og Holstein, 2003).

4.1.1 Sosialkonstruktivisme

Berger og Luckmann var de første som benyttet seg av begrepet "social constructivism" i sitt klassiske verk "The Social Construction of Reality" (Berger og Luckmann, 1966). I dette hovedverket beskriver de at den sosiale konstruksjonen av virkeligheten er en tretrinnsprosess, som består av eksternalisering, objektifisering og internalisering. Eksternalisering innebærer at individer gir mening til den verden som omgir dem ved hjelp av språk, objektifisering innebærer at den kommuniserte meningen "hardner"; altså at visse sannheter om virkeligheten blir etablerte, og internalisering består i siste instans av at de harde

fakta om den ytre verden kroppsliggjøres og gjøres til integrerte deler av aktørens subjektive virkelighet (Berger og Luckmann, 1966).

Berger og Luckmann lot seg inspirere av Alfred Schutz, og i studiet av hvordan sosial kunnskap skapes eller konstrueres lånte de fra Schutz' konsepter om kunnskapssosiologi. Sosialkonstruktivisme kjennetegnes av en forståelse av samfunnet og kunnskapen om det som noe *konstruert*, noe som skapes i interaksjon mellom mennesker. Den konstruerende prosessen forutsetter individer som samhandler med hverandre og gjennom kommunikativ handling forhandler om ulike kunnskapsbilder (Calhoun, 2012). Nettopp fordi kunnskap om den sosiale virkeligheten skapes gjennom samhandling, er det også åpent for både endring og parallelle eller motstridende forståelser av den samme empiriske virkeligheten (Berger og Luckmann, 1966).

Sosialkonstruktivistiske perspektiv har blitt kritisert med å være for relativistiske, og med spørsmål om også den sosiale konstruksjonen av den "naturlige verden" også er det nærmeste en kan komme kunnskap om eller sannheter om naturen, for eksempel (Buekens og Boudry, 2011). Dette argumentet bygger på at det ikke er alt ved den empiriske virkeligheten som er sosialt konstruert, men at enkelte størrelser er så godt som objektive sannheter og burde behandles deretter, særlig naturfenomener som for eksempel tyngdekraften. Jeg argumenterer for at sosialkonstruktivisme egner seg godt til studiet av det frivillige engasjementet i RWTA ettersom jeg ønsker å se hvordan kulturelle rammeverk påvirker meningskonstruksjon og situasjonsforståelse blant medlemmene i RWTA.

Den amerikanske antropologen Clifford Geertz var blant annet inspirert av nettopp Schutz. Geertz' teoretiske forfatterskap var i hovedsak viet symbolsk antropologi og studiet av symboler og hvilken rolle de spiller i dagliglivet. Det av Geertz' bidrag som er særlig relevant i denne konteksten er hans konsept om *thick descriptions*, "tykke beskrivelser" (Geertz, 1973). *Thick descriptions* sikter til praksisen å forklare menneskelig handling på en måte som forklarer ikke bare handlingen, men også den sosiale konteksten handlinger skjer i. Å presentere en handling med *thick descriptions* vil dermed innebære å inkludere de relevante omkringliggende faktorer for at leseren eller tilhøreren kan få en helhetlig forståelse av handlingen og konteksten rundt, og kunne analysere handlingen og komme til samme konklusjon som forskeren.

4.2 Forskerens rolle

Forskerens perspektiv kan som nevnt komme til å påvirke både hvilket materiale som samles inn, og hvordan det innsamlede materialet tolkes og fortolkes. Dette leder meg videre til forskerrollen i kvalitativ forskning. Innen kvalitativ metode vil forskeren ha større nærhet til de han eller hun undersøker enn i kvantitativ metode og kan dermed være mer utsatt for å påvirke de eller det hun undersøker (Silverman, 2011).

Jeg forsøkte å gjøre det tydelig overfor informantene at min tilstedeværelse i Kirkenes og min interesse for saken var akademisk og ikke-politisk. Dette gjorde jeg både som en del av det å informere informantene om prosjektet og mine intensjoner, og for å bevisst motvirke å forlede informantene ved å gi inntrykk av at jeg er likere dem enn jeg i realiteten er, som kunne ledet til å få mer personlig informasjon fra informantene. Noen har hevdet at man gjerne rekrutterer informanter som er like seg selv.¹⁴ I realiteten har jeg nok mange fellestrekk med mange av mine informanter, både politisk og hva gjelder organisatorisk erfaring, selv om jeg ikke har vært en del av RW-nettverket. Dette var utvilsomt en fordel da det bidro med en opplevelse av gjensidig gjenkjennelse, samtidig ledet likheten noe paradoksalt til et opplevd ønske om å tydeliggjøre relasjonen.

4.3 Hva er et case?

Casestudier som metode har blitt bredt diskutert i samfunnsvitenskapelig metodelitteratur. Casestudiet kan defineres på et utall ulike måter, og kan også brukes på flere vis innen samfunnsvitenskapen. Det kan være en floket størrelse å hankses med, siden definisjonene av case varierer fra å omhandle en type forskningsdesign, til en type datainnsamling, til en enhet i et større forskningsprosjekt med ulike datanivåer. I valget av case for denne oppgaven legger jeg Blaikies (2010) forståelse til grunn, hvor et case forstås ikke som et metodologisk valg, men snarere som et valg av hvilken avgrenset størrelse som skal studeres (Stake, 2005, i Blaikie, 2010:187).

Jeg ønsket å studere sosiale prosesser relatert til et avgrenset antall hendelser innenfor et klart definert geografisk og tidsmessig rom. Sagt med andre ord ønsket jeg å belyse empirisk hva som påvirket frivillige til å engasjere seg i RWTA for å hjelpe flyktningene. Det foreligger i

---

¹⁴ Å rekruttere informanter som er like deg selv kalles Homophily-prinsippet, ”like barn leker best” (Lazardfeld og Merton, 1954, i Wollebæk et al 2015:12).

noen grad data om nordmenns engasjement i frivillige initiativ (Sivesind, 2007) og holdninger til innvandring (Hernes og Knudsen, 1990), men disse er for det meste kvantitative, og selv om de presenterer brede data om forekomsten av innvandringsfiendtlighet, eller antall frivillig engasjerte i Norge, er det mangel på kvalitative data som forklarer motivene bak tallene, som også påpekes i rapporten fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor om ”Nordmenns bidrag i lys av flyktnings situasjonen 2015-2016” (Fladmoe et al., 2016).

Hendelsene på Storskog representerer en rekke særegne kjennetegn, som gjorde caset interessant både fra et sosiologisk perspektiv og i norsk-historisk kontekst. Hendelsene på Storskog er en konsekvens av den største flyktningkrisen i det 21. århundre, det var, og er, svært aktuelt i betydningen at det ble viet mye oppmerksomhet i nyhetsbildet. Summen av disse faktorene muliggjør å studere frivillighet som sosialt fenomen i en plural kontekst hvor internasjonale relasjoner møter nasjonal og lokal politikk og lovverk, hvor frivillig sektor og sosial bevegelse påvirker utvikling av og konsekvenser av nasjonal og internasjonal politikk – altså hvor flere samfunnsmessige nivåer er inkludert, som ble diskutert i forrige kapittel (Ragin og Becker, 1992). Jeg ønsket å gå i dybden på de trekkene som er særegne ved nettopp *dette* caset, heller enn å foreta for eksempel en komparativ studie av ulike lokallag for å finne likheter og ulikheter.

White viser til at casestudiet som fremgangsmåte på et tidspunkt ble så populært at denne vitenskapelige metoden har et avsnitt i Webster’s Dictionary. Der beskrives case-studiet enkelt og greit som et studie av en faktisk og nylig forekomst av den problematikken en studerer. Det er også det jeg har gjort. Flyvbjerg har adressert fem misforståelser som verserer om caset og hvordan det kan brukes for å tilegne seg empirisk kunnskap og generere samfunnsvitenskap. Selv om Flyvbjergs gjennomgang er orientert mot hypotesetesting, og hvordan caset er godt egnet til hypotesefalsifisering, viser han at det også mulig å bruke case uten at det verken trenger å være et emblematiske eller typisk case av det en studerer, ei heller et avvikende case (Flyvbjerg, 2001).

Casestudiet som metodologisk valg virket å være godt tilpasset prosjektet på grunn av dets egnethet for mindre en-persons prosjekter på et begrenset budsjett, som en masteroppgave. I tillegg tillater det å anskaffe dybdekunnskap om et begrenset område innenfor et relativt kort tidsrom. Summen av disse gjør at casestudiet som fremgangsmåte har blitt beskrevet som passende for masteroppgaver (Blaikie, 2010:187). Formålet med casestudier er ikke å tilby

generelle uttalelser om samfunnsstørrelser på bakgrunn av studier av et representativt utvalg, men å beskrive og analysere særegenhetene og de tendensene som er tilstede i det fenomenet man har studert. Caset som studeres i denne oppgaven har oppstått i det som kan kalles en ekstrem situasjon, og det er dermed mulig en ville finne større heterogenitet i populasjonen enn en ville gjort under mer normaliserte forhold, men det blir kun en spekulasjon i dette tilfellet ettersom jeg ikke har data fra et tidspunkt forut for den ekstreme situasjonen (Alasuutari et al., 2008).

Prosjektet som presenteres i denne oppgaven er resultatet av alle de metodologiske og tematiske beslutninger jeg har tatt underveis og presentert her. Det er ikke til å komme bort fra at flere andre fremgangsmåter kunne ha blitt valgt i stedet. Det kanskje mest nærliggende alternativet til den case-orienterte fremgangsmåten som er valgt her, er en komparativ studie av flere ulike frivillige initiativ i Kirkenes for å sammenligne motivasjonsgrunnlaget i de ulike organisasjonene.

4.4 Utvalg og rekruttering

I starten på arbeidet med oppgaven gikk jeg i gang med å få kjennskap til hendelsene på Storskog gjennom dokumenter og pressemeldinger og andre presseutspill fra perioden da det var særlig stor pågang av flyktninger i grenseovergangen. Atekst har blitt brukt til å lese et hundretalls medieartikler fra perioden mars 2015 til juni 2016, med hovedvekt på vinteren 2015-2016. Dette for å få et overblikk av når interessen for Storskoghendelsene ble tydelig i mediene, og for å undersøke når RWTA dukket opp i det nasjonale og internasjonale mediebildet. Det er gjennomført flere studier og surveys innen nærliggende tema. ISSP utfører jevnlig nasjonale undersøkelser om blant annet deltagelse i frivillige initiativ og det er en høy produksjonsrate av rapporter om det samme tema fra ISF i Oslo.

Jeg endret fokus for datainnsamlingen i forberedelsen av denne tidlig høst 2016, og formulerte en snevrere problemstilling orientert mot kontekstuell påvirkning på motivasjonen for frivillig arbeid blant de frivillige i RWTA (Silverman, 2011). Følgelig endret jeg også utvalgsriteriet fra samfunnsaktører på ulike nivå i Kirkenes, til at informantene måtte ha vært aktive i RWTA vinteren 2016.

De seks personene i utvalget er fra 31-49 år, alle bosatt i Kirkenes, fire er født og oppvokst i Kirkenes, fem har bodd der mesteparten av sitt liv og én har bodd i Kirkenes en kortere stund. Utvalget er heterogent med tanke på familiesituasjon, utdanning og arbeidssituasjon. Halvparten av utvalget har jobbet frivillig også utenfor Norge. Det er også stor spredning i organisasjonserfaring og politisk engasjement i utvalget.

4.4.1 Rekruttering

Det ble etablert kontakt med den første informanten via sosiale medier i august 2016. Jeg hadde et ønske om å komme i kontakt med de frivillige som hadde vært involvert i en aksjon som fikk mye medieomtale januar 2016. En av deltakerne i RWTA ble kontaktet via personlig melding, og fikk en kort introduksjon av prosjektet med en invitasjon til å delta.

Vedkommende svarte positivt på henvendelsen og vi lagde en avtale om videre kontakt via telefon, og om at informanten skulle videreformidle kontakt til andre medlemmer av gruppen. To av informantene ble rekruttert etter at jeg var kommet til Kirkenes, på anbefaling fra andre informanter. Denne snøballrekrutteringen gikk ikke helt etter planen, men å ha etablert kontakt med en av nøkkelpersonene i nettverket lånte kanskje legitimitet til henvendelsen min, ved at det å kunne vise til at denne ”gatekeeperen” var positiv til prosjektet. I ettertid ser jeg likevel at tross kontakt med nøkkelpersoner i nettverket, så gikk rekrutteringen bedre da jeg selv tok kontakt med frivillige i nettverket.

Det ble etablert kontakt med sentraladministrasjonen i organisasjonen Refugees Welcome to Norway (RWN) i Oslo per e-post i august 2016. Organisasjonens offentlige talsperson ble kontaktet per e-post den 31. august 2016, grunnet en tanke om at personer sentralt i organisasjonen kunne bidra med å videreformidle kontakt til andre informanter. Det kunne også tenkes at organisasjonen i sitt arkiv var i besittelse av informasjon og data som kunne være nyttig for prosjektet. Nyttige data kunne være avisutklipp, korrespondanse med ulike myndigheter, klipp fra nyhetssendinger som ikke lenger er tilgjengelig på verdensveven, med mer.

Jeg ble tilbudt omfangsrik hjelp fra flere personer sentralt i RWN. I tillegg til de seks intervjuene jeg har basert analysen på, hadde jeg i forkant av datainnsamling kontakt med tre andre sentrale personer i RWTA, som er bosatt tre ulike steder i Norge og som også har nøkkelroller i sine lokale RW-lokallag. Etersom disse ikke var bosatt i Kirkenes, har jeg

korrespondert med dem per e-post og hatt lengre telefonsamtaler med to av dem. Jeg har ikke inkludert dette i det analyserte materialet fordi det var for store ulikheter i form og innhold på disse samtalene sammenlignet med intervjuene i Kirkenes.

4.4.2 Generalisering

Case-studier har blitt kritisert for å fokusere i overdreven grad på den utvalgte enheten, og ignorere den sosiale konteksten enheten eksisterer i (Mitchell, 1983, i Blaikie, 2010:188). I dette arbeidet håpet jeg å kunne skaffe bredde i analysen ved å inkludere elementer fra den sosiale konteksten, altså både fortellingene til de frivillige i RWTA, i tillegg til en bred inkludering av den historisk-geografiske konteksten vi så i kapittel to. Det er selve samspillet mellom det utvalgte caset og den sosiale konteksten som er under lupen i denne oppgaven.

Innen samfunnsvitenskapelig metode eksisterer det en tilårskommen diskusjon om generalisering i henhold til utvalg og hvorvidt dette er strategisk, teoretisk, tilfeldig eller analytisk. Gobo (2008) understreker at generalisering også er mulig med utgangspunkt i kvalitative data, når caset er valgt med omhu (i Alasuutari et al., 2008). I dette prosjektet vil det ikke være et overordnet mål å kunne trekke allmenngyldige konklusjoner, men snarere søke å få innsikt i prosesser som skjedde innenfor den spesifikke konteksten og dermed kanskje kunne si noe om liknende prosesser hvor mange av de samme kontekstuelle faktorene er tilstede. I senere forskning kan man teste funnenes gyldighet ved å teste om de kan overføres til andre kontekster.

4.4.3 Begrunnelse for utvalg

En av flere grunner til at det var særlig interessant å ta Arctic-gruppa nærmere i øyesyn var den bestemte måten gruppa RWTA arbeidet på, som følge av kombinasjonen av nettopp det geografiske stedet og grensestasjonen som finnes mellom Norge og Russland, og hastverket som ble framskyndet av hastevedtaket fra regjeringen 24. november om at ingen asylsøkere som hadde kommet over Storskog skulle få realitetsbehandlet sine søknader. Medvirkende var også de spesielle forholdene som finnes i Kirkenes ved at det er den eneste grensepasseringen mellom Norge og Russland og betydningen det fikk ved at flyktningstrømmen kom over grensepunktet *der*. Videre er det nettopp disse forholdene og særegne situasjonene som ser ut til å ha skapt den frivillige konstellasjonen som er aksjonsgruppa RWTA, og de aktivitetene de gjennomførte i kraft av å være nettopp en "aksjonsgruppe". Summen av disse

eksepsjonelle faktorene gjorde at jeg ønsket å studere nettopp de frivillige i RWTA i Kirkenes.

4.5 Gjennomføring av intervjuene

Kvale skildrer tre aspekt som er viktige i intervjuprosessen; å ha kjennskap til det en skal undersøke, å ha det klart for seg hva som er formålet med studien og å vite hvordan man skal få svar på det man ønsker (Kvale, 1997). Det var en lang prosess å komme frem til det endelige temaet for dette prosjektet, og vinklingen endret seg som sagt underveis. Samtidig som jeg gjorde meg kjent med deler av forskningsfeltet omkring migrasjon og holdninger i Norge, utviklet jeg intervjuguiden min. Ved et heldig sammentreff ble rapporten om ”Nordmenns bidrag i lys av flyktnings situasjonen” (Fladmoe et al., 2016) publisert kort tid før intervjuene mine skulle gjennomføres, og ettersom flere av temaene fra intervjuguiden min var behandlet i denne rapporten, brukte jeg oppbyggingen fra rapporten som ordnende struktur i intervjuguiden.

I intervjuene forholdt jeg meg løst til intervjuguiden, og dekket temaene og spørsmålene i den rekkefølgen de naturlig kom opp i intervjuene. Ettersom intervjuene mine handlet om noe informantene jobber frivillig med, og har et stort engasjement for, var det stort sett ikke vanskelig å få informantene til å snakke fritt om de ulike temaene. Det skjedde flere ganger i hvert intervju at informanten selv kom inn på temaer eller spørsmål fra intervjuguiden, før jeg brakte det på banen. Åpenheten og spontaniteten i et semistrukturert intervju gjør at strukturen i de respektive intervjuene ikke er identisk, men jeg anser ikke det som problematisk på noe vis da intervjuene i all hovedsak dekket de samme spørsmålene, i alle fall de overordnede temaene, og kronologien i intervjuet har ikke overordnet betydning for analysen (Weiss, 1994).

Kvale (1997) beskriver det å gjennomføre et kvalitativt intervju som et håndverk, og forberedelse og øvelse kan gjøre håndverket bedre. Før jeg gikk i gang med intervjuene gjennomførte jeg et pilotintervju i Bergen. Det var mer hjelpsomt enn jeg hadde forutsett, og bidro til at jeg omformulerte et par av spørsmålene. Det gav også en praktisk øvelse i balansekunsten det er å få med det mest sentrale punktene i det informanten sa, følge det opp og notere det ned, samtidig som en fører oversikt med intervjuguiden (Weiss, 1994).

Fem av intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene, ett intervju ble gjennomført på et lukket rom på det offentlige biblioteket i Kirkenes. Fordelen med å være hjemme hos informantene er at de er på hjemmebane, noe som kan bidra til å jevne ut eventuelle skjevheter i maktrelasjonen intervjuer-intervjuobjekt. Jeg vil imidlertid argumentere for at maktforholdet i intervjuene for dette prosjektet i liten grad var preget av en maktubalanse i favør av meg som intervjuer. Dette mener jeg skyldes at temaet som ble diskutert var informantenes eget engasjement, og de var følgelig innehavere av ekspertkunnskap om de fleste temaene og spørsmålene som ble tatt opp. Samtlige informanter fikk anledning til å påvirke hvor intervjuet skulle holdes, noen foreslo selv å være hjemme hos dem, og i noen tilfeller foreslo jeg det, i tillegg til å foreslå at vi kunne være på det offentlige biblioteket. I de tilfellene hvor intervjuene ble gjennomført hjemme hos informanten, ble jeg hentet av informanten på hotellet hvor jeg bodde og kjørt i privatbil tilbake etter intervjuets slutt. Dette ga en god anledning til å løse opp stemningen i forkant av intervjuet (Weiss, 1994)

Ulempen med å være hjemme hos informantene er at det er en situasjon hvor det er flere faktorer man som forsker ikke rår over. Bente Nicolaysen beskrev en gang det kvalitative intervjusituasjonen som en te-seremoni, hvor hver minste detalj potensielt spiller en avgjørende rolle¹⁵. Som intervjuer skal en legge til rette for at informanten føler seg trygg og for å få gode data. Kroppsholdning, timing, ansiktsuttrykk, bakgrunnsstøy, og utveksling av høflighetsfraser er eksempler på faktorer som potensielt kan påvirke ”seremonien”. Når man er hjemme hos informantene, har man ikke i like stor grad anledning til å legge alle forholdene til rette for en perfekt seremoni. Det kan være barn og dyr som distraherer informanten, eller oppussingsarbeid som skaper bakgrunnsstøy. Jeg opplevde imidlertid ingen ulemper som følge av hjemmeintervju, selv om det var både barn og husdyr tilstede i huset når flere av intervjuene fant sted. Jeg deler Weiss’ opplevelse; at å intervju folk i deres hjem fremmer hyggelige og åpne møter hvor informantene viser at de ønsker å være til hjelp (Weiss, 1994:59).

Intervjuene ble tatt opp med båndopptaker og transkribert om til tekst. Muntlig tale er gjerne full av nøling, repetisjoner, gjenstarter etc., og ved transkribering til tekst rydder en gjerne litt opp i dette (Eimhjellen, 2007). Disse muntlige aspektene som kan bli sortert vekk i den transkriberte teksten er ikke nødvendigvis uten betydning. Transkribering er derfor ikke en

---

¹⁵ Gjenfortalt muntlig av Liv Johanne Syltevik, 2015.

objektiv aktivitet uten fortolkning og innvirkning fra den som transkriberer. I denne sammenhengen har jeg som transkriberer en fortolkende makt over intervjumaterialet i den forstand at hvorvidt jeg fremstiller en informant som nølende med mange pauser, eller direkte og rett på sak, kan påvirke hvordan informanten fremstår i materialet, og hva jeg som forsker i ettertid potensielt kan finne grunnlag for å hevde med utgangspunkt i det samme materialet (Tjora, i Fangen og Sellerberg, 2011).

Det oppsto et teknisk problem i løpet av det første intervjuet, som medførte at bare den første halvtimen av intervjuet ble tatt opp. Jeg oppdaget dette idet jeg avrundet intervjuet, og som reaksjon på mitt skuffede utbrudd, foreslo informanten at vi pratet gjennom den siste halvdel av intervjuet en gang til for å få det på opptak. Takket være notatene ført underveis i intervjuet gikk det greit å plukke opp tråden, informanten hadde sine egne svar friskt i minne og holdt seg til de samme beskrivelsene, ofte til og med de samme formuleringene, selv om resonnementene som ledet opp til formuleringen noen steder gikk tapt den andre gangen vi gikk gjennom spørsmålene. I de tilfellene det har blitt aktuelt har jeg brukt feltnotatene nedskrevet etter hvert intervju for å supplere intervjudataene.

4.6 Praktisk analytisk fremgangsmåte

I forskningsopplegg hvor forskeren har anledning til å foreta nye runder med datainnsamling etter å ha analysert data, vil en etter hvert oppleve å få ”metning” i materialet, hvor en ikke lenger får nye svar i datainnsamlingen. Jeg har ikke stort nok datamateriale til at det vil være riktig å si at datamaterialet her er ”mettet”. Det ville være mulig å hente inn ytterligere data som ville kunne gi andre vinklinger og nyanser enn det som finnes i mitt materiale, og legge forskningsopplegget nærmere en grounded theory-tilnærming (Glaser og Strauss, 1967). Med seks informanter, opplevde jeg derfor at det er riktig å si at jeg ser tendenser, om ikke metning, i datamaterialet. For hvert nye intervju var det færre nye aspekter dukket opp, som informantene belyste (Baker og Edwards, 2012).

Informantene delte ofte opplevelser av en hendelse som hadde blitt fortalt av andre informanter. Dette kan kanskje forklares med kjennetegnene i nettopp dette caset: at det var et frivillig engasjement i en organisasjon som oppsto som følge av en ekstraordinær serie hendelser innenfor et begrenset tidsrom som var rekrutteringskriteriet for informantene, og også hovedfokus for intervjuene. Dermed hadde informantene et komprimert og klart definert sett med nylige hendelser å uttale seg om. Dette bidro også til å gjøre merkbare de punktene

der de *ikke* hadde sammenfallende opplevelser, som vi vil se på i analysen.

4.6.1 Analysering, og sammenheng mellom data, teori og analyse

Analysen av intervjumaterialet starter gjerne allerede under selve intervjuet, idet en gjør seg tanker om hvilke data en får, og legger til eller trekker fra spørsmål som igjen påvirker dataene (Kvale, 1997). Geertz' og Schutz' har utviklet begreper om analysemetoder som kan brukes for å beskrive analysemetode og overgang fra datamateriale, teori og analytiske begrep. Ved teoretisk sensitivitet, altså tidligere teoretiske konseptualiseringer som en er var for i eget materiale som del av analysen, kan en være oppmerksom overfor tendenser i materialet som andre teoretikere har utviklet begreper for. Dette er en del av den abduktive tilnærmingen hvor teoriutvikling forstås som en dialektisk prosess mellom empiri og teori.

Det var ingen hypoteser som ble opprettet som del av prosjektutviklingen, men det er vanskelig å unngå å gjøre seg noen antagelser eller forventninger om hva en kommer til å finne, eller å se bort i fra funn gjort i tidligere forskning, som påpekt av blant andre Vassenden (Vassenden, 2008). Jeg hadde en idé om at materialet kom til å vise at stedsidentitet var viktig for informantene fordi dette hadde vært oppe i media flere ganger, blant annet gjennom uttalelser fra ordføreren. I tillegg hadde jeg en idé om at tidligere erfaring med lignende arbeid ville være en utslagsgivende faktor, at informantene ville trekke på tidligere erfaring som nyttig og viktig både for å engasjere seg og for hvordan å engasjere seg. Dette viste seg å spille en mindre rolle enn hva jeg på forhånd hadde forventet.

Ettersom jeg foretok intervjuene i løpet av fire intensive dager i Kirkenes, ble alle intervjuene transkribert under ett etter at jeg returnerte til Bergen. Umiddelbart, eller så snart det lot seg gjøre etter hvert intervju, skrev jeg et feltnotat med inntrykk fra intervjuet, og det som opplevdes som de viktigste momentene. En fordel med å gjennomføre intervjuene innen et så kompakt tidsrom, er at man som intervjuer får intervjuguiden og intervjuteknikken ”inn i fingrene”, jeg opplevde at det var veldig nyttig å ha alle de foregående intervjuene helt friskt i minnet, og at det ga mye frihet med tanke på å følge opp et tema fra ett intervju i et annet intervju, og i noen grad utforske hvor sammenfallende informantenes forståelsesrammer var, eller hvor delt en gitt opplevelse hadde vært av de andre medlemmene i gruppa (Goffman, 1974).

4.7 Troverdighet, bekreftbarhet, overførbarhet og svakheter

For å ivareta kravet om vitenskapelighet er det essensielt at prosjektet oppfyller krav om troverdighet, overførbarhet og at funnene kan bekreftes av empirien¹⁶. Det har jeg forsøkt å gjøre i dette prosjektet ved å gjøre prosessen gjennomsiktig, altså ved å forklare hvert trinn av prosessen, for at andre skal kunne gjennomgå de samme trinnene. Videre må prosjektets konsistens utprøves, altså at motsetninger i materialet må kunne diskuteres og valgene og slutningene må holde vann også når de blir tatt nærmere i øyensyn (Silverman, 2011). For å belyse problemstillingene mine fra flere perspektiv har jeg supplert mine kvalitative intervjudata med kvantitative Atekstsøk på medieartikler, og historiske kilder om konteksten i Kirkenes. Disse kildene ga meg tilgang både til private og offentlige narrativ fra konteksten caset er situert i, som kan styrke validiteten til funnene (Silverman, 2011).

Prosjektet kan muligens kritiseres for et beskjedent utvalg som kan bidra til å undergrave oppgavens troverdighet. Troverdigheten kunne vært styrket om flere informanter hadde blitt rekruttert.

4.8 Forskningsetiske problemstillinger

Denne oppgaven fordrer særlige etiske hensyn idet jeg samler inn informasjon om aktører på et kjent sted i et kjent tidsrom, som det ikke er mulig eller hensiktsmessig å anonymisere. Mine informanter består av en gruppe mennesker som har tatt mer eller mindre aktive valg om å delta i RWTA, en organisasjon innen et mye diskutert felt (norsk asylpolitikk) underlagt offentlighetens og medias interesse.¹⁷ Flere av informantene har erfaring med mediekontakt og har uttalt seg offentlig om saken og temaene som denne oppgaven berører. De har videre innsikt i aksjonsgruppa de har vært en del av, hvordan de har organisert seg og hvordan gruppas arbeide har blitt møtt i lokalsamfunnet. Ideen om å intervju medlemmer av organisasjonen RWTA bunnet i ønsket om å få innsikt i organiseringen og motivene de enkelte medlemmene av organisasjonen har for å delta i organisasjonens arbeid.

---

¹⁶ Jeg har valgt å bruke begrepene om troverdighet og bekreftbarhet, heller enn reliabilitet og validitet fordi de førstnevnte gjerne brukes i forbindelse med kvalitative studier, mens de sistnevnte gjerne forbindes med kvantitative studier.

¹⁷ Én av informantene ble involvert i RWTA nærmest ved ”en tilfeldighet” etter bilaksjonen ved Vestleiren.

Selv om de involverte er myndige voksne som frivillig har samtykket til å la seg intervju, er det i siste instans mitt ansvar å ivareta deres interesser og påse at medvirkning i prosjektet ikke påvirker dem negativt. Særlig sensitive personopplysninger har imidlertid ikke vært av interesse for oppgaven og dens tema, og data som fødselsdatoer, inntekt, personnummer m.m. inngår ikke i det innsamlede materialet. Politiske sympatier inngår likevel som del av det innsamlede datamaterialet. Dataene omhandler meningsytringer, og personers redegjørelser og forklaringer av hendelsesforløp og hvordan de gir mening og fortolker de samme hendelsesforløpene.

Fire av informantene mottok skriftlig informasjon om oppgaven på forhånd, to informanter ble rekruttert etter at jeg kom til Kirkenes, og fikk ikke tilsendt skriftlig informasjon før etterpå. Jeg presenterte oppgavens tema og formål muntlig, og informantene fikk lese gjennom den skriftlige informasjonen før skjemaet om samtykke til deltagelse ble signert. Samtykke til deltagelse i prosjektet var frivillig og informert. Det innebærer at informantene var informert om at oppgaven blir offentliggjort på Bora, og at intervjuet ble tatt opp med båndopptaker.

Grunnen til at jeg valgte kvalitative intervju er at dette er den beste måten å samle nettopp den informasjonen som jeg ønsker fra privatpersoner, og som en survey eller ferdiginnsamlede data ikke kunne gitt. Spørsmålet om anonymisering er delikat i dette tilfellet, da personene jeg ønsker å intervju er interessante nettopp i kraft av sitt personlige engasjement på det spesifikke stedet i Norge hvor de bor. Selve caset er ikke bare vanskelig, men også ikke hensiktsmessig å anonymisere hinsides gjenkjenning, da det er nettopp det særegne med situasjonen i Kirkenes vinteren 2016 som var det interessante å studere. Utgangspunktet syntes derfor å være at anonymisering ikke var mulig. Informantene ble tilbudt å opptre anonymt, men fikk tildelt et samtykkeskjema som eksplisitt omhandlet unntak fra anonymisering. Samtlige informanter signerte skjemaet om eksplisitt samtykke til unntak fra anonymisering.

Det var viktig for meg å synliggjøre for informantene at det *ville* kunne være mulig å for tredjeparter å gjenkjenne informantene i oppgaven, gitt at tredjeparter har kjennskap til hvem som var med i RWTA i Kirkenes i det aktuelle tidsrommet, og kanskje også har lest eller hørt lignende uttalelser fra informantene, på offentlige opptredener eller i media, som det som fremkommer i denne oppgaven. Informantene vil potensielt kunne kjenne igjen seg selv og

andre informanter, ettersom jeg benytter direkte sitater i teksten. I tillegg tilhører informantene samme nettverket og vil blant annet gjennom snøballrekrutteringen ha kjennskap til hvem andre fra RWTA som har deltatt i studien, eller ha pratet om det.

Unntak fra anonymisering er tidligere gjort, men da gjerne innen elitestudier, med politikere, som ville kunne fordre andre hensyn enn et studie av sivile privatpersoner, som i denne oppgaven (Berntzen, 2011). Nettopp fordi mine informanter ikke tilhører den offentlige politiske eliten, men er med i prosjektet i kraft av seg selv som privatperson og medlemskapet i en frivillig organisasjon, har jeg søkt å gjøre koblingen mellom informantene og deres utsagn mer diffus (Blaikie, 2010; Alver og Øyen, 1997). Som forsker plikter man å sørge for at de personer som inngår som del av forskningsprosjektet ikke blir skadet eller negativt påvirket av sin deltagelse. Bruken av datamaterialet skal oftest være gjort på en måte som gjør at informantene ikke er gjenkjennelige for andre eller for seg selv. Jeg har en ganske nøktern forventning til hvor mange som kommer til å lese en masteroppgave fra sosiologisk institutt ved UiB, og tror ikke oppgaven min kommer til å ha omveltende effekt på noe samfunn i Norge, eller har så bred appell at den vil bli viden lest. Likevel er det min oppgave å i det lengste forsøke å ivareta informantenes interesser, og derfor har informantene fått nye navn (Blaikie, 2010; Alver og Øyen, 1997).

Kapittel 5 Det moderne

5.1 Innledning

Informantene forteller at stemningen i Kirkenes var prega av nysgjerrighet da det i løpet av høsten 2015 kom et stort antall flyktninger over grensa til Norge på grensepunktet på Storskog. Nysgjerrigheten gikk imidlertid gradvis over til panikk, ettersom det kom stadig flere. Panikken var ifølge medlemmene i RWTA primært rettet mot det faktum at kommunen ikke hadde et stort nok mottaksapparat og at det ikke var åpenbart hvor det skulle bli av alle folkene som kom. Denne panikken gikk over til sinne i januar 2016 da det ble klart at Høyre-FrP-regjeringen hadde vedtatt at Russland skulle anses som et trygt tredjeland og at alle som hadde en form for pass eller visum i Russland derfor skulle returneres uten at asylsøknaden deres ble realitetsbehandlet. Dette sinnet fungerte som katalysator for opprettelsen av aksjonsgruppa RWTA.

Dette kapittelet søker å ta tak i de moderne og de eksepsjonelle elementene ved flyktnings situasjonen i Kirkenes vinteren 2016 som preget opprettelsen av RWTA og hvordan gruppa forstår egen organisering. Det var flere ting som gjorde at situasjonen ble oppfattet som eksepsjonell og tiltrakk seg mye oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt. Situasjonen i Europa på det gjeldende tidspunktet var eksepsjonell på flere måter: det har aldri tidligere vært en så stor strøm av mennesker over grensene til Europa, nyhetsbildet var preget av båtforlis i Middelhavet, piggråd gjerder som ble rulla frem, væpna vakter langs landegrensene ved Tyrkia og europeiske land som satte opp gjerder og stengte grensene sine. Sett i lys av det internasjonale klimaet beskrevet her, var ikke forflytning av store menneskemasser per se eksepsjonelt i det gjeldende tidsrommet. At det forekom masseinnvandring over det nordligste Schengenspunktet på grensa fra Russland til Norge i Sør-Varanger var likevel iøynefallende av flere grunner.

Flyktingene som skulle krysse grensa fra Russland måtte komme syklende, noe som skapte forvirring og ga et absurd preg til nyhetsbildet høsten 2015. Det at bussene som fraktet flyktingene tilbake over grensa fra Norge til Russland var hvite ble blant annet kalt ”historiens ironi” (Aurdal, 2016), og skapte reaksjoner ettersom bussenes farge ga assosiasjoner til de hvite Røde Kors-bussene som reddet innsatte fra konsentrasjonsleirer i 1945. Kjennetegnende for hendelsene vinteren 2015-2016 var det høye tempoet som preget

politiske beslutninger og informasjonsflyt. Informantene i RWTA mener at en av de mest eksepsjonelle trekkene var regjeringens hastevedtak som ble vedtatt i Stortinget 20. november 2015. Vedtaket innebar en innstramming av Utlendingsloven som muliggjorde å returnere de 5500 som hadde kommet over Storskog uten å realitetsbehandle deres asylsøknader (Regjeringen, 2016).

Dette kapittelet vil bli viet utforskningen av hvordan de frivillige forstår sin egen frivillighet. Først vil jeg se på hvordan de organiserte seg og hvilke aktiviteter de utførte som RWTA. Her inkluderer jeg hvordan de avtalte møter og hvor de møttes, hvordan de planla demonstrasjon, hvilket fokus de hadde, hvordan de forstår sin relasjon til myndighetene og hvilket aktørbilde de tillegger seg selv. Deretter følger en gjennomgang av hvordan informantene brukte moderne kommunikasjonsteknologi i sin spontanpolitiske frivillighet. Moderne kommunikasjonsteknologi i sammenheng med sosiale bevegelser og organisering er et tema som fikk særlig oppmerksomhet i lys av den arabiske våren. Etersom den samme teknologien også var essensiell for å organisere og administrere RWTAs aktiviteter, diskuterer jeg om det er likhetstrekk ved måten RWTA gjorde bruk av sosiale medier, og teoretiske bidrag om moderne kommunikasjonsteknologi i etterkant av den arabiske våren. Dernest vil jeg belyse hvordan gruppa presenterer løsere organisering både som muliggjørende, men at det også opplevdes som begrensende. Deretter ser jeg på hvilken negativ respons gruppa har møtt. Sist følger en behandling av spørsmålet om modernitetens konsekvenser og i hvilken grad det er riktig å si at RWTA er organisert langs ”moderne” linjer, og om moderniseringsteori og teori om refleksiv frivillighet kan bidra til å forstå handlingsrommet og organiseringen av RWTA i Kirkenes vinteren 2016 slik det presenteres av informantene.

5.2 Tenke globalt, handle lokalt

RWTA sprang ut som en undergruppe av RW-bevegelsen, som innehar flere globale kjennetegn i kraft av å være en internasjonal respons, med flere lokale forankringer, på internasjonale konflikter som har medført den største flyktningkrisen i moderne tid. Bevegelsen spredte seg over store avstander ganske kjapt i løpet av 2015, bare i Norge fantes det etter kort tid nærmere seksti lokallag (Sætrang, 2016). Høyt tempo har generelt vært kjennetegnende for nettverkets arbeid: etter at RWTA ble etablert og fikk gjennomført sine første aksjoner og demonstrasjoner, ble gruppa Norges- og verdenskjent i løpet av bare noen dager.

I RWTA er det ingen tydelig leder, gruppa beskriver at de har flat struktur, og de har ingen formelle bånd til verken myndigheter eller andre organisasjoner, selv om de har samarbeidet tett med for eksempel Norsk organisasjon for asylsøkeres rettigheter, NOAS. En flat struktur var essensielt for gruppas evne til å handle raskt, ettersom det var ingen ”høyere i systemet” de trengte å søke godkjenning fra før de gikk i gang med eksempelvis aksjoner. Dette muliggjorde nettopp å handle spontant og ”på magefølelse” i øyeblikket. Marianne beskriver det som at: ”Vi trengte ikke å ha noen strategi, for vi va så engasjert.”

Marianne opplever at strategi ble erstattet med engasjement, at engasjement kunne være et substitutt for det formelt organisatoriske. ”Den harde kjernen” i gruppa møttes gjerne hjemme hos hverandre for å diskutere, men disse møtene var ikke planlagt på forhånd, og det ble ikke sendt ut innkallelser med dagsorden på forhånd: ”Ja, nei, ikke sånn at vi har hver faste tirsdag i månen eller noe sånn. Men ved behov, og å gjør litt sosialt også og for å gjør litt andre ting.” Organiseringen var hjulpet av moderne kommunikasjonsteknologi ettersom saker som ellers måtte ha blitt diskutert på et møte ansikt til ansikt, kunne diskuteres på Facebook, i ”Ei lukka sånn chatgruppe, og der diskuterte vi også mye, og avtalte katti vi skulle møtes. Og det va veldig uformelt men veldig intenst.”

Informantene hadde ”mange baller i luften” i håndteringen av flyktnings situasjonen i Kirkenes, og sto i stor grad fritt til å bistå der de kunne når det passet. Både Magne, Julianne, Eva Hege, Nora, Silje og Marianne har i tillegg jobbet for flyktnings saken som medlem av andre organiseringer enn RWTA. Der RWTA har jobbet mer humanitært, har andre initiativ samlet inn klær, hatt arbeidere på skift i Fjellhallen, eller arrangert aktiviteter for de ankomne flyktingene. RWTA hadde i utgangspunktet ett konkret mandat, nemlig å skape oppmerksomhet rundt uttransporteringen av flyktingene til Russland for å stoppe returene. Gruppas arbeid ville på kort sikt være ferdig idet gruppa lyktes med dette, og flertallet av informantene anser nå gruppa som ”sovende”: de frivillige jobber videre for flyktingene de har etablert kontakt med, gjennom andre kanaler, men er klare til å ”poppe opp” om det skulle være behov for RWTA igjen.

5.2.1 Saksorientering

RWTA har ett tydelig saksfokus, nemlig ”å jobbe for flyktningene sine rettigheta”. Det at RWTA har et snevert fokus hva gjelder deres kjernesak muliggjør at ulike individ som gjerne ellers ikke ville ha samarbeidet, nå er medlem av den samme sosiale bevegelsen. Eva Hege beskriver her hvordan hun opplever en viss konflikt mellom gruppemedlemmenes forståelsesrammer:

”(...) æ e ikke bestevenna med alle i den gruppa der og vi e jo uenige i mange andre ting, sant. Æ e jo og et brennende miljømenneske, sant, og det e ikke alle dem andre, sånn som han Magne som e industrimenneske som har ikke noe interesse for miljø, skjønne du, så vi har politiske uenigheta på mange andre ting, selv om vi e enig i den her saken, så vi e nok veldig forskjellig, som persona, trur æ – men det kan jo vær en berikelse og, at man ikke e helt lik og at alle har like meninger, så det treng ikke å være noe [negativt].”

Eva Hege anser det for å være til dels store forskjeller internt i gruppa, selv om de frivillige er enige om akkurat flyktningssaken i Kirkenes, er de langt fra enige om en rekke andre politiske saker. Det er verdt å merke seg at forskjellene anses for å være så store at de blir symptomatiske for ulike mennesketyper, all den tid hun beskriver seg selv som et ”miljømenneske”, noe som står i kontrast til Magne som er et ”industrimenneske”. Denne inndelingen forstår jeg som et uttrykk for Eva Heges forståelsesrammer som hun sorterer hverdagslivets informasjon ved hjelp av (Goffman, 1974). Slik det fremgår av samtalene med flere av informantene, har arbeidet i RWTA imidlertid medført at gruppas medlemmer har blitt likere hva gjelder flyktningpolitikk. Eva Heges sitat illustrerer hvordan RWTA bidrar til sosial integrasjon ved å forene to personer som ellers har jobbet mot hverandre i spørsmål om ”fordelingspolitikk, miljøpolitikk”.

Flere av aktivitetene ”gled inn i hverandre” når informantene pratet om aktivitetene eller hva de hadde gjort for og sammen med flyktningene. Dette kan tyde på at adskilte oppgaver og delte arbeidsområder ikke var det viktigste for informantene, men at de inntar en pragmatisk tilnærming til frivilligheten og arbeidet de gjorde.

5.2.2 Aksjon og demonstrasjon

Til tross for at gruppa ikke hadde noen tydelig handlingsplan, er de tydelige på at de oppnådde det de ønsket, ved at de fikk stoppet utsendelsene av flyktningene tilbake til Russland. Dette var de i stand til å oppnå som følge av en aksjon som skapte veldig mye oppmerksomhet omkring flyktningssituasjonen i Kirkenes, både nasjonalt og globalt.

(...) det va jo den aksjonen som gjor ting veldig spesielt, sant. Det som var bra med den aksjonen var jo at vi faktisk fikk gjort en forskjell, vi fikk stoppa utsendelsan, æ trur faktisk det va en viktig del av det [at utsendelsene ble stoppet].

Eva Hege sikter her til det som videre vil bli referert til som ”bilaksjonen”. Den 20. januar 2016 kom det varsel om at nok en busslast med flyktninger skulle transporteres fra transittmottaket i Vestleiren og over grensa til Russland. Tre av informantene dro hjemmefra og fra jobb for å forsøke å forhindre utsendelsene. En av informantene kjørte tre syrere i kirkeasyl og to av informantene forsøkte å frakte en syrisk familie på fem bort fra Vestleiren i privatbilene sine, men ble raskt stoppet av politiet. Eva Hege forteller hvordan aksjonen ”gjorde at det ble spesielt her”. Bilaksjonen skapte veldige ringvirkninger på flere måter. For det første fikk opptrinnet enorm medieoppmerksomhet, både nasjonalt og internasjonalt. Kort tid etter bilaksjonen var RWTA kjent over hele landet. Det var 210 treff på ”Refugees welcome to the arctic” og 429 treff på ”kirkeasyl kirkenes” i Atekst i perioden ti dager etter bilaksjonen. Eva Hege mener det var bilaksjonen som gjorde at gruppa ”faktisk fikk gjort en forskjell”, at denne aksjonen bidro til å stanse uttransporteringene til Russland. Hva var det så som gjorde at denne bilaksjonen var så eksepsjonell?

Sivil ulydighet er ikke i seg selv uvanlig innen sosiale bevegelser. For en løselig organisert sosial bevegelse vil en gjerne se et annet sett regler enn de som gjelder for tradisjonelle organisasjoner, særlig dersom de eksisterer ”på utsiden av systemet”, hvor et grunnleggende konfliktorientert perspektiv er førende for bevegelsens handlinger (Piven og Cloward, 1979). Dette perspektivet er imidlertid ikke helt dekkende for informantene i dette caset. Informantene i RWTA hadde ikke begått lovbrudd forut for bilaksjonen. I intervjuene kommer det frem at de frivillige ikke hadde planlagt å utføre lovbrudd denne gangen heller, men at det ”bare skjedde”, og at bilaksjonen var resultat av spontane, lite koordinerte handlinger. Denne aksjonen illustrerer noe av det som kan være styrken i løsere organiserte frivillige initiativ, nemlig at handling kan skje fort uten at det nødvendigvis skader gruppas institusjonaliserte bånd til andre samfunnsaktører, ettersom disse for sosiale bevegelsers del typisk er løse. Det høye tempoet i gruppas handlinger kunne opprettholdes av den flate strukturen og bruk av moderne kommunikasjonsteknologi, og disse behandles i senere i kapitlet (Piven og Cloward, 1979).

5.2.3 Relasjon til myndighetene

Selv om RWTA ikke har hatt noen formelle bånd til verken lokale eller nasjonale myndigheter oppgir informantene at samarbeidet har vært godt med kommunen, ordføreren, og politiet. I omtalen av myndighetene og sin relasjon til dem legger informantene implisitt frem en integrasjonspreget forståelse av lokalsamfunnet og sin rolle i det. Informantene tenker på seg selv som ansvarsbevisste samfunnsborgere som tar sin del av sivilsamfunnets ansvar. Marianne uttrykker denne integrasjonsforståelsen i omtalen av en av aksjonene som gruppa arrangerte, en fakkellaksjon utenfor akuttmottaket Vestleiren 20. januar 2016. Det var 30 minusgrader, og gruppa har ikke forventet at det skulle være noe særlig oppmøte på aksjonen, og gruppa blir derfor overrasket over at det kom så mange. Sokneprest Audhild Kaarstad, varaordfører i Sør-Varanger Lena Norum Bergeng (Ap) og fylkestingsrepresentant Silja Støyva Arvola (SV) holdt appeller (Pedersen, 2016).

Det fremgår at Marianne som følge av aksjonen opplevde at gruppas handlinger hadde legitimitet både blant befolkningen i lokalsamfunnet og blant de lokale myndighetene som kommuneledelsen og politiet.

Politiet fikk jo veldig mye kritikk, og kanskje særlig PU, fikk veldig mye kritikk, men der e æ nok ikke helt enig. Dem gjorde jobben sin og æ huske spesielt en gammel – eller ikke gammel – eldre politimann, fra PU, da vi hadde en aksjon, og da vi va ferdig med den så æ at han gikk litt litt sånn bak, også gikk æ bort til bilen også gikk æ bort og prata med han, og da sa han at ”Det va så flott det dåkker gjor nu, og det va så sterkt å se”, sa han, og ”det e mange som ser på oss som umenneska” sa han, ”men vi gjør bare jobben våres, og æ har barnebarn”, sa han og tåran hannes bare trilla (...)

Det er nødvendig å presisere skillet mellom sak og person hva gjelder en politimann på vakt og en politimann i sivil, med utgangspunkt i at politiet som instans ikke legitimerer en aksjon simpelthen fordi en enkelt politimann i sivil uttrykker sin støtte. Magne forteller at den samme hendelsen overrasket han fordi politimannen var uniformert.

Det va jo folk i uniform og. Men det e klart at dem syns det va veldig fint det vi gjor. Og ja – med at det var i uniform så kanskje det overraska mæ littegrann. Kanskje ikke så mye viss dem hadde vært i sivil.

Ordføreren i Sør-Varanger kommune, Rune Rafaelsen, har også støttet gruppas arbeid ved flere anledninger, og på vegne av ordføreren deltok varaordføreren i kommunen som appellan på en av gruppas markeringer ved Vestleiren. Gruppa opplever også at det har vært tett samarbeid mellom RWTA som grasrotorganisasjon og lokalmyndighetene i Sør-Varanger

kommune. Tradisjonelle frivillige aktører eller veldedige organisasjoner i Norge har tradisjonelt gjort sitt for å påvirke offentlig ordskifte ved å benytte ytringsfriheten og den fjerde statsmakt den frie pressen, for å påvirke den lovgivende forsamling på vegne av sivilsamfunnet (Hustinx og Lammertyn, 2003). Gjennom ulike kanaler som for eksempel lobbyvirksomhet har grasrota anledning til å få sin stemme fremmet for de som sitter med lovgivende myndighet. Ettersom bilaksjonen som sivil ulydighet har vært avviket fra regelen i de ellers lovlydige metodene gruppa har benyttet for å få gjennomslag for sitt arbeid, har gruppas plass i det institusjonelle landskapet vært et sted mellom det institusjonaliserte lovlydige og mer ”disruptive” i sosiale bevegelser (Piven og Cloward, 1979).

Informantene i RWTA gir uttrykk for opplevelser av konsensusforståelse av nærmiljøet sitt når de forteller om støtten de opplever at de fikk i lokalsamfunnet.

(...) ”hjelp, hvilken kraft som finnes i dette samfunnet for å ville hjelpe”, så det har vært.. Og over tid så har jo bedriftene også vært veldig, veldig støttende i vårt arbeid og hjulpet oss på veldig mange forskjellige måter.

Igen ser vi hvordan lokalsamfunnet har vært ”veldig, veldig støttende”. Det er mulig det har tilknytning til at Skandinavia ligger i verdenstoppen på målinger av tillit i alle former. At institusjonene i Norge er objektive og rettferdige, eller kanskje viktigere: at befolkningen opplever at institusjonene er objektive og rettferdige, avleder sosial integrasjon ifølge den australske samfunnsviteren Michael Woolcock (1998, i Eimhjellen og Ødegård, 2016:20). Sosial integrasjon skapes ikke av én enkeltstående hendelse, men er noe som bygges over tid, og som også forutsetter at det eksisterer en positiv kollektiv hukommelse om institusjonenes drift og at de har legitimitet i fellesskapet det gjelder. Woolcock trekker også frem hvordan organisasjoner kan bidra til å etablere samarbeidsrelasjoner til myndighetene (1998, i Eimhjellen og Ødegård, 2016:96).

Danielsen og Lundberg (2010:122) fant at det var et gap mellom ”politiblikket” og ”mobiliseringsblikket” og at myndighetsrepresentantene og innbyggerne hadde ulike problemforståelser. Medlemmene i RWTA oppgir noe overraskende at de ikke opplevde dette gapet. Til tross for at tre av medlemmene ble arrestert og bøtelagt var det ikke noe ”ondt blod” mellom medlemmene som aktivister eller privatpersoner og politiet, verken som privatpersoner eller institusjon. Informantene gir samlet sett uttrykk for at det eksisterer høy

grad av tillit mellom gruppa og offentlige instanser som politiet i Sør-Varanger kommune (Rothstein, 1999). Det er med andre ord stor grad av konsensusorientering i gruppa.

Woolcock (1998) har skrevet om nettverk og tillit mellom samfunnsnivå under begrepet *lenkende sosial kapital* (linking social capital).¹⁸ Han skriver om hvordan enkelte aktører kan fungere som ”meglere” mellom grasrot og myndighetsnivåene. Samfunnsmeklere, som har erfaring fra begge samfunnsnivå, kan fungere som ”tolk” og legge til rette for å skape gode nettverk som kan gi økt integrasjon. ”Dette kan videre påvirke individ og sivilsamfunnet sin grad av tillit til myndighetene.” (Eimhjellen og Ødegård, 2016:20). To av informantene hadde erfaring fra lokalpolitikken, og det er tenkelig at de implisitt ”tolket” mellom nivåene ved å kombinere kunnskap fra begge nivå. Dette bidrar til å forklare den korte opplevde avstanden mellom de styrte og de styrende i dette tilfellet.

Gruppa opplever at det ikke har vært overraskende å ha fått støtte i lokalsamfunnet, og at støtten stort sett kom fra folk eller institusjoner de *forventet* å få støtte fra, og de opplever ikke å ha blitt systematisk motarbeida av noen. Magne uttrykker det inntrykket som har blitt formulert av alle informantene, nemlig at den brede støtten de opplevde kom fra både institusjonelt og sivilt hold. Gruppa opplevde lite motstand til tross for institusjonell sanksjonering, som kanskje ville gitt andre aktører opplevelsen av en tydelig hindring for deres arbeid. Å oppleve institusjonelle sanksjoner som en arrestasjon og bøtelegging og likevel uttrykke klokkeklar tillit til myndighetene som ila dem sanksjonene, er avvikende i forhold til andre funn om motstand, hvor politiet gjerne er en av fiendene man posisjonerer seg i opposisjon til (Cox og Nilsen, 2014). Dette tyder på stor grad av tillit hos informantene, både til lokalsamfunnet de er en del av og myndighetsapparatet som er satt til å styre.

(...) Vi e jo selvfølgelig blitt arrestert av politiet, oppe ved Vestleiren, men det e demmes ordre og dem har vært nødd å gjør jobben sin og æ har ikke ett ondt ord å si om dem på grunn av det.

Magne presenterer sågar politiets arrestasjon av de tre gruppemedlemmene som en akseptabel handling. Gruppa har videre samarbeidet tett med lokalpolitikkerne og opplever at de jobber for samme sak, om enn med ulike metoder.

---

¹⁸ Woolcock posisjonerer seg mot den amerikanske samfunnsviteren Robert Putnam (2000). Han er en av mange som har kritisert Putnams forståelse av sosial kapital, blant annet for å legge for mye ansvar på grasrota og enkeltpersoner (Eimhjellen og Ødegård, 2016).

5.2.4 "Grenseaksjonist"

Til tross for at RWTA defineres som en "aksjonsgruppe" både av (de fleste av) informantene og av nettsidene til modergruppa Refugees Welcome to Norway, inngår ikke "aksjonist" i selvforståelsen til informantene, selv ikke de tre som ble fengslet som følge av sivil ulydighet og bilaksjonen. Magne understreker at selv om "(...) det e jo noen som vil kalle oss for skikkelige aksjonista, hehe", så sier han at "Æ ser ikke på mæ sjøl som en aksjonist i den forstand": et aktørbilde han deler med alle de andre informantene. Eva Hege opplever at merkelappen "aksjonsgruppe" ikke var ment å ha noen førende funksjon for gruppas arbeid, men at det er en merkelapp som har kommet i etterkant av at gruppa ble opprettet.

(...) det e nok kommet i ettertid, trur æ, "aksjonsgruppa", for at vi gjorde en aksjon, sant, æ har ikke vært med i noen aksjonsgruppe, verken før, eller egentlig ikke etter heller – vi har ikke som mål i gruppa vår å drive med aksjoner, nei.

Tendensene i informantenes fortellinger indikerer at "aksjonist" avviker fra aktørbildet de har på seg selv, og at det tilhører en form for politisk uttrykk som informantene ikke identifiserer seg med. Dette til tross for at de kanskje tidligere har identifisert seg med kategorien, som Eva Hege som forteller at hun nok var en aksjonist som ungdom, men ikke er det nå lenger, uten at hun tilbyr en forklaring på hva endringen i selvforståelse kommer av.

Først og fremst tenke æ ikke på mæ sjøl som en aksjonist, det e ikke sånn at æ går og tenke "oi, æ e en aksjonist". Æ tenke på mæ sjøl som et engasjert, politisk menneske som også handle når æ føle det e nødvendighet for det, uten at æ går og handle– det må være viktig. Som sagt, da æ va yngre hadde æ nok vært mer aksjonist, hehe, æ e jo ikke det nu lenger.

Det er mulig Eva Hege forbinder det å være aksjonist med ungdomstiden og noe som derfor er et tilbakelagt kapittel. Termen "aksjonist" blir i litteraturen om sosiale bevegelser brukt om folk som deltar i et kollektivt prosjekt og er med på demonstrasjoner eller aksjoner (Bobel, 2007), men det er imidlertid flere som har funnet at frivillige ofte trekker skiller mellom seg selv og det å være en "aksjonist". Dette kan tyde på at det er noen assosiasjoner knyttet til det å være en aksjonist, og Bobel (2007) finner at skillet går mellom å *gjøre* aktivisme og å kalle seg en aktivist eller *være* en "aksjonist". Mary Pardo (1998, i Bobel, 2007:149) overviner dette skillet ved gi de frivillige merkelappen "border activists", "grenseaktivister", som favner om den doble forståelsen informantene i RWTA beskriver: de er villige til å gjøre aktivisme, men nølende til å være aktivister.

Motvilligheten til å la seg definere som en aksjonsgruppe bør her ses i tråd med konsensusforståelsen gruppa legger til grunn i presentasjonen av seg selv som en integrert del av sivilsamfunnet i Kirkenes, som står i kontrast til et mer konfliktorientert perspektiv som ville vært mer anvendelig for en sosial bevegelse. Et aktørbilde som står mye sterkere hos informantene er ”lovlydig borger”, som blir uttrykt også som ”æ e ikke en kriminell”, og blir trukket frem i forbindelse med bilaksjonen. Selv i omtalen av selve bilaksjonen legges et grunnleggende integrasjonsorientert syn på maktrelasjonene i samfunnet til grunn: at alle involverte parter i bilaksjonen ”bare” utspilte sin rolle, som jeg mener impliseres av Magne idet han sier ”Vi e jo selvfølgelig blitt arrestert av politiet (...) og æ har ikke ett ondt ord å si om dem på grunn av det.”

Uten at gruppa som helhet eksplisitt har definert *seg selv*¹⁹ som en aksjonsgruppe, har de en intuitiv delt forståelse av at handlingene deres består av å ”poppe opp når det står på”, som Silje sier:

Nei, det e vel kanskje det her med evnen til å poppe opp når det står på, sånn æ ser det, vi har vel ikke egentlig definert det, men æ trur bare alle har vært innforstått med at, ”aksjonsgruppe”, da e det at vi står klar, ja, da bruke æ de eksemplan med den fakkemarkeringa oppe i Vestleiren og støttemarkeringa på torget kor det handle om å kjapt – og ikke minst det dem gjorde med å frakte med sæ flyktingan i bilen fra Vestleira – at man har evnen til å bare gjøre ting på kort tid for det e nu det står på, det e nuh! vi må gjøre det. Ja, stå klar på kort varsel på et vis, være klar til å si fra.

Å stå klar på kort tid beskriver godt hvordan gruppa har drevet ad hoc-mobilisering; noen i gruppa fikk informasjon om at barnefamilier skulle fraktes fra Vestleiren og over til grensa til Russland, og spredte informasjonen videre via sosiale medier til andre i gruppa som kunne møte opp på Vestleiren kort tid etter. Planleggingen foregikk over noen timer på Facebook-gruppa.

5.3 ”Fantastiske Facebook”

Opprettelsen av RWTAs fant sted nettopp på den sosiale nettverksplattformen Facebook, og knytter på den måten gruppa og dens aktiviteter tett til moderne kommunikasjonsteknologi. Bruk av teknologi for å kommunisere kjapt over nettopp store avstander har muliggjort RWTAs evne til handling, ved å gjøre gruppa mer fleksible og klare til å handle raskt som følge av tilgangen på kommunikasjonsteknologi som smarttelefoner utstyrt med internett,

---

¹⁹ Gruppa har blitt omtalt som ”aksjonistgruppe” og ”ad hoc-gruppe” i media, for eksempel av Nilsen (2016).

Facebook, Messenger (Facebooks chattefunksjon), i tillegg til de per i dag mer tradisjonelle SMS og ringe-funksjonene.

Facebookgruppa RWTA ble opprettet 15. januar 2016. At personen som opprettet gruppa var en person i RW-nettverket med base i Trondheim, 100 mil fra Storskog illustrerer hvordan RWTAs frivillige er mer løst og hva gjelder tid og rom. Facebookgruppa inneholdt medlemmer fra RW-nettverket over hele landet som gjennom det lukkede gruppeforumet kunne diskutere på tvers av fylkesgrensene. Facebook muliggjorde også rask og hyppig kontakt med representanter fra andre organisasjoner og institusjoner, som Norsk organisasjon for asylsøkeres rettigheter (NOAS), journalister og personer med tilhørighet til den lokale kirka, som også var medlemmer i Facebookgruppa.

Journalistene fikk rask tilgang til nytt om hva gruppa hadde foretatt seg, og aksjonene ble spredd i media. I løpet av januar 2016 gikk saken fra å ha mediedekning hovedsakelig lokalt i Finnmark, til å bli fanget opp internasjonalt og i nasjonale medier. Sosiale medier har ikke satt i gang engasjementet, men har, i likhet med hvordan sosiale medier ble brukt som del av den arabiske våren, fungert som en organiserende og mobiliserende kanal. Det er altså ikke riktig å si at moderne teknologi gir politisk endring, men teknologi kan avlede nye muligheter og legge til rette for engasjement fra nye aktører (Howard, 2011, i Khamis, 2013).

For RWTA er Facebook et verktøy de ikke kunne klart seg uten, og de mener at det er takket være måten sosiale medier tillater rask informasjonsutveksling, som medførte gjennomslaget gruppa fikk da uttransporteringen av flyktningene tilbake over grensa til Russland ble stoppet. Russlands offisielle nei til å motta flere uttransporterte flyktninger over grensa på Storskog kom fra Russlands utenriksminister Sergej Lavrov 22. januar 2016, dagen etter bilaksjonen. Marianne forteller at de brukte nettsamfunnet både til å diskutere det som engasjerte dem og til å planlegge hva de skulle gjøre. Marianne utvidet i tillegg den sosiale medier-parken sin til å inkludere en Twitter-konto ”for å nå ut til enda flere”.

Vi diskuterte det som hadde engasjert oss i sosiale medier, det gjorde vi, og æ lagde mæ også en Twitter-konto i, pfh, ja i januar. For æ tenkte at ”æ vett ikke korsen æ ska nå ut til enda flere”, sånn at da twitra æ om den første aksjonen, og nu hoppe æ litt, men æ bare kom på det, for vi prøvde å ta i bruk alle slags kanala, og da æ twitra om den aksjonen, da fikk æ jo telefon fra CNN plutselig, så det va [effektivt]...”

Det finnes etter hvert mye litteratur på hvordan teknologiutviklingen kan ha bidratt til en utvikling innen sosiale bevegelser og kollektiv organisering, uten at det tilbys et entydig svar på om sosiale medier virkelig har bidratt til mer omfattende resultater enn det en tidligere i historien har kunnet se som følge av sosial organisering type analog. Teoretikere som Manuel Castells (2012) får ikke understreket nok hvor avgjørende rolle sosiale medier spiller for sosiale bevegelser i moderne tid, mens Sahar Khamis (2011; 2013) er mer skeptisk til fremstillingen av at sosiale medier er den mest nødvendige brikken for å få frem sosial endring, selv om han ikke nøler med å fremme sosiale medier som en nødvendig ingrediens som i *samspill* med andre faktorer muliggjorde endring i for eksempel den arabiske våren. Khamis (2013:59) oppfordrer til å unngå å stille opp et falskt skille mellom ”de bi-polare ytterpunktene ”teknologideterminisme” og ”sosialdeterminisme””, og i den følgende diskusjonen av rollen til sosiale medier i RWTAs arbeid vil jeg heller fokusere på hvordan det bidro til planlegging og informasjonsdeling med en drøfting av den eventuelle påvirkning på fysisk deltakelse.

Den første gangen sosiale medier for alvor skapte oppmerksomhet som verktøy for å generere kollektiv handling, blir som sagt gjerne tidfestet til da den arabiske våren brøt ut i 2010/2011.²⁰ Facebook og Twitter ble brukt til å mobilisere store folkemengder på tvers av relativt store geografiske områder (Khamis, 2013). Starten av den arabiske vårens festes vanligvis til Tunisia 2010, hvor revolusjonen først spredte seg via sosiale medier innenfor Tunisias landegrenser, men snart gikk opprøret over landegrensene til nabolandene og til relativt fjerne land som Jemen og Bahrain. Den arabiske våren har blitt framstilt som institusjonaliseringen av den nye medie- og kommunikasjonsvirkeligheten hvor nettverksteknologi i økende grad brukes for å oppnå sosial og politisk endring (Castells, 2012).

Eimhjellen (2013) har funnet at bruk av sosiale medier korrelerer med større sannsynlighet for vekst i organisasjonen, i tillegg til at bruk av sosiale medier ikke nødvendigvis går på bekostning av ”tradisjonelle” organisasjonsformer og ansikt-til ansikt-møter, men at frivillige faktisk kan ha oftere ansikt-til ansikt-møter dersom organisasjonen er tilstede på internett. I RWTA har det vært uenighet om hvor ofte gruppa skal ha møter og hvor høy graden av spontanitet skal være. En av gruppas medlemmer som helst hadde sett at de oftere avholdt

---

²⁰ Selv om sosiale medier spilte også en rolle i Iran i 2009, var det ikke i samme utstrekning som i 2010-2011.

planlagte møter, mener samtidig at den store mengden informasjon som angikk saken de jobbet med ville ha gjort det vanskelig å formidle fakta og lignende på fysiske møter, og at det derfor var et gode å heller kommunisere over internett, hvor alle raskt kunne dele ny informasjon når det ble tilgjengeliggjort enten fra medier eller myndigheter.

”(...) så er det jo så fantastisk med Facebook at det er jo så utrolig sterkt nettverk, det er et så sterkt verktøy, så da etter det, gikk det ganske fort å bli kjent med folk som var engasjert i Refugees Welcome.”

Her illustrerer Julianne hvordan sosiale medier i sosial mobilisering kan fungere som ”katalysatorer” eller ”akseleratorer” (Khamis, 2013:58), som knyttet sammen ulike engasjerte over hele landet. Facebook fremstilles som et sterkt verktøy som ga rask tilgang til et ”sterkt nettverk” med andre frivillige som var interesserte i den samme saken. Ved at de raskt kunne spre informasjon om hva som skjedde og hva de ville gjøre, kunne informasjonen raskt omgjøres til handling.

5.3.1 Forræderske Facebook?

Det er imidlertid ikke sånn å forstå at sosiale medier udelt leder til en økning i engasjement om ulike samfunnsaktuelle problemstillinger. I engasjement og nettverkslitteraturen er det blitt reist spørsmål om teknologi i form av for eksempel sosiale nettverk vil føre til en endring innen moderne frivillighet, sett som en nedgang i fysisk oppmøte på møter, i medlemsregister eller på fysiske markeringer (Eimhjellen, 2013). Disse refleksjonene gjenspeiles også blant de frivillige i Kirkenes. RWTA brukte Facebook både til å mobilisere sine egne aktive, altså de som var medlem av den skjulte gruppa til RWTA på Facebook, i tillegg til å mobilisere sine støttespillere på den åpne offentlige Facebook-”siden” med samme navn. Eva Hege peker på hvordan Facebook kan motivere mange til å delta på internett, men at det ikke nødvendigvis gir et bilde på hvor bred støtte saken deres hadde i lokalsamfunnet, ettersom mange kan trykke ”liker” på en post uten at denne handlingen får noen videre konsekvenser for den enkelte som trykker ”liker”, verken i form av deltakelse på markering eller i økt bevissthet hos personen (Eimhjellen, 2013).

Æ trur at engasjementet e større hjemme enn ute. Altså det e større kanskje på Facebook, skjønne du ka æ mene? Man e veldig enige og man trykker liker, men så e det de handlingan da. Men æ trur ikke det at folk – folk tenke ikke over det, sant. Dem mene jo, kanskje sant, i forhold til den flyktningstrømmen, sant, så va dem positive til flyktingan, veldig mange, i ord og handling, men dem vet kanskje ikke helt korsen

dem skal handle for for når e det jo litt vanskelig, heh. Men det e vel sånn samfunnet e blitt: vi trykker "liker" og dele på Facebook og e så enig, i hjemmet vårs.

Selv om mange "trykker liker" på Facebook er det ikke sikkert at en vil se den aktive støttende handlingen som en "Facebook-like" kan symbolisere, oversatt i analog ikke-digital handling. Eva Hege tilbyr en forklaring om at det ikke er sikkert at folk innehar den nødvendige kunnskapen om tilgjengelige handlingsalternativ, at "dem vet kanskje ikke helt korsen dem skal handle". I følge denne forklaringen blir sosialt engasjement et spørsmål om å inneha den riktige handlingskunnskapen. Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel under diskusjonen av integrasjonsperspektivet i mindre samfunn og hvilken betydning det later til å ha hatt blant annet for det sosialt engasjementet i RWTA.

Moderne kommunikasjonsteknologi gjør tilgjengelig informasjon fra hele verden med bare noen tastetrykk (Giddens, 1990). Dette tillater at et frivillig initiativ som mottar både nasjonal og internasjonal medieoppmerksomhet kan motta både støtte og hets enten indirekte, via kommentarfelt i nettavissaker eller lignende, eller direkte, i form av personlige meldinger over sosiale medier. Den mest negative tilbakemeldinger kom likevel i form av post, som en drapstrussel i brevform. Magne forteller at gruppa har brukt litt tid på å diskutere også negative tilbakemeldinger de får, både som gruppe og enkeltpersoner. De får sjeldnere kritikk i ansikt-til-ansikt-situasjoner, men sosiale medier er en arena hvor de særlig legger merke til det negative: "og det e veldig typisk – folk sitt på tastaturet og skjelle oss ut, både på Facebook, meldinger, SMS, alt sånn – men når du treffe dem på gata så tør dem ikke si et ord."

5.4 "Litt hat og drapstrusla og sånn, men ikke motarbeida"

Det var ikke alle som var like positive til RWTA's arbeid. Informantene uttrykker bevissthet omkring hvordan flyktningstrømmen har påvirket lokalsamfunnet deres, og det er viktig for de frivillige å kommunisere at de opplever å ha fått mye støtte, og mye positive tilbakemeldinger. Når informantene med tykke beskrivelser gjengir hvordan den negative tilbakemeldingen har artet seg, antar beretningene likevel et nesten absurd preg. Eva Hege gir et sammensatt svar på spørsmålet om motarbeiding.

"Motarbeida oss"? Ja, det var et godt spørsmål. Ehm. Nei, æ trur ikke det e noen direkte har prøvd å legge noen kjepper i hjulan på oss, sånn sett. Nei, det vil æ ikke si. Ikke noe sånn direkte, det har det ikke vært. Vi har jo mottatt trusler, og drapstrusler, og æ har anmeldt ting til politiet, det har han Magne og gjort, og sånn sett, det kan

man jo kanskje kalle for motarbeiding, hets og sånn, men ikke noe sånn direkte, nei. Det vil æ ikke si.

Det er en ambivalens i dette sitatet, all den tid det kombinerer ytterpunktet ”drapstrusler” med manglende ønske om å fremstille dette for ”motarbeiding”. Det er mulig at opplevelsen av støtte i lokalsamfunn styrkes av at aksjonsgruppas handlinger har fått lånt legitimitet av de etablerte institusjoner i Kirkenes, som ordføreren og politiet, ved at disse i offentlige tilstelninger har gitt sin støtte til gruppas arbeid, som vi så tidligere i dette kapittelet. Likevel kommer det frem i samtlige intervjuer at det har vært mye negative tilbakemeldinger, både ansikt til ansikt, over sosiale medier og per post. Marianne beskriver en dualitet i samfunnet som ikke var der før, at det har blitt større distanse mellom innbyggerne i lokalsamfunnet hun bor i. Hun trekker paralleller til at denne delingen av Kirkenes er et bilde på hele Europa og delingen som har skjedd på kontinentet som reaksjon på den internasjonale flyktningkrisen.

Kirkenes ble et bilde på hele Europa tenke æ, fordi det e et lite samfunn og det kom så utrolig mange så fort, så har det skapt et skille mellom de som på en måte, for å si det veldig enkelt, de som e for flyktningen, og de som på en måte e helt mot dem igjen. Og det skille der ser vi mer og mer utav, og det syns æ faktisk e jævlig skummelt. (...) bare i min vennekrets har æ nu stort sett folk som e positiv, men æ har og noen som æ vet ikke e helt positiv, og æ føle at det kanskje har skapt en distanse som ikke var der før.

Marianne omtaler den symbolske grensa som har åpenbart seg i lokalsamfunnet som en reell skillelinje som hun opplever at faktisk har delt inn befolkningen i to, hvor skillet går mellom hvem som er ”for” og hvem som er ”mot” flyktningene. Den skarpe dikotomien ”for” og ”mot” brukes ikke av de andre informantene, men alle trekker frem eksempler på negative tilbakemeldinger. Magne beskriver at gruppa har fått kjenne ”høyreekstreme krefter” på kroppen.

Og vi har jo fått føle det på kroppen her også, fra folk i lokalsamfunnet. Den hetsen og det hatet som får lov å vokse.

De negative tilbakemeldingene synes å oppleves som rettet mot enkeltpersonene, og ikke mot gruppa som kollektiv. Silje trekker frem tilfellet hvor en av gruppas medlemmer fikk en drapstrussel i posten, og at det ikke opplevdes som en kritikk av gruppa under ett.

Det må vel i så fall ha gått kanskje mer på enkeltpersona, da. Nettopp det her med at en opplevde å få drapstrussel i posten, for eksempel.

Dette kan være en belastning ved refleksiv, individualisert frivillighet, at det ikke er gruppa som helhet som samlet møter kritikken, men at ansvaret blir individualisert. Om gruppa hadde

hatt et organisasjonslokale med en postboks er det mulig trusselen ville blitt sendt dit i stedet. Å ha fått ”kjenne hatet på kroppen”, og mottatt drapstrusler til tross: det negative ble viet liten plass i gruppas kommuniserte opplevelse av å være frivillig i RWTA. Eva Hege oppsummerer det slik gruppa uttrykker seg samlet sett.

Det e klart man fikk jo stygge meldinger fra folk i hele Norge, og til og med skreve om i den verste avisa i Amerika, va æ navngitt. (...) så litt sånn hat og sånn har det jo vært, med æ syns det meste æ fikk av meldinger og alt sånn va positivt og støttende. Så det va veldig bra.

Til tross for ”stygge meldinger fra hele Norge”, omtale på det høyreekstre nettsidet Breitbart,²¹ og ”litt sånn hat og sånn”, kommuniserer informantene altså at mesteparten av tilbakemeldingene har vært ”positive og støttende”. Det er med utgangspunkt i dette at jeg forstår deres handlingsrom som orientert mot og preget av sosial integrasjon.

5.5 Det begrensende ved grenseløs frivillighet

Gruppa delte ikke alltid oppfatning om hvordan de skulle organiseres. I tillegg til å være muliggjørende, kunne den manglende organiseringen også være et problem. Julianne beskriver hvordan hun opplevde at organiseringen ikke gikk så effektivt som den kunne gått. Hun trekker på tidligere erfaring med frivillig- og utviklingsarbeid som bakgrunnen for hennes forventninger til organiseringen.

Det som har vært utfordringen her oppe er at jeg opplever ikke at det har vært veldig stor interesse hos en del frivillige her oppe å organisere seg og faktisk dele informasjon og arbeidsbyrden med flere. Det målet jeg hadde, eller den visjonen jeg hadde, var at vi skulle treffes noen ganger eller ha en form for informasjonsveksling og kunne kommunisere videre til folk i allmenhet og mellom hverandre. Men det har ikke blitt helt sånn.

Julianne uttrykker her et ønske om en arbeidsform med regelmessige møter og mer strukturert ”informasjonsveksling” for å få til en mer effektiv arbeidsfordeling og mer profesjonell organisering. Disse faktorene kunne tenkes å ha bidratt til å redusere den sosiale faktoren for eksempel ved at de frivillige møttes på samme sted til samme tid i et avtalt intervall, noe som ville gjort overflødig det at noen fikk ansvar for å invitere utvalgte frivillige hjem til seg for å

---

²¹ Se Tomlinson (2016). Det høyreekstre nettsidet som har mottatt en del oppmerksomhet i lys av den amerikanske valgkampen i 2016, ettersom den politiske rådgiveren Stephen Bannon, ansatt som politisk rådgiver av den amerikanske presidenten Donald Trump, er tidligere styreleder (Burnham, 2016).

planlegge demonstrasjon eller lignende. Flere informanter forklarte at andre i Kirkenes nok har avstått fra deltakelse i RWTA grunnet en opplevelse av å ikke være ønsket i gruppas arbeid, som var styrt av ”den harde kjernen” på fire sentrale medlem i Kirkenes. ”For jeg vet at det finnes mange som har veldig gjerne villet hjelpe til, som har kjent seg litt sånn, ”Ja, nei, men jeg vet ikke om det trengs”, eller sånn...”. Julianne reflekterer på oppfordring over hvordan hennes organisasjonserfaring kan ha påvirket hennes forventninger til hvordan gruppa burde ha organisert seg. Utdanningen hennes bidro også til forventningen om hvordan gruppa skulle organisere seg med jevne møter og rutiner for informasjonsutveksling, og hun tenker at de kanskje kunne oppnådd mer om de hadde inkludert flere, og at de kunne ha inkludert flere ved å ha på plass flere formelle rammer.

Jeg er jo – sykkelig logistikker, på grensen til OCD – nei, men jeg har jo jobbet med det hele mitt liv, både profesjonelt og frivillig, så det er sikkert [det]. Og dessuten så har jeg jo min utdanning (...) så jeg har jo lest også en hel del om bistandsteori og frivillig organisasjonsteori, og sånn, og studert mye det. Det er sikkert, det kommer sikkert mye derfra. Men jeg tror at vi hadde kunnet utnytte ressursene på et bedre vis enn som faktisk ble gjort, og faktisk slitt på flere folk.

Julianne er imidlertid ikke alene om å si at selv om den harde kjernen i aksjonsgruppa ikke har forsøkt å ekskludere noen med overlegg, så har det nok vært flere som ville ha blitt med i RWTAAs arbeid om de hadde fått sjansen. Nesten alle informantene reflekterer over at det nok kunne vært flere som var interessert og at gruppa sikkert kunne ha gjort mer for å inkludere andre frivillige.

Tidligere forskning har vist at den mer ustrukturerte frivilligheten kan vise seg å innebære en større påkjenning på ildsjeler enn en mer tradisjonell organisering (Sætrang 2016). Det kan for eksempel innebære at man ekskluderer eventuelle interesserte som kunne vært interesserte i å bidra som konsekvens av at de ikke tilhører ens sosiale nettverk, og det kan skape et vanskelig skille mellom personlig vennegjeng og frivillig nettverk, en problematikk som nevnes av noen av informantene. Juliannes opplevelse av at gruppa har vært ekskluderende kan forstås som den levde erfaringen av oppløsning av kollektive bånd, og mer individualisert frivillighet hvor gruppedlemsskapet blir mer flyktig (Hustinx og Lammertyn, 2003).

5.6 Modernitetens påvirkning, refleksiv frivillighet

For Giddens (1990) innebærer de mest fundamentale konsekvensene av moderniteten og globaliseringen at verden blir mindre ved å redusere avstand i tid-rom. Denne samlingen av

prosesser bidrar til å gjøre individet mer løsrevet fra eksterne nettverk i moderniteten enn i førmoderne tid (1990:126). Moderne tid medfører for mange en oppfyllelse av Maslows behovspyramide som er høyere enn noen gang tidligere, folk har mat, klær, ly, familie, arbeid, inntekt, og mer tid enn tidligere til å identifisere hva en videre ønsker å få ut av tilværelsen (Maslow, 2013). Dette innebærer at beslutninger kan være tuftet på individets ideer om selvrealisering, og refleksive spørsmål som ”Hva er det jeg ønsker?”, ”Hvordan kan jeg bli lykkelig?”.

Frivillighet har nødvendigvis undergått endringer i overgangen til det postindustrielle samfunn ved at individet er mer individualisert og selvrefleksivt orientert, jamført Hustinx og Lammertyn (2003). Deres poeng om at frivillighet blir mer oppstykket i moderniteten, at ulike grupper jobber for hvert sitt ulike mål, muliggjør det mangfold av organisasjonsmedlemskap vi finner hos informantene. Et frivillighetslandskap som er hierarkisk ordnet, med en tydelig leder, fastsatte møtedatoer og en ordning for registrering av medlemskap og kontingent, er på vei til å eroderes bort i det senmoderne samfunnet, og i analysen av de frivilliges syn på egen organisering så vi at de frivillige er med på kortvarige engasjement, og heller *flere* kortvarige initiativ, med mer uformelle, selvorganiserte og desentraliserte løsninger med færre institusjonelle bånd utover det veldig lokale (Hustinx og Lammertyn, 2003).²²

Hustinx og Lammertyns (2003) poeng om ”enkeltsaksorientering” er lett gjenkjennelig hos RWTA ettersom de jobber for én konkret sak, og enkelte ville kunne ta det til inntekt for en påstand om at engasjement blir mer snevert og fokusert omkring saker som ”trender” og som har momentum på et gitt tidspunkt, som flyktningsaken. Eva Hege merket at engasjementet i lokalsamfunnet og hos kolleger etter hvert avtok:

Også e det jo sånn som med alt, dessverre; når mediabildet stilne, så e det noe annet som e viktig. Kanskje Ari Behn og Märtha sin skilsmisse, eller... Ja, Brad Pitt og Angelina Jolie. Da e det ikke så viktig at det bombes hver dag nede i Syria, det e ikke så viktig. Men sånn e det bare! Og derfor trur æ og at debatten stilne, også rundt lønsbordet.

---

²² Siden våren 2016 har flere av lokallagene i RW-nettverket beveget seg i retning av mer formell organisering med tydeligere rammer, og organisasjonsnummer i Brønnøysundsregisteret. Dette gjelder imidlertid ikke for RWTA. Selv om de fortsatt bruker Facebookgruppen til diskusjon, blir eventuelle aktiviteter kanalisert gjennom andre frivillige initiativ eller lokallag.

Det er likevel flere eksempler på tidligere frivillige engasjement eller organisasjoner som har hatt ganske snevert fokus,²³ og det blir for tynt å hevde at enkeltsaks-fokuset gjør RWTA til et eksempel på refleksiv form for frivillig organisering (Hustinx og Lammertyn, 2003). Flere av trekkene ved RWTAAs organisering kan forstås med hjelp fra begreper om refleksiv frivillighet.

5.7 Oppsummering

Denne analysen har gått i dybden på informantenes fortellinger om egen organisering, møteform, aksjonering, relasjon til myndighetene, og syn på eget aktørbilde. Informantenes forståelsesrammer synes å være preget av sosial integrasjon, i betydningen av de nedtoner fokuset på konflikt, og anser mange av de andre aktørene i Kirkenes som lagkamerater som kan bidra til å gjøre asylpolitikken til ”fair play”. Noen trekk ved organiseringen deres passer overens med teorien om refleksiv frivillighet, så som fravær av en hierarkisk organisering, med tilstedeværelse av en flat struktur, ikke faste møter, ikke medlemskap eller medlemskontingent, ingen tydelig leder og ikke en større politisk plattform som medlemmene skal gi sin tilslutning til. Organiseringen har vært av mye mer ad hoc av natur, drevet av engasjement for denne enkeltsaken, og kommunikasjonen har i stor grad pågått over sosiale medier.

Det kan godt tenkes at Hustinx og Lammertyns videreutvikling av Giddens’ moderniseringsteori for å forklare frivillighet i det moderne vil kunne passe godt på flere andre frivillige initiativ for ikke å snakke om bredere trender innen organisasjons- og frivilliglivet. Det er imidlertid flere aspekter ved dette caset som ikke tilbys en forklaring av moderniseringsteori. Det største avviket handler om Hustinx og Lammertyns analyse av at frivillighet i det moderne ikke lenger drives av pliktfølelse overfor et kollektiv (som et lokalsamfunn, en organisasjon eller en sak), men i økende grad anses som en arena for selvrealisering (Wollebæk et al., 2015:88; Hustinx og Lammertyn, 2003). For å etablere forståelse for informantenes syn på egen motivasjon må vi derfor gå til andre teorier som kanskje kan kaste lys over dette fenomenet som foreløpig ligger i skyggen.

Det neste kapittelet vil følgelig ta for seg gruppas motivasjon, som ikke tilbys en forklaring blant moderniseringsteoriene, og som avviker fra teorien om mer løsrevne utilitaristiske

---

²³ Eksempelvis Nei til Atomvåpen eller Sosialdemokrater mot EU.

individer som handler på bakgrunn av egen selvrealisering og uten tanke på hvilket fellesskap de er del av, både geografisk og historisk. Empirien fra Kirkenes går langt i å tilbakevise eventuelle påstander om universelle konsekvenser for frivillighet som følge av moderniseringen. Denne påstanden underbygges videre i neste kapittel, hvor det blir tydeligere hvordan påvirkningen av kulturelle forståelsesrammer, herunder tradisjonelle og kontekstuelle elementer som historie og stedsidentitet, på sosial handling fortsatt ser ut til å være stor. Jeg argumenterer for at det med utgangspunkt i empirien er nødvendig med et nytt begrep, om historisk motivert ad hoc-frivillighet, som kombinerer nettopp moderne og tradisjonelle element i en virkningsfull frivilligcocktail og at det var denne kombinasjonen som muliggjorde et så kraftfullt engasjement som det vi så i RWTA i Kirkenes i januar 2016.

Informantene kommuniserer et integrasjonsperspektiv på forholdet mellom grasrot og makthavere i dette caset, særlig lokale myndigheter blir fremstilt som en nær samarbeidspartner, som står i kontrast til mer konfliktorienterte perspektiv på myndigheter en gjerne finner i sosiale bevegelser (Cox og Nilsen, 2014). Jeg argumenterer derfor for at RWTA befinner seg i skjæringspunktet mellom konflikt og integrasjon, som kombinerer elementer fra det moderne og det tradisjonelle, ved å være en sosial bevegelse i opposisjon til det etablerte, *samtidig* som informantene forstår seg selv som en integrert del av sivilsamfunnet og definerer sitt handlingsrom innenfor grensene av det etablerte.

Kapittel 6 Det tradisjonelle

6.1 Innledning

Dette kapittelet vil søke å løfte fram den andre siden av historien som ble fortalt av informantene i Kirkenes, den som ikke handler om det organisatoriske, men om bakgrunnen for at engasjementet oppsto, eller eskalerte, da returen av flyktingene startet i desember-januar 2016²⁴. Særlig vekt her vil være på hvordan informantene i RWTA trekker på stedsidentitet i fortellingen om egen frivillighet. For å forstå dette er det nødvendig med en konseptualisering av hvordan informantene opplever egen tilknytning til stedet de bor på, samt hvordan de erfarer at stedets særegne historie påvirket hvordan flyktingssituasjonen ble håndtert i Kirkenes for halvannet år siden. Stedsidentitet, historiske hendelser og myter om en plass er alle elementer som inngår i informantenes kulturelle forståelsesrammer, altså den kroppsliggjorte kunnskapen informantene forstår lokalsamfunnet og sine handlinger i den historisk-geografiske konteksten med (Goffman, 1974).

Dersom modernitetens betingelser gjør at verden blir mindre, og påvirkningen fra andre lokaliteter bringes nærmere, vil lokal stedsidentitet som konsekvens spille en mindre rolle, både som strukturerende element for aktørers handling, og som samlende kollektivt fellesskap (Giddens, 1990:62). Forrige kapittel belyste at flere elementer ved informantenes organisering hadde flere ”moderne” trekk, så som hurtig respons på en globalt forårsaket krise ved hjelp av hyppig bruk av internett og moderne kommunikasjonsteknologi. Etter en analyse av informantenes beretninger om motivasjon vil jeg diskutere om motivasjonen også vil kunne utdypes ved hjelp av moderniseringsteori. Utgangspunktet for dette kapittelet er at informantenes beretninger om egen motivasjon for frivillighet ikke fremstår som kontekstuell løsrevet, men tvert imot ganske rotfestet i den historisk-geografiske konteksten.

Innledningsvis viste jeg til at ordfører Rafaelsen ar uttalt seg offentlig om krigens påvirkning på Kirkenesværingers håndtering av flyktingssituasjonen 2015. I starten av datainnsamlingen hadde jeg en forventning om at den historiske arven fra andre verdenskrig kunne være en viktig motiverende faktor for noen av informantene, men jeg hadde ikke forutsett at det ville

---

²⁴ Grunnen til at det er nødvendig å presisere at det som studeres er hvorfor engasjementet *eskalerte*, er at informantene som sagt var engasjert for flyktingssaken på tidligere tidspunkt enn januar 2016, under andre initiativ.

være så fremtredende i informantenes fortellinger som det viste seg å være. Informantenes beretninger var krydret med formuleringer om at historiske hendelser i Kirkenes og Finnmark er noe beboerne i lokalsamfunnet har fått ”inn med morsmelka”, og at ”det sitter i ryggmargen på oss”. Historier har blitt videreført fra besteforeldre og oldeforeldre, enten de hadde opplevd krigen og vært flyktninger selv, eller fått opplevelsene gjenfortalt av naboer eller slektninger som opplevde å bli flyktning i eget land (Kjøllefjord, 1994). Denne oppdagelsen inspirerte til utarbeidelsen av begrepet ”historisk motivert ad hoc-frivillighet”, som søker å kombinere de moderne kjennetegnene ved RWTAs handlinger, med de historisk, geografisk og kulturelt forankrede elementene informantene forteller at var utslagsgivende for deres engasjement.

Katznelson (1997, i Rothstein, 1999) har advart om at bruk av historiske forklaringer vil kunne ende opp med å bli for deterministisk ved at man studerer sosiale prosesser og deres utfall som noe *gitt*, og dermed nesten utelukkende leter etter variabler som har bidratt til å lede til dette utfallet. Dette synet har blitt utfordret delvis av Rothstein som skriver at kollektiv hukommelse om historiske hendelser er viktige å utforske ettersom historiske hendelser, hvordan de ble håndtert og hvordan de *huskes* påvirker hvordan tillit i et samfunn oppstår og reproduseres (Rothstein, 1999).²⁵

I dette kapittelet ønsker jeg å gå i dybden på historisk-geografiske faktorer som informantene oppgir som viktige for deres motivasjon for flyktningssaken. For bedre å forstå meningen informantenes tillegger egen frivillighet vil jeg inkludere kulturelle forståelsesrammer i analysen. Hvordan henger motivasjon sammen med stedsidentiteten informantene tillegger Kirkenes? Og hvordan blir vektlegging av sted og tradisjon framstilt som et så kraftig mobiliseringsgrunnlag blant de frivillige i RWTA i Kirkenes? Jeg vil diskutere om tillit til institusjonene i lokalsamfunnet påvirket den relative suksessen som de frivillige i RWTA opplevde (Rothstein, 1999).

---

²⁵ Rothsteins poeng er riktignok at kollektiv hukommelse kan benyttes som et strategisk virkemiddel av politiske eliter til å oppnå et ønsket utfall. Eksempler på dette er nasjonalistiske bevegelser som bruker kollektiv hukommelse og myter om felles opphav som mobiliseringsgrunnlag, som Kosovomyten, eller Ataturks konstruksjon av den tyrkiske republikken (Guibernau, 1999).

6.2 Geografisk nærhet

Flere av informantene trekker fram tilstedeværelsen av flyktningene i deres lokalmiljø ”bare noen hundre meter fra oss”, som medvirkende grunn til at de ønsket å bidra. Hvordan geografisk nærhet kan avle sosial nærhet ser vi for eksempel hos Magne. Han har vært politisk aktiv i et av Norges største partier og jobbet med fagforeningspolitikk og fagorganisering i Kirkenes store deler av sitt yrkesaktive liv. Med tanke på innvandringsspørsmålet sier han selv at han pleide å være på ”den andre sida” sammenlignet med hvor hans politiske meninger om innvandring befinner seg i dag. Med å være på ”den andre sida” mener han at han pleide å være mindre liberal i innvandringsspørsmålet og tilhenger av en mer restriktiv innvandringspolitikk. En endring i holdninger kom for Magnes del som følge av det å bli et øyevitne til kritiske forhold og flyktninger langs veien fra Nikel på vei mot grensepasseringen på Storskog. Når Magne forteller om turene over til Nikel for å fylle bensin orienterer han beretningen sin omkring nettopp opplevelsen av å bli et øyevitne til folk i nød.

Og det e klart at når vi så folk kom over grensa, det va helt for jævlig å se. Dem va så sliten - (pauser) Unnskyld. (...) Når vi fikk se dem folkan i auan. Æ har aldri sett så daue øya før i hele mitt liv. Det va helt jævlig.

I løpet av 2015 ble som sagt redningsaksjoner og sterke bilder fra Syria, og Middelhavet omtrent dagligdags kost på nyhetsendingene. Det er imidlertid forskjell på hvordan vi oppfatter virkeligheten mediert gjennom tv-skjermen eller via nettet og den virkeligheten vi kan se med egne øyne på den andre sida av bilruta. Magne og Nora kjørte begge over til Russland på ukentlig basis for å fylle drivstoff, og møtte på den måten flyktningstrømmen på vei mot Storskog på russisk side. Det var etter å ha ”sett dem folkan i auan” at Magne meldte seg inn i Røde Kors. Nora begynte å samle inn klær og refleksvester og kjørte til moteller i Nikel med dem.

For Noras del innebar det å frakte klær og refleksvester over til Nikel at hun møtte mange av flyktningene som satt og ventet på å krysse grensa og hørte historiene deres. De personlige møtene i Nikel påvirket hvilke tanker hun gjorde seg da hun var blitt lagt til i Facebookgruppa RWTA av noen sentralt i RW-nettverket i Oslo og når hun skjønnte hva gruppa gikk ut på.

(...) dem skulle sendes tilbake uten å få behandla asylsøknadan sine, det her va et brudd på asylretten og folkeretten og æ hadde aldri hørt om verken asylrett eller folkerett, så det måtte æ jo les mæ opp på, ”ka e det her for nå?”. Forsto jo raskt at

her bryt Norge lova, det her har vi ikke lov til. Og æ kjente at æ blei forbanna, tenkte at "Nei, det her e ikke greit", jah. Også med tanke på at æ hadde snakka med så mange av de her flyktingane, og hørt sånne sterke historier, sant, at det gjorde sånt inntrykk på mæ.

Når Nora forteller om hvorfor hun lot seg rekruttere til RWTA bruker hun de personlige historiene og møtene og den sosiale nærheten hun hadde opplevd ved å prate med flyktingene og høre deres historier, som grunnlag for ytterligere mobilisering. Disse møtene opplevdes som ansiktsforankrede forpliktelser for Nora, og gjorde at hun ønsket å engasjere seg *mer* da hun fikk vite at flyktingene skulle returneres etter endring av Utlendingsloven.

Og æ tenkte med mæ sjøl – for da hadde æ allerede troffe mange av dem her flyktingane når dem kom til Norge, snakka med mange av dem, og nu skulle dem sendes tilbake, og det syntes æ ikke va greit – og æ æ tenkte med mæ sjøl at "nei, det her vil æ vær med på".

Eva Hege setter fingeren på hvordan dette caset opplevdes annerledes for hennes del, ettersom hun lenge har vært opptatt av asylpolitikk, bistand og solidaritet, og avfeier spørsmålet om når hun ble interessert i tematikken som RWTA har jobbet for, med at forskjellen er at tematikken utspilte seg i umiddelbar nærhet.

For å si det sånn: det e ikke en sak som æ har blitt opptatt av, det e en sak som æ har vært opptatt av i mange, mange år – norsk asylpolitikk (...) men æ ble mer dratt inn i det av at alt skjedde her, sant. Tidligere så har jo ting skjedd ikke her, sant, vi har ikke vært oppe i stormen, sant, så...

Flyktingetematikken har for Eva Hege sin del inngått som en del av det større bildet som utgjør hennes samfunnsengasjement, og hun har blant annet arbeidet politisk med tematikken i kraft av sitt politiske engasjement. Hun sier hun ble mer involvert i saken ettersom hendelsene utspilte seg i hennes eget lokalmiljø, mens tidligere "så har jo ting skjedd *ikke her*". Det ble ganske enkelt et spørsmål om at geografisk nærhet skapte økt mulighet for å bidra.

Tematikken e ikke ny for mæ, æ e SV'er og har alltid vært opptatt av både asylpolitikk og innvandring og integrering, ikke minst. Så det som gjorde at æ ble så engasjert her, altså, æ va jo alltid engasjert, men (...) det va jo den aksjonen

Silje fikk erfare den geografiske nærheten til flyktingkrisa etter hvert som det ble opprettet midlertidige løsninger for å bosette flyktingene i Kirkenes sentrum. Hun har arbeidsplassen sin i nærheten av Fjellhallen, et idrettsanlegg som ble brukt som midlertidig transittmottak

frem til en mer permanent mottaksløsning ble etablert på Vestleiren ved Høybuktknoen flyplass.

Og det va utrolig spesielt å sitte på kontoret – vi har alle kontorer rett ut mot Fjellhallen, med vindua – og sitte der og se de busslastan i fjor høst, med masse folk, egentlig uten bagasje, kom bare i tynne klær, gradestokken blei jo gradvis kaldere, det blei oktober, november, desember. Det å se onga som aldri har opplevd snø før, på en måte – det va veldig sårne sterke møta da.

Silje viser et bevisst forhold til hvordan det å få flyktningkrisen tett på utgjorde en forskjell. Geografisk nærhet skapte både bevissthet omkring tematikken, og senket terskelen for deltakelse. På grunn av rent geografiske forhold fikk hun også daglige møter med den kritiske situasjonen i Fjellhallen og opplevelsen av urett mobiliserte henne til sterkere engasjement.

6.2.1 Institusjonell avstand

Norges politiske system blir gjerne karakterisert av korte avstander mellom grasrot og øverste myndighetsnivå, og institusjonell avstand brukes som en av flere forklaringer på høye nivåer både av tillit til abstrakte systemer og til hverandre (Giddens, 1990; Rothstein, 1999). Informantene gir likevel uttrykk for at det er for stor avstand, både sosialt og geografisk, mellom sentralmyndighetene i hovedstaden og forholdene som preger menneskene i Kirkenes. Dette har innvirkning på måten saken håndteres på, mener Silje, ettersom stor geografisk avstand gjør at situasjonen virker fjernere, til tross for hurtig kommunikasjon ved hjelp av moderne teknologi.

Og æ trur det også, å se alt det her, å se menneskan, og samtidig så har du regjeringa og debattan på tv, kor det handle om bare politikk, politikk, politikk, og så ser man det her, virkelig, du snakke med folk som... (...) Det at virkelig lille Kirkenes blir en sånn internasjonal smelting av folk og kulturer og å få det så tett på.

”Å få det så tett på” gjorde noe med informantenes persepsjon av krisen, og dersom regjeringen hadde reist opp til Kirkenes kunne de selv fått erfare hvordan geografisk nærhet kan lede til sosial nærhet, mener Silje, som impliserer at det ville endret måten Storskogsaken ble håndtert på og gjort RWTAs arbeid overflødig. Det Silje omtaler her finner vi igjen hos Giddens (1990:22,63) som har brukt uttrykket ”ansiktsforankrede forpliktelser” om de primære relasjonene i livet, som familie og venner. Ansiktsforankrede forpliktelser står i et naturlig motsetningsforhold til ansiktsløse forpliktelser, som tillit til abstrakte systemer. I moderniteten forventes vi i større grad å stole på systemer og mennesker som gjerne er

geografisk fjernt fra oss. Ansiktsforankrede forpliktelser er tillitsrelasjoner som uttrykkes i sosiale forbindelser etablert i relasjoner med samvær.

Jeg argumenterer for at begrepet lar seg overføre til relasjoner i lokalsamfunnet som i Kirkenes, som har et gemeinschaft-preg hvor ”alle kjenne alle”. Ansiktsforankrede forpliktelser, og relasjoner med samvær vil være lettere å opprettholde på et lite sted som Kirkenes, med et konsentrert kommunesentrum med høy sannsynlighet for å treffe på ordfører og rådmann på butikken, sammenlignet med i hovedstaden. Kort institusjonell avstand og ansiktsforankrede forpliktelser kan derfor bidra til å forklare RWTAs vilje til å utvise et integrasjonsperspektiv på lokalsamfunnet sitt, med tillit både til sine med-innbyggere og til institusjonene (Giddens, 1990; Rothstein, 1999).

6.3 Kollektiv hukommelse om historiske hendelser

Fortidige hendelser skriver seg gjerne også inn i historien til et sted på flere måter; rent faktisk, i form av historiebøker eller lignende (Kjøllefjord, 1994), og i beretningen om stedet slik det kommuniseres sett med ”innbyggerblikket” og som del av innbyggernes kulturelle forståelsesrammer. Stedsidentitet henger tett sammen med bevisstheten om historien som har utspilt seg på det samme stedet, og det er mulig å behandle stedsidentitet og historie som to sider av samme sak, ved å se på hvordan plassmyten eller ideen om stedet henter sin inspirasjon nettopp fra beretninger om foregående hendelser.

At Kirkenes har en historie hva gjelder å stille opp for mennesker i nød er tilgjengelig i informantenes bevissthet og opptrer som en integrert del av måten informantene kommuniserer den kulturelle rammen omkring stedet de er fra. Eva Hege gjentar Mariannes poeng om hvordan kommunens bakgrunn som grensekommune og ”gjennomtrekksområde” inngår som en del av plassmyten. Hun inkluderer videre elementer av nyere historie som del av stedets flyktningehistorie, for eksempel at Kirkenes i 1999 ble del av luftbroen fra krigen i Kosovo til Norge ved at direktefly transporterte flyktninger fra Skopje i Makedonia til fem flyplasser i Norge, hvorav Kirkenes var én (UDI, 2000:5).

Nei, du kan jo gå helt tilbake til krigen. Æ ska ikke gå så langt tilbake, men vi fikk jo Kosovoere på nittitallet og det samme skjedde da: folk åpna opp og va veldig åpen og vi e jo i et grenseområde og vi har bestandig vært et gjennomtrekksområde også, når det gjelder folk fra både andre deler av verden og Norge, sant.

Det at ”folk åpna opp” og ”va veldig åpen” er for Eva Hege en naturlig konsekvens av at Kirkenes er ”i et grenseområde” og ”har bestandig vært et grenseområde”; disse størrelsene følger naturlig av hverandre for henne. Dette finner jeg ikke gehør for hos Giddens (1990). Adskillelsen av tid-rom er på en og samme tid ”avgjørende for modernitetens ekstreme dynamikk” og en nødvendig konsekvens av moderniteten, skriver han, og dette skillet utløser videre ”den rasjonaliserte organisasjon som kjennetegner moderne liv” (Giddens, 1990:23). En så omfattende løsriving som den beskrevet i ”Modernitetens konsekvenser” er simpelthen ikke å finne i informantenes beskrivelser. At globalisering innebærer en betydelig løsrivelse av tid-rom skal ikke motstrides her, ettersom flyktningssituasjonen per se er en global hendelse, men *lokaliteten* Kirkenes og måten informantene responderte på den globale hendelsen blir av informantene forankret både i den geografiske plassen og i fortidige hendelser. Altså er sammenføyningen av tid-rom fortsatt sterkt tilstede hos deltakerne i RWTA, som nok ikke ville kjent seg igjen i et utelukkende modernitetsinspirert perspektiv på deres organisering og motivasjon.

Magne, Nora, Marianne og Silje forteller alle at historiene fra Evakueringa er noe de har fått ”inn med morsmelka”. Hos Danielsen og Lundberg (2010:127) blir bruken av den samme, biologiske metaforen brukt om noe en har et ”naturlig” forhold til: i dette tilfellet mener jeg bruken av den biologiske metaforen ”inn med morsmelka” bidrar til å understreke nærheten til og bevisstheten om flyktningehistorie og hvor naturlig det er å skulle hjelpe flyktninger og folk som er i nød. Dette følger av narrativet om hvordan en *oppfører seg* i Kirkenes, som informantene har kroppsliggjort etter at denne kunnskapen først har blitt eksterialisert, og objektifisert eller etablert som sannheter (Berger og Luckmann, 1966).

Informantene forteller at historiene fra krigen har blitt videreformidlet fra besteforeldre eller oldeforeldre som opplevde krigen, og som enten måtte flykte fra eget hjemsted eller som hjalp andre som hadde mistet hus og hjem etter at tyskerne brant ned store deler av husstandene i Finnmark i 1944. Historiefortelling om Evakueringa var en del av barndommen, og gjennom Siljes beretning kommer det frem at selv om fortellingen har blitt internalisert og normalisert, eksisterer det fortsatt en bevissthet om Evakueringa som noe spesielt, eller ekstraordinært.

(...) for vi har jo en veldig spesiell historie, med krigen og evakuering og, ja – æ trur vi kjenne alle sammen når som har opplevd krig og som, ja ”min bestemor og bestefar, og oldemor” – at vi har alle når her oppe, tett på, som opplevde det med

krigen, og bli sendt, enten til Sverige som "Svenskeonge", bort fra familien sin etter krigen, eller måtte rømme fra et nedbrent og nedbomba område.

De som ikke ble evakuert eller valgte å bli værende kunne bli sendt til Sverige som barn og ble en "Svenskeonge", som måtte brødføs av en familie i Sverige ettersom forholdene i Finnmark var uegnede for barn under gjenoppbygginga, og Svenskeongene er et annet eksempel på hvordan beboerne i de nedbrente områdene i Finnmark ble "den tidens flyktninger":

(...) min grandtante, ho reiste fra Kirkenes til Sverige, etter krigen, og va på en måte den gang den tidens flyktning. Fordi at ho var vel, ka kan ho ha vært – kanskje 10-12 år, da krigen va ferdig, og (...) ho og flere andre onga ble sendt her i fra.

Evakueringshistoriene og flyktningeerfaringene er tilstede både på mikronivå, gjenfortalt i en-til-en-relasjoner og innad i familier og mellom generasjoner, og på mesonivå, som del av plassmyten og beretningen om "der æ kjem fra". Både familiære relasjoner, oppvekst og en stedsforankring med en særegen stedsidentitet er i tur med på å påvirke produksjon og reproduksjon av informantenes opplevelse av stedsidentitet (Swensen et al., 2009).

(...) æ trur nok det e litt spesielt med at vi har den historien vi har, at æ trur at mange kjenne på at det e noe som treffe oss og trigge oss med at vi har kjent det på kroppen sjøl – eller æ har ikke direkte kjent det på kroppen, men æ har hørt så mye om det og har vel vokst opp med det, på en måte.

Kroppsliggjøringen av fortidige hendelser som Silje her beskriver har for informantene skapt en forestilt normalitet om åpenhet. Gjennom informantenes beskrivelser fremgår det hvordan de opplever at historien har gjort lokalsamfunnet deres mer åpent mot andre mennesker, at erfaringer med å hjelpe eller trenge hjelp av andre har blitt kroppsliggjort selv av folk som ble født lenge etter krigens slutt, ved at historiene har blitt overført fra generasjon til generasjon.²⁶

Marianne impliserer at den opplevde graden av åpenhet i kommunen er en del av hennes kulturelle forståelsesrammer som følger med å bo i en grensekommune. Det er "stor variasjon av mennesker i kommunen", og innbyggerne er "vant til mye forskjellige folk". Nærheten til Finland og Russland som grensesamfunnet innebærer, har medført økt bevissthet om "den

---

²⁶ En slik kollektiv hukommelse om fortidige hendelser bidrar ifølge Rothstein til å prege dannelsen av, eller fraværet av, tillit i et samfunn (1999).

andre”, i tillegg til høy faktisk tilstedeværelse av ”den andre” ettersom det tidvis har vært høy gjennomstrømming av ulike nasjonaliteter i Kirkenes.

Æ trur at det handle nok litt om kordan Kirkenes-samfunnet generelt. Æ sitte bare å tenke nu om det e noe æ ønske å tru, eller é det sånn? Men æ trur nok det, for husk på at vi e en grensekommune, vi grense te Russland, vi grense te Finland, vi har et stort fylkessykehus her, vi e vant te mye forskjellige folk. Vi har militæret her, og vi har folkehøyskolen også. Det e stor variasjon av menneska i kommunen. Og æ tenke også at – Sør-Varanger har en lang tradisjon for å hjelpe folk.

For Marianne innebærer det å være et grensesamfunn, med militærbase og folkehøyskole, at ”vi e vant te mye forskjellige folk”: et mangfold i menneskesammensetning. Hun opplever at det har vært mest positive reaksjoner på flyktningene og at kommunen har lang tradisjon for å hjelpe. Hun spør likevel seg selv om ”det e noe æ ønske å tru”. Her forholder Marianne seg refleksivt til egne forståelsesrammer (Goffman, 1974; Schutz og Luckmann, 1973). Hun spør seg hennes oppfattelse av stedet er objektivt sann, eller om det er forestilt, som følge av at hennes subjektive rammer gir henne denne opplevelsen av stedet.

Den kulturelle forståelsesrammen som informantene forstår lokalsamfunnet sitt gjennom, gir innsikt i hvorfor informantene *selv* tenker at de handlet som de gjorde. De kulturelle forståelsesrammene til informantene favner sånn jeg forstår det om Kirkenes som et lite samfunn, å vite verdien av å trenge hjelp selv, at ”døran har alltid vært åpen”, og hvordan kollektive erfaringer på stedet internaliseres selv av informantene i RWTA som ikke var påtenkt da de aktuelle hendelsene fant sted; plassmyten går altså i arv mellom generasjonene.

Vi tok imot – vi e jo et lite samfunn – æ fortalde om Filipineran, og ikke bare Filipineran, men dem fra Sri Lanka, fra Bosnia²⁷, og døran har alltid vært åpen. Om dét stamme ifra – og når mene jo det da – at vi ble bomba sånn sønder og sammen, og at vi reiste oss igjen og at vi vet verdien av kor mye det betyr, altså å være i behov for hjelp sjøl. Og det e klart at det vil jo sitte i ryggmargen til våres oldeforeldre og besteforeldre, at dem fikk hjemman sine ødelagt og at dem va avhengige av hjelp fra andre igjen. Og det trur æ gjør noe med et menneske, det trur æ vil gå en del i arv, i forhold te at du har et syn på menneska som du bringe vidare til dine barn igjen og dine barnebarn.

Marianne beskriver verdien av å ha opplevd å få hjelp når en trengte det. Hun presenterer en implisitt forklaring på egne handlinger ved at denne verdien ”gjør noe med et menneske”. I det følgende vil jeg ta nærmere i øyesyn hvordan ideer om plassmyten knyttet til Kirkenes

---

²⁷ Ulike konfliktrammede områder som det har kommet flyktninger fra til Kirkenes.

eller Sør-Varanger kommune eksplisitt kommer frem i informantenes motivasjon, og hvordan plassmyten og stedsidentiteten kommuniseres av informantene (Danielsen og Lundberg, 2010; Fladmoe et al., 2016; Goffman, 1974).

6.4 Plassmyten om Kirkenes

Plassmyten om Kirkenes kobles til identitet hos informantene all den tid de beskriver seg som tilhørere av et lite lokalsamfunn, med flere trekk vi kjenner igjen fra idealsamfunnstypen *gemeinschaft*. Også i omtalen av lokalsamfunnet sitt, som informantene i høy grad beskriver seg selv som en integrert del av, kan en se at informantenes kulturelle forståelsesrammer er preget av en *integrasjonsforståelse* av lokalsamfunnet sitt. En særegen stedsidentitet tilknyttet Sør-Varanger, og plassmyten eller forståelsesrammen tilknyttet stedet var viktig for å påvirke motivasjonen for handlingene til RWTA (Mathiesen, 1992).

Det har vært utslagsgivende både at Kirkenes er et lite sted hvor ”det nysgjerrige bygdedyret” bygger opp om sosial integrasjon. Folk kjenner hverandre, og er nysgjerrige etablerer kontakt om det kommer nye ukjente. Den fremmede ikke er så fremmed i Kirkenes ettersom stedets historie er preget av ”utenforskap”. Stedet har også en tydelig mangfolddiskurs som, i likhet med hos Danielsen og Lundbergs informanter, var en sentral fortelling i informantenes redegjørelser om eget lokalsamfunn (Danielsen og Lundberg, 2010).

6.4.1 ”Det nysgjerrige bygdedyret”

Plassmytene er aktive både når innbyggerne snakker om livet i kommunen med tanke på de sosiale relasjonene og graden av opplevd integrasjon i byen, og om byen som en plass for mangfold (Danielsen og Lundberg, 2010:130). Eva Hege opplever at man i mindre samfunn lettere hjelper andre. I tillegg gjør plassmyten at hun ikke opplever det som overraskende at tilbakemeldingene på hennes innsats i RWTA har vært overveiende positiv.

Nei, egentlig så overraske det ikke meg, sånn sett. For æ trur at – nu vet æ ikke om æ kan si ”små samfunn” – men hvertfall Sør-Varanger-samfunnet har jo lang historie på å stille opp.

Det å være et lite samfunn blir her forbundet med verdier som det ”å stille opp”, i tillegg til å være nysgjerrige på nye folk, hvilket står i kontrast til en storby hvor det er ”så mye folk hele tia”. Det virker som Eva Hege slår et slag for å gjenreise nabokjerringa som opprettholder av

sosial tillit i småsamfunn, og knytter denne egenskapen sammen med det å møte nye mennesker med åpne armer:²⁸

Æ trur hvert fall at man e mer åpen. Ja. (...) Æ trur det e lettere på små steder også, sant, å være mer åpen. For man e og har bestandig vært nysgjerrig når det kommer noen nye, sant, eller når det e noen "kem e det der", skjønn du? Og i en storby så e det så mye folk hele tia (Mm), ja, så æ trur da at man kan si at det e litt positivt med det det nysgjerrige bygdedyret som e nysgjerrige på fremmede som kommer og, ja. Så det kan jo vær nåka positivt. Alle vil helst vite alt om alle.

Her presenterer Eva Hege videre en forklaring på hvorfor en finner nettopp dette trekket med å være åpen på mindre steder, og at det kan skyldes en nysgjerrighet som finnes på mindre steder som man ikke har for eksempel i storbyen. Hun presenterer her en positiv plassmyte om småplassen, som står i kontrast til den (her) negative plassmyten om storbyen, hvor folk ikke bryr seg om hverandre og det ikke er noen automatikk i at man føler solidaritet med sin neste (Danielsen og Lundberg, 2010; Durkheim, 1964). Dette bildet er noe overraskende ettersom det oftest er plassmyten om byen som assosieres med bilder av inkludering, mangfold og flerkulturalitet. Her blir dette bildet snudd på hodet: det er bygda, *på grunn av* og ikke til tross for det nysgjerrige bygdedyret som fasiliterer for de vanligvis urbane størrelsene inkludering, mangfold og flerkulturalitet.

Hos Danielsen og Lundbergs blir mangfold diskursivt sett fremstilt som forenende, og mangfoldet er for informantene en del av den forestilte normaliteten (Danielsen og Lundberg, 2010:128). Den forestilte normaliteten innebærer her at informantene oppfatter at plassmyten om grensesamfunnet hvor den fremmede ikke er så fremmed, *også* deles av de andre innbyggerne i lokalsamfunnet. Informantene i RWTA presenterte en forestilling om lokalsamfunnet som lite og nært hvor alle kjenner alle, samtidig som de trakk fram "smeltedigel" og det internasjonale som goder ved Kirkenes som grensesamfunn (Danielsen og Lundberg, 2010:122).

Og det e jo internasjonalt her og, vi har vel sekstifire ulike nasjonaliteta trur æ, som bor i den her lille kommunen, folk fra hele verden. Vi har folk fra Galapagos-øyan som bor ute i Bugenes, det e virkelig sånn at her e det [flerkulturelt] - æ trur det gjør nå med mentaliteten og, at man e åpen for folk og for nye kulturer.

---

²⁸ Det finnes også motsatte teoretiske fremstillinger av "det nysgjerrige bygdedyret". Se for eksempel Berg og Lysgård (2004: 61). Eller Norbert Elias (1994) om territoriell stigmatisering i *The Established and the Outsiders*, eller naboskap fremstilt som et tveegget sverd av Haugen (1978).

Silje bruker begrepene om internasjonalisme og åpenhet som honnørord, som noe positivt med nærmiljøet sitt. Ved å kombinere forståelsesrammen av lokalsamfunnet i Kirkenes som et internasjonalt og flerkulturelt et, med konstruksjonen om det nysgjerrige bygdedyret som en tilsvarende positiv dimensjon ved det vesle lokalsamfunnet i Kirkenes, fremhever informantene det doble rommet en finner i Kirkenes: bygdas trygghet og nærhet møter byens mangfold og diversitet. Kirkenes blir samtidig presentert som en internasjonal by og ”et knutepunkt” – beskrivelser som er vanligere for større byer nærmere kontinentet, og mindre vanlige brukt om byer på Kirkenes’ størrelse, med sine 3500 innbyggere (Danielsen og Lundberg, 2010). I dette doble rommet er informantene rede til å mobilisere på bakgrunn av stedshistorien og kroppsliggjorte erfaringer med internasjonale forhold som følge av å bo i et grensesamfunn.

6.4.2 ”Der æ komme fra så lar vi ikke folk så ute i kulda og frys”

Danielsen og Lundberg skriver at de mektigste plassmytene etterhvert blir til ”kollektive referanserammer i samfunnet som en kan basere seg på at alle kjenner til”. Plassmytene er med på å definere mennesker og plassene de er fra ved å ”smitte over på” de menneskene som bor der (Danielsen og Lundberg, 2010:121). En slik plassmyte som har ”smittet over” på måten en anser folkene som bor på plassen, er konstruksjonen av Kirkenesværing.

Informantene trekker i ulik grad på den eksplisitte forestillingen om ”Kirkenesværingen” som del av sine fortellinger om egen frivillighet, og utviser også ulik forståelse av Kirkenesværingen som type, eller som annerledes enn folk fra andre steder i Norge. Konstruksjonen Kirkenesværing fremsto ikke som en homogen størrelse i gruppa, det kom til uttrykk ulike meninger både om hvor ”riktig” stereotypien om Kirkenesværingen er, og hvor relevante karaktertrekkene som tilegnes stereotypen var for engasjementet som oppsto i RWTA²⁹. Nora identifiserer seg for eksempel i stor grad med fremstillingen av

---

²⁹ Ulike ideer om et sted kan komme til uttrykk som stereotypier, enten selvskrevne, eller stereotypier tilegnet av andre. Stedsstereotypier kan være både godhjertede og ondsinnede, og blir brukt i dagliglivet på både direkte og underforståtte måter. Sentralt ved en stereotypi er at den søker å fange ett eller flere trekk ved et sted eller en gruppe mennesker og forsterke disse, og dermed gi et karikert bilde av stedet eller menneskene derfra (Danielsen og Lundberg, 2010).

Kirkenesværingen som en åpen person, som del av et åpent folkeslag: ”Vi e jo et åpent folkeslag her oppe, vi i nord, ikke bare i Kirkenes, men i hele Nord-Norge, vi e jo sånn.”

Det å være åpen trekkes nok en gang frem som et sentralt trekk som knyttes til det å bo i Kirkenes. Åpenhet fremgår som noe selvsagt for Nora idet hun sier ”vi e jo sånn”. Der Nora og Silje mente at det nok var en sammenheng mellom å være nordlending og å møte fremmede med åpne armer, er Marianne mindre parat til å forklare egen frivillighet med den stereotypiske Kirkenesværingen. Marianne mente og håpte at folk overalt i landet ville vært i stand til å utføre samme type engasjement som de frivillige i RWTA:

Men, det e klart at, mange vil kanskje si at vi e et litt anna folkeslag her oppe, som kanskje ikke e så veldig opptatt av etikette, eller – det e mange som mene det. Og som derfor mene at derfor kunne det skje her, at det blei gjort, at man ikke e opptatt av ka som e ”rett”, altså ”sånn kan man ikke gjøre”, og sånn. Men æ trur ikke det, æ trur at folk villa gjort det kor som helst.

Disse to ulike synspunktene er imidlertid ikke gjensidig utelukkende, og empirien gir ingen grunn til å konkludere at Nora og Silje *ikke* mente og håpte at folk fra andre steder ville respondert på samme måte, i protest mot utsendingene, som RWTA i Kirkenes gjorde.

Ordføreren blir igjen fremhevet som en karakter med ikke ubetydelig definisjonsmakt over stedet og folkene der. Det at ordførerens definisjoner presenteres som legitime av informantene, bidrar til å styrke tilstedeværelsen av integrasjonsperspektivet i deres fortellinger, som ble diskutert i forrige kapittel. Nora refererer et annet tilfelle hvor ordføreren gir en definisjon av Kirkenesværingen:

”... og plutselig sto hele Syria på dørstokken, og der æ komme fra så lar vi ikke folk stå ute i kulda og frys”

I sitatet gjengir Nora et eksempel på konstruksjonen av Kirkenes som et sted hvor innbyggerne ikke lar ”folk stå ute i kulda og frys”. Ordføreren som forlengelse av kommunen har altså bidratt både til å legitimere RWTAs handlinger, for å støtte deres opprør mot sentralmakten og for å kommunisere budskapet om et ”lokalt etos” og en felles stedsidentitet knyttet til Kirkenes eller Sør-Varanger som han er ordfører for.

Som vi så i fortellingene om ”svenskeongan”, Evakueringa og Balkankrigene, har Kirkenes’ relasjon til andre steder, både historisk og i nyere tid, blitt en sentral del av plassmyten. Dette

gir plassmyten om Kirkenes anstrøk av både tradisjonelle og moderne prosesser.

Tradisjonelle, ved at ferdsel over grensa historisk sett har vært en del av livet i Kirkenes, og moderne ved at globalisering bringer mennesker fra andre steder nærmere, her i forbindelse med konflikter fjernt fra Kirkenes i rom, og fjernt fra deltakerne i RWTA i tid (Giddens, 1990). Det tidsmessige avstanden blir imidlertid redusert ved måten historien gjenfortelles og plassmyten reproduseres mellom generasjonene. Jeg argumenterer for at informantene gir innblikk i hvordan løsrivelse av tid og rom og den tidsmessige og romlige rotfestingen i Kirkenes foregår som parallelle prosesser. Selv om påvirkning ”utenfra” er en sentral del av det som kjennetegner modernitet og globalisering, er det likevel slik at de aktuelle relasjonene til andre steder i Kirkenes har lange historiske røtter som dermed også inkluderer dimensjonen tid (Giddens, 1990).

6.5 Motiverende faktorer

Informantene komplementerer narrativet om strukturelle historisk-geografiske påvirkningsfaktorer for sitt engasjement med mer subjektive oppfatninger om hva som var riktig å gjøre i møte med flyktninger som skulle returneres i tretti minusgrader potensielt til krigsrammede områder. Først vil jeg diskutere hvordan et sammensatt bilde av moral, som kombinerer arbeidssolidaritet, internasjonal solidaritet og kristenmoral, var motiverende for informantene, og at noen av dem trekker fram yrkesvalg som del av forklaringen på sin motivasjon.

6.5.1 Et moral-solidarisk imperativ

Om hva han tror har motivert de andre frivillige sier Magne ”Det e medmenneskelighet, rett og slett”. Det å ”være et medmenneske” kan være en kombinasjon av det som har blitt kalt verdigrunner og selvaktelsesgrunner av Wollebæk og kolleger (2015). Å være et medmenneske i betydningen å hjelpe andre i nød kan være et gode i seg selv, og handlinger orientert mot å være et medmenneske kan oppleves som egennyttige i den forstand at det føles godt å gjøre noe som er objektivt bra. Å være et medmenneske relateres til selvaktelsesgrunner i den grad den frivilliges selvfølelse påvirkes av hvilke handlinger man utfører, og for Magne har det å være et medmenneske vært en viktig del av arbeidet for flyktninger på samme måte som det var det i arbeidet for arbeiderne.

For Silje spilte tidligere erfaring med internasjonal solidaritet en rolle i å bli motivert av å gjøre noe viktig i den forstand at hun tidligere hadde hatt opplevelse av å kunne utrette noe.

Hun viser til at flere hadde opplevelsen av å ”måtte gjøre noe” når det kom 5000 flyktninger over grensa til Kirkenes, og det å ”måtte hjelpe” fremstår delvis som en forestilt normalitet for Silje, all den tid hun mener opplevelsen hun selv hadde deltes av flere.

Og det å oppleve å ha vært ute i verden og hjelpe til og sett ka det kan gi både for dem og for mæ, å hjelpe til, så kjente æ veldig at ”æ må gjør nåka”, når vi plutselig fikk rundt 5000 flyktninga i løpet av ganske kort tid, over den lille grensa her. Så trur æ vi var flere som kjente på det samme at ”okei, vi må gjør noe. Vi kan ikke bare sitte og se på at det skjer noen hundre meter eller sånn fra oss.

Silje har som sagt bidratt med frivillig arbeid internasjonalt, og hennes tidligere frivillighet har bidratt til å reprodusere ønsket og viljen til å jobbe frivillig ettersom hun har ”sett ka det kan gi både for dem og for mæ, å hjelpe til”. Gjennom tidligere organisasjonsdeltakelse har hun utviklet et refleksivt forhold til egen frivillighet. Informantene trekker altså frem både verdifunderte grunner, som interesse for saken og referanser til politiske verdier, og ønsket om å gjøre noe viktig for andre mennesker, altså solidaritet, som viktig for at de opplevde det som imperativt at de ”måtte” gjøre noe. Opplevelsen av å kunne utrette noe viktig nevnes også, men det er i mindre grad det at saken er *viktig* som vektlegges, mer at det er *riktig*, jamført ”den sosialt ansvarlige borger” (Sakslind og Skarpenes, 2014).

Religiøse faktorer er stort sett ikke tilstedeværende i gruppa, og Marianne forteller at det ikke har vært et tema i gruppas samtaler. Hun forteller imidlertid at hun selv nok er motivert av sin religiøse oppfatning av nestekjærlighet, men plages ikke av at ”det e nok bare æ i gruppa som har glorie, hehe”, fordi det i gruppa har vært stor aksept for subjektive motivasjonsgrunnlag. Mariannes ”glorie” gir assosiasjoner til ”den gode samaritan”, som motiveres av kristen-humanistiske verdier (Sakslind og Skarpenes, 2014). Vi ser dermed at det er noen fellestrekk som forener informantenes beretninger om motivasjon, samtidig som det er flere nyanser. Det viktigste synes å være å gjøre hverdagen bedre for andre og handle på magefølelse, ved å være ”en god samaritan” eller ”ansvarlig samfunnsborger”, heller enn at deltakerne har klar arbeidsdeling og adskilte arbeidsoppgaver (Sakslind og Skarpenes, 2014).

Moral nevnes ikke eksplisitt av noen av informantene, men et felles moral-solidarisk imperativ forener deres historier om motivasjon. Heri inngår både det kristen-moralske imperativet som en informant forteller om, det arbeidersolidariske, og opplevelsen av internasjonal solidaritet. *Det imperative* kommer til uttrykk gjennom formuleringer om at det var noe de ”måtte” gjøre, så som: ”så kjente æ veldig at ”æ må gjør nåka””, ”okei, vi må gjør

noe. Vi kan ikke bare sitte og se på at det skjer noen hundre meter eller sånn fra oss”, ”vi må gjør nåkka”, og ”ka gjør vi, vi må gjør nå”, ”Noen må jo si nåkka, noen må gjør nåkka – VI må gjør nåkka, ka kan vi gjør?”, og ”Æ må fær ned i Vestleiren, æ må gjør nå, æ sett mæ foran bussen om så, det her e ikke greit”.

6.5.2 Diskusjon av moderne, selvrefleksive motiver for frivillighet

De seks frivillige som ble intervjuet i arbeidet med denne oppgaven har ulik erfaring med frivillig arbeid fra før 2015, og dekker hele spekteret av frivilligerfaring fra det å ha vært aktiv i flere ulike organisasjoner fra ungdomstida, til det å aldri ha vært frivillig før. Alle informantene har enten mye organisatorisk-politisk erfaring, eller et omsorgsyrke.

Marianne fremhever det å jobbe i et omsorgsyrke som nært tilknyttet det å bry seg, eller at det ikke er tilfeldig at man bryr seg om andre mennesker om man jobber i omsorgsyrke: ”Æ tenke at det e jo ikke tilfeldig kanskje at man har omsorgsyrka, æ vet ikke, æ trur egentlig ikke at det e tilfeldig”. Her vektlegger hun betydningen av å tilhøre en spesiell yrkesgruppe, som er en del av ”den biografiske referansen”. Hun sikter til omsorg som en egenskap medlemmer av denne yrkesgruppen gjerne har.

Magne har tidligere erfaring fra fagforeningen, og trekker det frem som bakgrunn for hvorfor han mener solidaritet er viktig.

Æ komme fra en gruveindustri, kor æ ikke har jobba med no menneska, hehe, i den forstand, anna enn at æ har vært veldig engasjert i fagbevegelsen, og der har æ jo virkelig fått se ka solidaritet betyr.

Fagbevegelsen og arbeidssolidariteten som Magne fikk erfare i Nordens Klippe har bidratt til å sette solidaritet høyt på agendaen hans, som i motsetning til flere av de andre informantene ikke har erfaring fra et omsorgsyrke. Tidligere har det for han vært viktigst med solidaritet for arbeidere, men han har anlagt et repertoar for å handle på bakgrunn av solidaritet med andre grupper som ikke kjennetegnes først og fremst ved arbeiderkategorien, som i dette tilfellet flyktninger.

Så æ vil jo si at engasjementet mitt i den her flyktnings situasjonen bunne nok også en del ut fra den lærdommen og den kompetansen æ har opparbeida meg gjennom fagbevegelsen gjennom flere år. (...) det e solidaritet, min interesse for å ivareta arbeiderane sine interessa.

Gruppe-basert identitet har derfor tidligere spilt en rolle for Magnes frivillige engasjement, og ettersom han trekker på erfaringer fra sitt tidligere engasjement som bakgrunn for sitt arbeid i RWTA, blir det ikke dekkende å si at Magne ikke handler på bakgrunn av den biografiske referansen som er hans individuelle utgangspunkt. Gruppebaserte identiteter, som for eksempel stedsidentitet, arbeidssolidaritet og yrkesgruppe fortsatt er betydningsfulle for medlemmene i RWTA. Jeg mener at Hustinx og Lammertyn (2003) ikke tilbyr en dekkende forklaring av de frivilliges motivasjon for frivillighet.

Hustinx og Lammertyn argumenterer som sagt for det første for at kollektive biografiske referanser, som klassetilhørighet, er mindre viktig for frivillighet i det moderne, og for det andre at ”individuelle biografiske trekk” blir viktigere. Dette må ses i lys av hva moderniteten påstås å innebære for individet: et økt fokus på selvrealisering og hvilke muligheter som finnes der ute for å forfølge egeninteresse og fullbyrde det selvrefleksive ”prosjekt meg” (2003:173). Jeg vil hevde at kombinasjonen av faktorene som har blitt analysert i dette og det foregående kapittelet, implisitt undergraver et eventuelt argument om at de frivillige i RWTA har latt seg motivere i overveiende grad av selvrefleksive motiver som ledd i et selvrealiseringsprosjekt. Basert på hvordan informantene kommuniserer en opplevelse av stedsidentitet i Sør-Varanger kommune, utkrystalliseres en historisk forankret, tradisjonsbasert forklaring på hvorfor medlemmene i RWTA handlet som de gjorde.

6.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å få frem hvordan informantene trekker på konstruksjoner av stedsidentiteten sin i forklaringene av sitt engasjement. Utviklingen av konseptet historisk motivert ad hoc-frivillighet er her foretatt for å fange opp sider ved for å fange opp sider ved handlingsrommet som informantene beskriver, og som tidligere er blitt lagt lite vekt på i teoretiske redegjørelser av grasrotbevegelser, frivillighet, eller stedsidentitet (Castells, 2012; Danielsen og Lundberg, 2010; Eimhjellen og Ødegård, 2016; Giddens, 1991).

Alle informantene trekker på geografisk nærhet som utslagsgivende for å hjelpe da Kirkenes plutselig var midt i begivenhetenes sentrum for flyktningssituasjonen vinteren 2016. De trekker også på elementer fra både eldre og nyere historie som del av sin fortelling om egen frivillighet, og på det å være fra Kirkenes, og gir uttrykk for at tidligere erfaring med flyktningehistorie i lokalsamfunnet er internalisert og kroppsliggjort. Summen av faktorene

som har blitt diskutert i dette kapittelet, stedsidentiteten i Kirkenes og historiens rolle, geografisk nærhet og det nysgjerrige byggedyret, utgjør den kollektive bevisstheten, plassmyten, som deles av informantene i dette utvalget.

Selv om det er flere variasjoner blant informantene hva gjelder utdanning og arbeid, familie og tidligere frivilligerfaring, er de i sine handlinger preget av elementer som inngår i et større strukturelt rammeverk. Heri inngår den spesielle krigshistorien i Kirkenes, og en idé om en bestemt væremåte tilknyttet stedsidentiteten i Kirkenes. Samtidig utfylles dette bildet av subjektive og individuelle nyanser mellom informantene. Pliktfølelse og det å gjøre noe viktig for lokalsamfunnet og andre mennesker kommer til uttrykk på forskjellige måter som imperativ for å handle. Jeg samler disse ulike uttrykkene for hvordan informantene mente at de ”måtte handle” i kategorien ”moralsk-solidarisk imperativ”, som er sammensatt av faktorene solidaritet, kristenmoral, omsorgskompetanse og det ”å være et medmenneske”. Denne følelsen presenteres sammen med en internalisert forståelse av et lokalt etos og at ”sånn gjør vi her”. Det lokale etoset er for informantene en forestilt normalitet i området i og rundt Sør-Varanger kommune. Med forestilt normalitet mener jeg at informantene presenterer eksplisitte forventninger om at også andre i lokalsamfunnet handler etter denne etikken. Summen av disse faktorene fremstår som sammenvevde, integrerte og kroppsliggjorte deler av informantenes kulturelle forståelsesrammer.

Gjennom analysen i dette kapittelet er jeg kommet til at Giddens’ teorier ikke fullt ut kan forklare de sosiale prosessene som var i spill i Kirkenes i 2016. Giddens beskriver at ”under modernitetens betingelser blir stedet i stigende grad et blendverk. Det innebærer at lokaliteter blir gjennomsyret av og formes gjennom sosiale påvirkninger fjernt fra dem” (Giddens, 1990), noe som ikke kan avvises ettersom flyktnings situasjonen i Kirkenes skyldes makropolitisk hendelser fjernt i geografisk rom, som internasjonale konflikter og krigen i Syria. Analysen viser at Giddens’ teori på noen områder bidrar til å gi mening til informantenes beretninger, mens andre elementer i mitt materiale usynliggjøres eller marginaliseres i Giddens teoretiske diskusjon. Makropolitisk hendelser fjernt i tid, slik som andre verdenskrig, lever som fortellinger erfart av enkeltpersoner og reproduisert av grupper i et lokalsamfunn over tid, og kommer til syne i informantenes beretninger. Disse historiske erfaringene påvirker hvordan informantene konstruerer sine forståelsesrammer og skaper moralske retningslinjer for hvordan de skal forstå og handle i samtiden (Bjerkli, 2000).

I neste kapittel ønsker jeg å summere opp hvilke konklusjoner jeg har trukket med utgangspunkt i mitt datamateriale, og diskutere hva jeg mener kan forklares og hva som ikke forklares ved hjelp av de anvendte teoriene.

Kapittel 7 Historisk motivert ad hoc-frivillighet

7.1 Innledning

I denne oppgaven har jeg analysert de frivillige aktørenes beretninger om egen frivillighet og forståelsesrammene de trekker på i sine fortellinger om egen organisering og motivasjon for arbeidet i RWTA. I dette avsluttende kapittelet vil jeg oppsummere de viktigste argumentene og funnene i oppgaven. Deretter vil jeg diskutere funnene opp mot teorier jeg har brukt, drøfte styrker og svakheter ved oppgaven og hvilke implikasjoner jeg mener funnene kan ha. Sist vil jeg peke ut videre forskningsmuligheter.

Tittelen på oppgaven og på dette kapittelet favner om de sentrale spenningene i denne oppgaven og mitt viktigste funn, nemlig at informantene gir uttrykk for en refleksiv tilnærming til organisering av engasjementet sitt, samtidig som de forstår sin egen frivillighet som motivert av tradisjonelle størrelser i konteksten de lever i. Jeg mener denne typen frivillighet ikke har blitt viet tilstrekkelig oppmerksomhet i tidligere teori, og dette er grunnen til at jeg presenterer oppgavens konklusjon som en presisering av begrepet ”historisk motivert ad hoc-frivillighet”.

Dette begrepet har jeg forsket frem fra empirien i denne casestudien, informert av tidligere forskning og teori. I utforskningen av RWTAs frivillighet langs kontinuumet moderne-tradisjonell forventet jeg i utgangspunktet at casestudien i større grad ville vektlegge den moderne enden av kontinuumet. Jeg forventet at oppgaven ville innebære studiet av selvrefleksive frivillige i en moderne ad hoc-organisasjon som benyttet seg av sosiale medier for å få gjennomslag. Empirien fra casestudien vektla i større grad enn forventet den tradisjonelle enden av kontinuumet. Informantene forstår sin egen frivillighet som i høy grad situert i den geografiske og historiske konteksten i Kirkenes, hvor den lokale flyktningehistorien er noe de har fått ”inn med morsmelka”. Informantenes forståelsesrammer fremstår som et bindverk av hendelser gjennom historien hvor grensesamfunn og nærhet til de fremmede, kroppsliggjorte historier om å være flyktning og det å hjelpe flyktninger er integrerte deler av stedsidentiteten som ledsager plassmyten om Kirkenes.

Dualiteten i begrepet om historisk motivert ad hoc-frivillighet speiler den dualiteten jeg mener kommer frem i informantenes fortellinger. RWTA var historisk motivert ved at informantenes bevissthet om historien på en spesiell måte kunne utløse ad hoc-frivillighet for flyktninger. Ad

hoc-frivilligheten var på sin side gjort på en moderne måte og informantene beskriver selvrefleksive relasjoner både til de andre frivillige og egen frivillighet.

RWTA mobiliserte på bakgrunn av verdier som gjerne går igjen i nasjonalistiske mobiliseringsforsøk,³⁰ det bestandige, det historiske, «sånn er vi her». RWTA brukte imidlertid disse størrelsene til å forklare hvorfor de mente det var riktig å være åpne. De frivillige i RTWA reproducerer en kollektiv identitet ved å kommunisere en kontekstuell situert forståelse av Kirkenesværingene som åpne og inkluderende, som tilhørende en plass ”kor vi ikke lar folk stå ute og frys”, men hvor den fremmede blir invitert inn. Plassmyten som presenteres av informantene orienteres omkring nettopp grensesamfunnet hvor annerledeshet og utenforskap inngår som en del av den forestilte normaliteten. I Kirkenes er den fremmede en del av normalen ved å være grensesamfunn og et ”gjennomtrekksområde”. Mangfold presenteres som en bestandig og verdifull del av det som ”gjør plassen til det den er”. Denne forståelsen av mangfold synes å være fundert i den kollektive hukommelsen om å ha hjulpet og å ha trengt hjelp som flyktning som har blitt kroppsliggjort som en slags historisk ryggmargsrefleks.

7.2 Diskusjon av empiri-teori-relasjon og moderniseringsteoriens rekkevidde

Jeg erfarte at perspektivene på moderne og refleksiv frivillighet har kunnet gi mening til mange av nyansene i empirien. I analysen fremgår det at en refleksiv frivillighet opplevdes både muliggjørende og begrensende for informantene. Muliggjørende, ved at fleksibel organisering åpner for at de frivillige selv kunne prege RWTAs arbeid, og delta også i andre initiativ. Begrensende ved at det opplevdes krevende og stundom hindrende med manglende kontinuitet og forutsigbarhet i arbeidet. Informantene gir uttrykk for litt ulike forståelser av organisasjonsstrukturen de skulle gjøre frivilligheten sin innenfor. Dette er det tydeligste tilfellet av at tidligere frivilligerfaring utgjorde en forskjell i denne casestudien.

Studien viser også at moderniteten bringer sammen individer som ellers ville vært adskilt av tid og rom og holder disse ansvarlige overfor hverandre (regjeringen, flyktninger fra andre land), som kanskje det mest åpenbare eksempelet på hvordan modernitetens konsekvenser gir seg utslag i frivillige initiativ som RWTA. Informantenes utsagn viser hvordan

---

³⁰ Identitet har ofte blitt diskutert i samme åndedrett som nasjonalitet, som ofte har blitt portrettert som en moderne størrelse, flytende av natur og gjerne skapt for å oppfylle et politisk-instrumentelt formål (Guibernau, 1999).

ansiktsforankrede forpliktelser endrer både persepsjonen av og handlinger som konsekvens av en komplisert makropolitisk krise som flyktnings situasjonen. Giddens' begrep om "ansiktsforankrede forpliktelser" bidrar til å trekke fram nyanser i empirien knyttet til diskusjonen av løsrivelsesmekanismer tilknyttet tid-rom. Informantene vektlegger hvor viktig nettopp geografisk nærhet har vært for å generere sosial nærhet, både for egen frivillighet, og for andre i lokalsamfunnet. Uttrykket passer godt til beskrivelsen som Silje gir av det å ha kontorer like ved transittmottaket Fjellhallen, og hvordan hun mente at mangelen på ansiktsforankrede forpliktelser for enkelte av regjeringsmedlemmenes del bidro til mer sosiale vedtak.

Å benytte Hustinx og Lammertyns' videreutvikling av den refleksive frivilligheten ga gode knagger å henge analysen av gruppas organisering på. Giddens' moderniseringsteori bidrar til å forstå informantenes beretninger om egen frivillighet som reflektiv, ved at de er løsere og mindre formelt organisert enn tidligere og at det er løsere bånd som knytter de frivillige sammen. Frivilligheten i denne casestudien er organisatorisk sett løsrevet, fleksibel, og reflektiv. Deltakerne i RWTA deltar i ulike initiativ over kortere perioder av gangen, de har et enkeltsaksfokus, er løst og uhierarkisk orientert og møtes på sosiale medier heller enn på et fast møtelokale til et fast tidspunkt. Begrunnelsen om at minkende politisk deltakelse i moderniteten skyldes økt individualisering og ønsker om selvrealisering, som gjør det mindre fruktbart for individer å jamstille egne ønsker med et politisk program og tenke at både individuelle og politiske mål kan oppnås om man samarbeider som parti, passer ikke i denne casestudien. I RWTA bidrar enkeltsaksorienteringen til å forene frivillige med ellers ulike oppfatninger og politiske meninger. Kollektiv handling er fortsatt et virkningsfullt virkemiddel.

Det faktum at individet har flere valgalternativer i moderniteten kunne gi grunn til antagelser om at en foretar andre valg basert på andre begrunnelser enn tidligere. Et større spekter i mulige valgalternativer *trenger* imidlertid ikke å medføre at aktører fatter beslutninger om sosial handling på andre vis enn tidligere. Et viktig poeng i individualiseringstenen er imidlertid at de frivillige i Kirkenes i teorien kunne *valgt* ikke å handle, og begrunnet det med at aktivist-geskjeft ikke passet inn i deres livsstil, at det er lettere å vise sympati slik som mange andre gjør: ved å trykke like på Facebook (Giddens, 1997; Eimhjellen, 2014).

Forskningsdesignet i denne oppgaven har fulgt en oppfordring fra Giddens, nemlig at man må

forstå at "the time-space co-ordination of social activities means studying the contextual features of locales through which actors move in their daily paths and the regionalization of locales stretching away across time-space" (Giddens, 1984:286).

Det er altså flere elementer som lar seg belyse ved hjelp av Giddens. Teorien om moderne reflekssive frivillige avviker imidlertid fra empirien når det kommer til å forklare de frivilliges motivasjon. Giddens diskuterer i liten grad at individer i senmoderniteten kan motiveres til sosial handling av en kombinasjon av moderne virkemidler, og tradisjonelle og kontekstuell rotfestede elementer. Informantene gir uttrykk for blandede motivasjoner for handling. På den ene siden er det reflekssivt frivillige individet tilstede i fortellingene deres om hvordan de tenkte om organiseringen sin; at det var viktig for gruppa å holde på fleksibiliteten ved å være løst organisert, å kunne handle raskt, å ikke ha noen overordnet å svare til. På den andre siden vektlegger de summen av de historisk-geografiske faktorene jeg har diskutert, og det blir tydelig at kontekst og plassmyten om lokalsamfunnet og det moral-solidariske imperativet, fungerte som trigger for frivillig handling for flyktingene. Disse funnene står i kontrast til modernitetsteoriens argument om at gamle solidariske bånd reduseres i betydning i moderniteten.

Med utgangspunkt i denne casestudien, blir det mindre relevant å si at tidligere kilder til solidaritet visner i senmoderniteten, ettersom informantene melder om styrke i gamle solidariske bånd. Informantene informerer om moral-solidariske imperativ som arbeidssolidaritet og kristen-moral som viktige motivasjonsfaktorer for dem. Individet hos Giddens internaliserer riktignok også tidligere hendelser i fortellingen om seg selv (Giddens, 1991:54), men med utgangspunkt i hvordan informantenes forståelsesrammer i dette caset synes å være eksplisitt fundert i den geografiske konteksten, virker det irrelevant å si at betydningen av lokalitet har visnet. Selv om frivillighet kan være tuftet på selvrealisering, kom ikke dette frem i intervjuene i dette caset. Det trenger imidlertid ikke å bety at selvrealiseringsmotiver *ikke* var en del av informantenes motivasjon. Ettersom jeg kun har data om hva deltakerne kommuniserte, kan fraværet av "selvrealiserende" elementer i beretningene si noe tentativt om at slike motiv ikke anses som legitime av RWTAs medlemmer.

Goffmans rammebegrep ga meg et redskap for å kunne utforske aktørenes perspektiver, og på en meningsfull måte diskutere hvordan deltakerne i RWTA selv ga mening til frivilligheten sin. Innsikter i informantenes kulturelle forståelsesrammer, bidro for min del til å belyse hvordan informantene forsto frivilligheten sin ut fra den konteksten de lever sine hverdagsliv i og gjorde frivilligheten i. Jeg opplevde det som fruktbart at Giddens har latt seg inspirere av Goffman i utviklingen av egne teorier, ettersom det er mulig å gjenkjenne elementer av tankegodset som går igjen, så som handlingsforståelsen til Giddens som i likhet med Goffmans handlingsforståelse vektlegger hvordan individer handler refleksivt, og at subjektiv mening kan påvirke strukturen (Cassell, 1993; Ritzer, 2005). Giddens har riktignok kritisert Goffman for manglende redegjørelse for *motivasjon* for handling (1984:xxiv).

For å diskutere gruppas motivasjon for handling har det vært nyttig å supplere innsikter fra Giddens, Hustinx og Lammertyn og Goffman med forståelser av plassmyten, moral og sosial tillit. Jeg argumenterer for at integrasjonsperspektivet og den sosiale tilliten, slik dette ble kommunisert av informantene, hadde betydning for aksjoner som bilaksjonen fordi informantene hadde tillit til rettstaten ved at de så for seg at sivil ulydighet ville komme til å bli behandlet rettferdig, og at rettighetene til ”aksjonistene” blir ivaretatt selv om de begikk et lovbrudd (Rothstein, 1999). De anvendte teoriene har vært fruktbare for å diskutere dynamikk og kompleksitet i denne case-studien. Kombinasjonen av sosial bevegelsesteori med sivilsamfunnsperspektivet ga et mer fyldig og riktig bilde av RWTA enn jeg ville fått ved å bare bruke ett av disse.

7.3 Hva oppnådde RWTA og hvor går veien nå?

Informantene opplever at de lyktes i å få stoppet utsendingene og i å få på plass realitetsbehandling av alle asylsøknadene til flyktingene som hadde kommet over grensepunktet ved Storskog. De opplevde at de bidro til å sette opplevd urett og menneskerettighetsbrudd på den nasjonale – og internasjonale – agendaen. Dette gjorde de ved å trekke så mye oppmerksomhet mot saken at returene over Storskog ble stanset etter 21. januar 2016. Medlemmene i RWTA fremhever i liten grad at det var nødvendig med forutgående organisasjonserfaring for å få gjennomslag. RWTA fikk asylpolitisk hjelp fra NOAS og andre hjelpeorganisasjoner blant annet via Facebook-gruppen, som inviterer til spørsmålet om moderne hjelpemidler og evne til å overkomme tid-rom-sillet ved hjelp av internett, kan kompensere for tidligere erfaring. Det kan ikke dataene mine si noe om.

En innvending mot at RWTA kan analyseres som et empirisk eksempel på at frivillig organisering i moderniteten blir mer refleksiv, er at RWTA er i oppstartsfasen, og derfor ikke har etablert formelle hierarkisk-organisatoriske strukturer *ennå*. Fra da dette prosjektet ble påbegynt til det slutføres har det skjedd til dels store endringer internt i organisasjonsstrukturen hos RW. På landsbasis har det som sagt vært en utvikling i RW-nettverket hva gjelder organisering. Sætrang diskuterer kort dette aspektet i sin rapport, og viser til nettopp utvikling i retning av mer formaliserte strukturer, registrering i Brønnøysundregistret og lignende blant andre nettverk i RW. Det er imidlertid lite trolig at dette vil skje med RWTA all den tid den ble etablert for å være en aksjonsgruppe, og aksjonsgruppas "raison d'être" var å kunne "poppe opp når det trengs", ikke å bli et etablert lokallag med fokus på sivilsamfunnsoppgaver som velferdsproduksjon og sosial integrasjon (Eimhjellen og Ødegård, 2016; Sætrang, 2016).

7.4 Styrker og svakheter ved studien, og forslag til videre forskning

En mulig svakhet ved oppgaven er at den søker å inkludere flere teoretiske perspektiv enn det en masteroppgave greier å romme. Jeg vil likevel argumentere for at alle de teoretiske perspektivene har bidratt med nødvendig dybde til analysen og til å belyse aspekt som de andre perspektivene ikke har belyst. I tillegg kan oppgaven kritiseres for å trekke ambisiøse slutninger på basis av et lite utvalg. Jeg har imidlertid ikke forsøkt å uttale meg om forhold jeg ikke har dekning for, og å holde analysen strengt til det jeg har data for å si noe om, altså organiseringen og motivasjonen for frivilligheten RWTA, slik det forstås av deltakerne i RWTA. Videre har jeg viet mye plass til utdrag fra datamaterialet, for at leseren skal kunne følge slutningene jeg trekker med utgangspunkt i dette, og selv vurdere gyldigheten av disse.

For å utforske overførbarheten til begrepet om historisk motivert ad hoc-frivillighet er det nødvendig med videre forskning. Ved å gjennomføre en komparativ analyse av RWTA i Kirkenes og et case av ad hoc-frivillighet i et annet grensesamfunn med lignende historisk-geografisk kontekst, vil en kunne finne ut om begrepet har gyldighet utenfor den konteksten begrepet oppsto i. Mulige case i en slik komparasjon kunne være et område hvor levd flyktningeerfaring har satt sitt preg på stedet og den kollektive hukommelsen til innbyggerne der. For eksempel grenseområder på Balkan som har erfaring med ferdsel over grensa til nabolandet og som selv har erfaring med å være på flukt eller med å ta imot flyktninger, som for eksempel i Hellas-Makedonia (Nitsiakos et al., 2008).

Litteraturliste

- Alasuutari, Pertti, Bickman, Leonard og Brannen, Julia (2008) *The SAGE Handbook of Social Research Methods*, London, SAGE.
- Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjar (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*, Oslo, Tano Aschehoug.
- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, Verso.
- Aurdal, Marianne (2016) Hvem, hva, hvor. *Dagbladet*. (Internett), 1. januar. Tilgjengelig fra <http://www.dagbladet.no/kultur/hvem-hva-hvor/60161053> (Lest 15.3.17).
- Baker, Sarah Elsie og Edwards, Rosalind (2012) How many interviews? (Upublisert). National Centre for Research Methods.
- Bauman, Zygmunt (2000) *Savnet fellesskap*, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Benford, Robert D. og Snow, David A. (2000) Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*, 26,(1) 611-639.
- Berger, Peter L. og Luckmann, Thomas (1966) *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City, N.Y., Anchor Books.
- Berntsen, Wenche (2010) Nord-Norge som studentregion - En undersøkelse blant studenter i Nord- Norge og avgangselever i sør i Norge. Synovate Norge, Universitetet i Tromsø.
- Berntzen, Lars Erik (2011) Den eksistensielle trusselen: En sosiologisk studie av politisk motstand mot islam, muslimsk kultur og innvandring til Norge. *Sosiologisk Institutt*. Bergen, University of Bergen.
- Bistandsaktuelt (2015) «En overveldende flyktningkrise» Oslo, Norad. (Internett) Tilgjengelig fra <http://www.bistandsaktuelt.no/nyheter/2015/gjennom-naloyet/> (Lest 26. april 2017).
- Bjerg, Ole (1997) *Latter: Erkendelse og kommunikation*, København, Sociologisk Institut Københavns Universitet.
- Bjerkli, Bjørn (2000) Konfliktunvikelse eller konfrontasjon i sjøsamiske samfunn? Om forming av lokale etos. I Mathisen, Stein R. (red.) *Kulturens materialisering: Identitet og uttrykk*. Bergen, Program for kulturstudier, Norges forskningsråd, Høyskoleforlaget, s.155-177.
- Blaikie, Norman W. H. (2010) *Designing Social Research. The Logic of Anticipation*, Cambridge, UK; Malden, MA, Polity Press.
- Bobel, Chris (2007) 'I'm not an activist, though I've done a lot of it': Doing Activism, Being Activist and the 'Perfect Standard' in a Contemporary Movement. *Social Movement Studies*, 6,(2) 147-159.
- Buekens, Filip A. I. og Boudry, Maarten (2011) The Epistemic Predicament of a Pseudoscience: Social Constructivism Confronts Freudian Psychoanalysis. *Theoria: A Swedish Journal of Philosophy*, 77,(2) 159-179.
- Burnham, Walter Dean (2016) Breitbart, Steve Bannon and Donald Trump Against the World. *LSE Blogs*. London School of Economics. Tilgjengelig fra: <http://bit.ly/2eM0FnV> (Lest 29. mars 2017).
- Calhoun, Craig (2012) *Contemporary Sociological Theory*, Chichester, Wiley-Blackwell.
- Cassell, Philip (1993) *The Giddens Reader*, Hampshire, Macmillan.
- Castells, Manuel (2012) *Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age*, Cambridge, UK; Malden, MA, Polity Press.
- Cox, Laurence og Nilsen, Alf Gunvald (2014) *We Make Our Own History. Marxism and Social Movements in the Twilight of Neoliberalism*, London, Pluto.
- Danielsen, Hilde og Lundberg, Kjetil G. (2010) Nærmiljø og plassmyter: Sentrum og drabantby mellom mangfold og trygghet. *Sosiologisk tidsskrift*, 18,(2) 115-136.

- della Porta, Donatella og Diani, Mario (2006) *Social Movements: An Introduction*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Diani, Mario (1992) The Concept of Social Movement. *The Sociological Review*, 40,(1) 1-25.
- Durkheim, Émile (1964) *The division of labour in society*, New York, The Free Press.
- Edwards, Michael (2005) *Civil society*, Cambridge, Polity press.
- Edwards, Michael (2011) *The Oxford handbook of civil society*, New York, Oxford University Press.
- Eimhjellen, Ivar (2013) Internet communication: Does it strengthen local voluntary organizations? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 43,(5) 147-176.
- Eimhjellen, Ivar Sognnæs (2014) *From face-to-face to Facebook? : web technologies in Norwegian civil society*, Bergen, University of Bergen.
- Eimhjellen, Ivar og Ødegård, Guro (2016) Klima og Migrasjon: To casestudier av sivilsamfunnsorganisering i ei ny tid. Oslo, Bergen, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fallding, Harold (1991) The Consequences of Modernity (Review). *Social Forces*, 70,(2) 529-532.
- Fangen, Katrine og Sellerberg, Ann-Mari (2011) *Mange ulike metoder*, Oslo, Gyldendal akademisk.
- Fenton, Steve (2010) *Ethnicity*, Cambridge, Polity Press.
- Fladmoe, Audun, et al. (2016) Nordmenns bidrag i flyktnings situasjonen 2015/2016. Oslo/Bergen, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Flyvbjerg, Bent (2001) *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry fails and how it can count again*, New York, Cambridge University Press.
- FN (2017) Flyktnings situasjonen i verden. FN.no.
- Folkestad, Bjarte, et al. (2015) Frivillig innsats i Norge 1998-2014. Kva kjenneteiknar dei frivillige og kva har endra seg? Bergen/Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Folkestad, Bjarte og Mjelde, Hilmar Langhelle (2016) Varierer aktivt organisasjonsmedlemskap etter kommunale kjennetegn? Bergen/Oslo, Institutt for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Geertz, Clifford (1973) *The interpretation of cultures : selected essays*, New York, Basic Books.
- Giddens, Anthony (1976) *New Rules of Sociological Method. A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, New York, Basic Books.
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society: Introduction of the Theory of Structuration*, Cambridge, Polity Press.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*, Stanford, California, Stanford University Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Stanford, Calif., Stanford University Press.
- Giddens, Anthony (1997) *Modernitetens konsekvenser*, Oslo, Pax.
- Giddens, Anthony (2011) *Runaway World*, London, Profile.
- Glaser, Barney G. og Strauss, Anselm L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory. Strategies for Qualitative Research*, New York, Aldine De Gruyter.
- Goffman, Erving (1974) *Frame analysis. An Essay on the Organisation of Experience*, New York, Harper & Row.
- Grønn, Atle (2007) Russisk i verden. I Trandum, Beate og Bjerkeng, Marit (red.) *Fokus på språk*. Halden.
- Gubrium, Jaber F. og Holstein, James A. (2003) *Postmodern interviewing*, Thousand Oaks, California; London, SAGE.

- Guibernau i Berdún, M. Montserrat (2013) *The Identity of Nations*, Oxford, Wiley.
- Guibernau, Montserrat (1999) *Nations without States. Political Communities in a Global Age*, Oxford, Polity.
- Guibernau, Montserrat (2013) *Belonging: Solidarity and Division in Modern Societies*, Cambridge, Polity.
- Hall, Stuart, et al. (2006) *Modernity: An Introduction to Modern Societies*, Malden, MA, Blackwell.
- Haraway, Donna (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14,(3) 575-599.
- Hellstad, Victoria (2010) *"Nordlendinger uønsket": En studie av nordnorsk identitet i møte med Oslo*, Oslo, DUO, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet Oslo.
- Hernes, Gudmund og Knudsen, Knud (1990) *Svart på Hvitt: Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*, Oslo, FAFO.
- Hernes, Gudmund og Knudsen, Knud (1997) *National Identity and Xenophobia: Exploring Scandinavian Patterns*, Oslo, Scandinavian University Press, 1997.
- Husserl, Edmund (1970) *The crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy*, Evanston, Northwestern University Press.
- Hustinx, Lesley og Lammertyn, Frans (2003) Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14,(2) 167-187.
- Justis og beredskapsdepartementet (2012) *G-09/2012 – Ikrafttredelse – endring i utlendingsforskriften – plikt til å inneha Schengenstandardisert oppholdskort, grenseboerbevis mv.*, Oslo, fra [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/g-092012-ikrafttredelse--endring-i-utle/id696625/?q=avtale om grenseboerbevis](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/g-092012-ikrafttredelse--endring-i-utle/id696625/?q=avtale+om+grenseboerbevis).
- Khamis, Sahar (2011) Cyberactivism in the Egyptian Revolution: How Civic Engagement and Citizen Journalism Tilted the Balance *Arab Media & Society*,(14) 1-37.
- Khamis, Sahar (2013) *The Role of the Media in Arab Transitions: How "Cyberactivism" is Revolutionising the Political and Communication Landscapes*. Barcelona, European Institute of the Mediterranean.
- Kjøllefjord, Historielag (1994) *Brenning og evakuering høsten 1944: Lebesby kommune*, Oslo, Kjøllefjord historielag.
- Kornberg, Kristin (2015) Her stoppes flukten til Vest-Europa (Internett). *Aftenposten*, 28. august. Oslo (Lest 26. april 2017).
- Kvale, Steinar (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Kveldsnytt (2015) Ungarn stenger grensa til Kroatia. NRK, 16. oktober (Lastet 26. april 2017).
- Langberg, Øystein Kløvstad (2015) Flyktingene nekter å la seg stanse av Ungarns piggrådgerde (Internett). *Aftenposten*, 28. August. Oslo (lest 26. april 2017).
- Layder, Derek (1998) *Sociological practice: Linking theory and social research*, London, Sage Publications Ltd.
- Lorentzen, Håkon (2007) *Moraldannende kretsløp: stat, samfunn og sivil engasjement*, Oslo, Abstrakt.
- Lunde, Aage, Simonsen, Povl og Vorren, Ørnulf (1979) *Sør-Varangers Historie*, Kirkenes, Sør-Varanger kommune.
- Maslow, Abraham H. (2013) *A Theory of Human Motivation*, London, Merchant Books.
- Mathiesen, Thomas (1992) *Det uferdige: tekster om opprør og undertrykkelse*, Oslo, Pax Forlag.

- Mortensen, Terje (2001) Lille-Russland i Kirkenes. *Verdens Gang*, 30. juni. Tilgjengelig fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/russland/lille-russland-i-kirkenes/a/5404730/> (Lest 15. januar 2017).
- Mørk, Nina E. D. og Baklund, Kenneth (2015) *GI-13/2015 – Rask saksbehandling for asylsøkere som har hatt opphold i Russland, jf. utlendingsloven §§ 32 og 90*, Oslo, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/gi-132015--rask-saksbehandling-for-asylsokere-som-har-hatt-opphold-i-russland-jf.-utlendingsloven--32-og-90/id2468570/>.
- Nag, Gunnhild (2012) Forpliktande frivillighet. Når tradisjonell og moderne organisering møtast i dei frivilliges praksis. *Sosiologisk institutt*. Bergen, Universitetet i Bergen.
- Newton, Kenneth (2001) Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, 22,(2) 201-214.
- Nilsen, Thomas (2016) Border citizens with warm support to migrants in freezing cold. *The Independent Barents Observer*. Kirkenes.
- Nitsiakos, Vasil, et al. (2008) *Balkan Border Crossings: First Annual of the Konitsa Summer School*, Berlin, Lit Verlag.
- Olsen, Kjell (2010) *Identities, ethnicities and borderzones : examples from Finnmark, Northern Norway*, Stamsund, Orkana akademisk.
- Olsen, Kjell (2011a) Fefo, reinsdyr og andre vederstyggeligheter. Om urfolk, staten og finnmarkingene. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 22,(2) 116-133.
- Olsen, Kjell (2011b) Kvinner og menns fortellinger om den russisk-norske grensen. *Tidsskrift for Kulturforskning*, 10,(1) 5-18.
- Pedersen, Ole-Tommy (2016) - Dette er ikke mitt land. *Nordlys*. Tromsø.
- Piven, Frances Fox og Cloward, Richard A. (1979) *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail*, New York, Vintage Books.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York, Simon & Schuster.
- Rafaelsen, Rune (2015) Solidaritet i grenseland. *Aftenposten*, 9. november. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/Solidaritet-i-grenseland--Rune-Gjertin-Rafaelsen-21656b.html>. (Lest 4.3.17).
- Ragin, Charles C. og Becker, Howard Saul (1992) *What Is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*, New York, Cambridge University Press.
- Regjeringen (2016) *Storskog-instruks*, Regjeringen.no, fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks---rutiner-for-rask-handtering-av-personer-som-ankommer-over-norskrussisk-landegrense-storskog-uten-gyldig-visum-eller-annen-gyldig-innreisetillatelse-til-norge/id2474019/?q=storskog-instruks> (Lest 15. mars 2017).
- Ritzer, George (2005) *Encyclopedia of Social Theory*, Thousand Oaks, CA, Sage Publications.
- Rokkan, Stein (1987) *Stat, nasjon, klasse: Essays i politisk sosiologi*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Rothstein, Bo (1999) *Trust, Social Dilemmas, and the Strategic Construction of Collective Memories*, New York, Russell Sage Foundation.
- Sakslind, Rune og Skarpenes, Ove (2014) Morality and the Middle Class: The European Pattern and the Norwegian Singularity. *Journal of Social History*, 48,(2) 313-340.
- Schutz, Alfred (1962) *Collected papers*, The Hague, Nijhoff.
- Schutz, Alfred og Luckmann, Thomas (1973) *The Structures of the Life-World*, Evanston, Illinois, Northwestern University Press.
- Silverman, David (2011) *Interpreting Qualitative Data. A Guide to the Principles of Qualitative Research*, Los Angeles, Sage.

- Sivesind, Karl Henrik (2007) *Frivillig sektor i Norge 1997-2004: Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*, Oslo.
- Solhjell, Bård Vegar (2015) I fjor døde 3400 flyktninger i Middelhavet. Det er vår tids skam at vi aktivt holder oss på bekvem avstand fra denne uutholdelige lidelsen (Internett). *Aftenposten*, 2. Mars 2015. Tilgjengelig fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/I-fjor-dode-3400-flyktninger-i-Middelhavet-Det-er-var-tids-skam-at-vi-aktivt-holder-oss-pa-bekvem-avstand-fra-denne-uutholdelige-lidelsen-63138b.html> (Lest 26.4.17).
- Stokke Nilsen, Kari (2015) – Tidenes største flyktningkatastrofe i Middelhavet. 19. April. *NRK*. Oslo. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/urix/-tidenes-storste-flyktningkatastrofe-i-middelhavet-1.12317412> (Lest 26.4.17).
- Svensgaard, Pia og Heitmann, Jarle (2015) Mer folk-til-folk-samarbeid med Russland. The Norwegian Barents Secretariat.
- Swensen, Grete, et al. (2009) Kulturarv og stedsidentitet: Byers kulturmiljø i kryssilden mellom bevaring og utbygging. Oslo, NIKU.
- Syltevik, Liv Johanne (1993) Å ta de utforskede perspektiv. *Sosiologisk tidsskrift*, 1,(1) 51-68.
- Sætrang, Synne (2016) "Ikke bare en Facebook-gruppe": En case-studie av Refugee Welcome-nettverket i Norge. Bergen/Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Tocqueville, Alexis de (1835) *Democracy in America*, London, Saunders and Otley.
- Tomlinson, Chris (2016) Pro Migrant Volunteers Arrested For Trying To Sneak Deportees Away From Authorities. London, Breitbart.
- Tönnies, Ferdinand (1988) *Community & society*, New Brunswick, NJ, Transaction Books.
- UDI (2000) Årsrapport 1999. Om gjennomføringen av innvandrings-, flyktning- og integreringspolitikken. Oslo, Utlendingsdirektoratet.
- Vassenden, Anders (2008) Om å innlemme makronivået i mikrososiologiske studier. En sammenlikning av «grounded theory» og «extended case method». *Sosiologisk tidsskrift*, 16,(04) 323-339.
- Wara, Kalle (1984) *Nordpå: okkupasjonsminner fra Kirkenes-traktene*, Oslo, Falken.
- Weiss, Robert Stuart (1994) *Learning from Strangers. The Art and Method of Qualitative Interview Studies*, New York; Toronto, Free Press; Maxwell Macmillan Canada; Maxwell Macmillan International.
- White, Patrick (2009) *Developing Research Questions. A Guide for Social Scientists*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Wikan, Steinar (1980) *Kolonisering og bureising i Pasvikdalen*, Oslo, Tiden Norsk forlag.
- Wikan, Steinar (1995) *Grensebygda Neiden: Møte mellom folkegrupper og kampen om ressursene*, Stonglandseidet, Nordkalott-forlaget.
- Wikan, Steinar (2006) *Grubeforeningen Nordens klippe. Arbeiderkamp i Nord 1906-2006*, Oslo, Pax.
- Wollebæk, Dag (2016) Tillit under press. *Syn og Segn*, (Internett), 16,(3.) Tilgjengelig fra <http://www.synogsegn.no/artiklar/2016/utgaave-3-16/dag-wollebaek.aspx> (Lest 14. april 2017).
- Wollebæk, Dag, Sætrang, Synne og Fladmoe, Audun (2015) Betingelser for frivillig innsats. Bergen/Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Vedlegg

Vedlegg #1 Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Å møte fremmede i døra

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Bergen og jobber nå med den avsluttende masteroppgaven. I masterprosjektet mitt søker jeg å belyse holdninger til flyktningkrisen og enkeltpersoners møter med migrasjon i nærmiljøet sitt i en liten kommune i Finnmark. Jeg ønsker særlig å studere hva som motiverte personer til å bidra til organisasjonen Refugees Welcome to the Arctic. Masteroppgaven skrives ved Sosiologisk Institutt ved Universitetet i Bergen høsten 2016 og våren 2017.

Du blir bedt om å delta i dette prosjektet på grunn av din stilling i nærmiljøet ditt, og din geografiske nærhet til hendelsene på Storskog vinteren 2015-2016.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Du samtykker til å delta i et intervju omhandlende dine observasjoner og opplevelse av migrasjonen over grensa fra Russland høsten 2015. Intervjuet vil ha en lengde på ca 1 time, og tid og sted for intervjuet kommer vi frem til i fellesskap. Dine bidrag vil være essensielle for å belyse den menneskelige dimensjonen av det som en har kunnet lese om i avisene om Storskog. Spørsmålene vil derfor omhandle nærmiljøet ditt og hva som kjennetegner det, hvordan du opplevde at tettstedet ditt ble gjenstand for nasjonal oppmerksomhet, og hvilke tanker du har om håndteringen av situasjonen.

Jeg kommer til å ta notater mens vi prater og jeg tar opp intervjuet med en lydopptaker.

Jeg vil også samle inn informasjon fra andre informanter fra samme lokalmiljø, i tillegg vil jeg samle inn informasjon fra nasjonale og regionale medier og fra offentlige skriv og uttalelser.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun student og veileder vil ha tilgang til personopplysninger, som vil lagres adskilt fra øvrige data.

Dersom du tillater det vil din person ikke anonymiseres i den endelige oppgaven. Datamaterialet vil gjennomgå anonymisering, og dersom du ikke gir eksplisitt tillatelse til det, vil det ikke være mulig for tredjeparter å gjenkjenne deg via informasjonen som kommer frem i teksten.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15. mai 2017. Etter prosjektets slutt vil datamaterialet anonymiseres og personopplysninger og lydopptak slettes. Data skal lagres hos Norsk Senter for Forskningsdata (NSD), hvor det kun er ansatte hos NSD som har tilgang. Dataene vil være tilgjengelig for ettersyn av individer som søker om særskilt tilgang til det.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektansvarlig Evelyn Myrå Holmøy på telefonnummer +47 99 78 88 25 / e-post evelyn.holmoy@uib.no. Du kan også kontakte veileder Ann Elise Widding Isaksen på telefonnummer: +47 55 58 91 57 eller på e-post lise.isaksen@uib.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg #2 Intervjuguide

Intervjuguide ”Å møte fremmede i døra”

Bakgrunn	<ul style="list-style-type: none"> • Kor lenge har du vore med i RWTA? • Har du tidligare vore engasjert i frivilligt arbeid? • Har du tidligare holdt på med politisk arbeid?
Rekruttering	<ul style="list-style-type: none"> • Kan du fortella kort med dine egne ord ka det e gruppå jobbe med? • Kossen blei du med i aksjonsgruppå? • Kim va det som rekrutterte deg? • Va det flære i nettverket ditt som holdt på med lignande arbeid?
Motivasjon	<ul style="list-style-type: none"> • Hva har vært motivasjonen din for å delta i organisasjonens arbeide? • Er det mange som har den samme motivasjonen som du har? Hvorfor/hvorfor ikke, tror du? • Kjenner du selv noen som har vært flyktninger, enten i din familie eller naboer eller lignende? • Har du ofra mye for denne saken og for dette arbeidet? • E der nogen andre sakar du tenke du ville ha ofra like mye for?
Organisering	<ul style="list-style-type: none"> • Hadde dåkke i aksjonsgruppå møter ansikt te ansikt? • Kossen avtalte dåkke ka dåkke sko gjer videre? Kossen la dåkke planar • Kossen avtalte dåkke møter? • Va det noen som fungerte som ledar for gruppå? • Har dåkke noge te felles dåkke som e med i aksjonsgruppå? • Har dåkke stort sett vore enige? (samme holdninger, felles verdier?) • Ka tenke du at dåkke har oppnådd? • Har du bidratt både i utlandet og i innlandet? • Ka innebære det at dåkke e ei ”aksjonsgruppå”? E du ein aksjonist? • Opplever du at dere er mer vennligsinnede mot utlendinger, flyktninger eller fremmede her i Kirkenes enn kanskje andre steder i landet?<ul style="list-style-type: none"> ○ Hvorfor/hvorfor ikke?
Stedets historie og betydning	<ul style="list-style-type: none"> • Er det tilfeldig tror du at en organisasjon som deres har vokst frem her? • I hvilken grad tror du stedets historie har en innvirkning? Eller 1989 med Soviets fall og samene som fikk norske pass og returtillatelse fra tidligere Soviet? Eller andre verdenskrig, brente jords taktikk?
Reaksjoner fra nærmiljøet	<ul style="list-style-type: none"> • Er det stort politisk engasjement her oppe? • Har du fått kritikk for dine handlinger av andre i nærmiljøet? • Er det noen som har motarbeidet deg i ditt arbeid? • E det mange som har bidratt nå i forbindelse med flyktningssituasjonen på Storskog? • Har det vært uenighet om hvordan flyktningssituasjonen i Sør-Varanger burde håndteres? Mellom fastboende og naboer og familiemedlemmer?

Holdninger i

nærmiljøet

- Vet du om det er noen som har vært redde for jobbene sine etter at flyktingene kom over grensa og hit til Sør-Varanger?
- Er det noen som har vært bekymret for å blande seg inn i offentlige myndigheters politikk tror du? Og som derfor avstått fra å handle, enten ved å protestere, eller kjøre asylanter i kirkeasyl som dere gjorde, eller lignende?
- Ble det gjort nok fra offentlig hold for å hjelpe flyktingene som kom? Mener du det burde blitt gjort noe annerledes ?
- Kan du med noen ord beskrive stemningen som var her da flyktingstrømmen over fra Russland økte, høsten 2015?
  - Og tilsvarende med noen ord beskrive stemningen i lokalsamfunnet her da flyktingene ble returnert med busser i januar? (Prega av glede, overraskelse, vantro, sinne, solidarisk)
- Er det noe du har lyst til å legge til før vi avslutter?

Bakgrunns-

opplysninger

Personinfo

- Alder
- Utdanning
- Yrke + nåværende jobb?
- Fra Kirkenes?

Vedlegg #3 Godkjenning fra NSD

Ann Elise Widding Isaksen
Sosiologisk institutt Universitetet i Bergen

5015 BERGEN

Vår dato: 21.09.2016

Vår ref: 49599 / 3 / STM

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 25.08.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

49599	<i>Å møte fremmedfrykten i døra - En studie av fremmedfrykt på et lite, norsk tettsted</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Ann Elise Widding Isaksen
Student	Evelyn Myrå Holmøy

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Siri Tenden Myklebust

Kontaktperson: Siri Tenden Myklebust tlf: 55 58 22 68

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.